

Jelmu-suomea: suomen kielen käyttö ja oppiminen vapaaehtoistyössä

Maisterintutkielma

Anniina Tourunen

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Anniina Tourunen	
Työn nimi – Title Jelmu-suomea: suomen kielen käyttö ja oppiminen vapaaehtoistyössä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Marraskuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 105 + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Maisterintutkielmassani tarkastelen suomen kielen non-formaalialla eli suunnitelluissa toiminnoissa mutta koulukontekstin ulkopuolella tapahtuvaa oppimista. Tutkin Jyväskylän elävän musiikin yhdistys Jelmu ry:n kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden suomen kielen käyttöä ja oppimista. Olen tehnyt Jelmussa vapaaehtoistyötä 15 vuoden ajan, joten tutkimuksessani on etnografista otetta. Suomen kielen oppimista vapaaehtoistyössä on tutkittu vasta erittäin vähän, vaikka kielen oppimisesta työelämässä on jo jonkin verran tutkimustietoa. Esimerkiksi työyhteisön tuella on havaittu olevan merkitystä maahanmuuttajataustaisen työntekijän kielen oppimiselle.</p> <p>Tutkimukseni aineisto on kerätty haastattelemalla viittä vapaaehtoistyöntekijää, osaa suomeksi ja osaa englanniksi. Lisäksi olen haastatellut Jelmu ry:n entistä vapaaehtoisvastaavaa. Analyysimenetelmänä olen käyttänyt diskurssianalyysia. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys pohjaa ekologiseen näkökulmaan kielenoppimisesta, jonka mukaan oppimisen ymmärtämisessä keskeistä on oppijan aistitoiminta, sosiaalinen aktiivisuus sekä vuorovaikutus, johon oppija sitoutuu. Ekologiseen näkökulmaan liittyy olennaisena <i>affordanssi</i>, joka tarkoittaa organismin ja ympäristössä ilmenevän ominaisuuden vastavuoroista suhdetta. Kielellisistä resursseista tulee affordansseja, kun oppija rakentaa niihin henkilökohtaisen suhteen.</p> <p>Tutkimukseni mukaan vapaaehtoistyöntekijät oppivat suomea ennen kaikkea vuorovaikutustilanteissa asiakkaiden ja työyhteisön jäsenten kanssa. Kieltä opitaan passiivisesti kuuntelemalla ja aktiivisesti puhetilanteisiin osallistuen. Affordansseina toimivat myös muun muassa kirjalliset ohjeet. Vapaaehtoistyössä opitaan erityisesti puhekieltä ja sanastoa. Vapaaehtoistyöntekijät pääsevät hyvin mukaan työyhteisöön suomen kieltä osaamattominakin, mutta kielen oppiminen helpottaa syvällisempää kanssakäymistä työkavereiden kanssa ja muun muassa huumorin ymmärtämistä. Kielitaito ei määrittele vapaaehtoistyöntekijän työtehtäviä: jokainen on päässyt halutessaan kokeilemaan haastavampiakin työtehtäviä kielitaitotasostaan huolimatta. Työyhteisön jäsenet tukevat kielen oppimista muun muassa antamalla oppijalle tarvittavia sanoja tai fraaseja, toistamalla ja selittämällä sanoja, korjaamalla kieltä ja antamalla aikaa miettiä. Ryhmätilanteissa vapaamuotoisesti keskusteltaessa suomea osaamaton vapaaehtoistyöntekijä kuitenkin usein ”unohtuu.” Näissä tilanteissa suomenkielisten olisi hyvä varmistaa, että suomea vasta opettelevatkin pysyvät mukana keskustelussa.</p> <p>Tulosten pohjalta minua jäi mietittävään, miten ratkaista yhteisön vuorovaikutustilanteissa kieltä opettelevan henkilön ymmärtämisen varmistaminen ja keskusteluun mukaan ottaminen. Myös englannin kielen vahva asema Suomessa ja englannin käyttö lingua francana mietityttää, koska asialla tuntuu olevan sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia kielen oppimiseen. Vapaaehtoistyön kenttää pitäisi tutkia jatkossa laajemmin, jotta kolmannen sektorin hyödyntämismahdollisuuksista kielenoppimisen ja kotoutumisen saralla saataisiin lisää tietoa.</p>	
Asiasanat – Keywords Vapaaehtoistyö, kielen oppiminen, suomi toisena kielenä, kotoutuminen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS	5
2.1 <i>Kulttuuriala työllistäjänä ja kotouttajana</i>	5
2.2 <i>Kolmas sektori</i>	8
2.2.1 <i>Kolmas sektori ja vapaaehtoistyö</i>	8
2.2.2 <i>Maahanmuuttajat kolmannen sektorin toiminnassa</i>	11
2.2.3 <i>Kolmas sektori ja kotoutuminen</i>	13
2.3 <i>Kansainväliset opiskelijat</i>	15
2.3.1 <i>Korkeakouluopiskelijat maahanmuuttajina</i>	15
2.3.2 <i>Ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat</i>	16
2.3.3 <i>Kansainvälisten opiskelijoiden suomen kielen taito ja työllistyminen</i>	17
2.3.4 <i>Kansainvälisten opiskelijoiden ja suomalaisten vuorovaikutus</i>	19
3 SOSIOKOGNITIIVINEN VIITEKEHYS	22
3.1 <i>Sosio-kulttuurisuus</i>	22
3.2 <i>Ekologinen näkökulma ja affordanssi</i>	25
4 SUOMI TOISENA KIELENÄ TYÖELÄMÄSSÄ	27
4.1 <i>Maahanmuuttajat työyhteisöissä</i>	27
4.2 <i>Kielen oppiminen työssä ja työharjoittelussa</i>	29
4.2.1 <i>Formaali, informaalinen ja non-formaali oppiminen</i>	29
4.2.2 <i>Kielen käyttö ja kielitaitovaatimukset työelämässä</i>	30
4.2.3 <i>Työyhteisön tuki kielenoppimiselle</i>	33
4.2.4 <i>Kielitaidon kehittyminen ja merkitys työelämässä</i>	34
5 TUTKIMUSASETELMA	37
5.1 <i>Tutkimusote</i>	37
5.1.1 <i>Etnografinen ote ja tapaustutkimus</i>	37
5.1.2 <i>Tutkijapositio</i>	38
5.2 <i>Aineistonkeruu</i>	40
5.3 <i>Tutkimushenkilöt</i>	42
5.4 <i>Tutkimusympäristö</i>	44
5.5 <i>Aineiston käsittely ja analyysi</i>	47
6 ANALYYSI	50
6.1 <i>Vapaaehtoistyöntekijäksi hakeutuminen ja aiempi suomen kielen opiskelu</i>	50
6.2 <i>Mitä, miten ja missä tilanteissa kieltä opitaan vapaaehtoistyössä?</i>	53
6.2.1 <i>Sanasto, puhekieli ja suomalainen kulttuuri</i>	53
6.2.2 <i>Kielen oppiminen asiakaskontakteissa</i>	59
6.2.3 <i>Kielen oppiminen työtovereiden kanssa keskusteltaessa</i>	61
6.2.4 <i>Kirjalliset affordanssit vapaaehtoistyössä</i>	64
6.2.5 <i>Kielenoppimistilanteisiin liittyvät tunteet</i>	65
6.2.6 <i>Kielitaidon vaikutus työtehtäviin</i>	70
6.3 <i>Kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kielen oppimisen ja kulttuuriin tutustumisen tukeminen</i>	73
6.3.1 <i>Kielelliset pulmat ja niiden ratkaiseminen vapaaehtoistyössä</i>	73
6.3.2 <i>Kielellisen itseluottamuksen kehittyminen vapaaehtoistyössä</i>	76
6.3.3 <i>Saatu ja toivottu apu kielen oppimiseen</i>	78
6.3.4 <i>Asiakkaiden ja yhteisön suhtautuminen vieraskielisiin työntekijöihin</i>	82

<i>6.4 Vapaaehtoistyö kotoutumisen edistäjänä</i>	84
6.4.1 Vapaaehtoistyö ja yhteisöllisyys	84
6.4.2 Vapaaehtoistyön vaikutus kotoutumiseen	86
7 POHDINTA	91
7.1 Yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista	91
7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	92
7.3 Tutkimuksen tuloksista herännyttä pohdintaa ja jatkotutkimusideoita	94
8 LÄHTEET	98
LIITTEET	106
<i>Liite 1.</i>	106
<i>Liite 2.</i>	107

1 JOHDANTO

Maisterintutkielmani käsittelee suomen kielen oppimista kulttuurialaan liittyvässä vapaaehtoistoiminnassa. Päätin alkaa tutkia Jyväskylän elävän musiikin yhdistyksen Jelmury:n kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden suomen kielen oppimista, koska halusin tehdä suomi toisena kielenä -alaaan liittyvän tutkimuksen ja kyseinen yhdistys on minulle tuttu tehtyäni siellä vapaaehtoistyötä vuodesta 2001 lähtien.

Tutkimukseni osallistujista kaikki suorittivat haastatteluhetkellä tai olivat suorittaneet aiemmin korkeakouluopintoja Suomessa, suurin osa tutkinto-opiskelijoina. Usein Suomeen ulkomailta muuttavat alkavat maahan muutettuaan opiskella suomea toisena kielenä. Termillä viitataan Martinin (1999: 157) mukaan kieleen, jota opiskellaan kieliympäristössä, jossa kyseistä kieltä puhutaan ja jossa se on yleensä myös enemmistön äidinkieli. Toinen kieli on siis eri asia kuin vieras kieli, jota opetetaan ja opiskellaan yleensä koulukontekstissa ja ympäristössä, jossa kyseistä kieltä ei muuten puhuta. Myös tutkimukseni osallistujat opiskelevat tai ovat opiskelleet korkeakouluopinnoissaan suomea toisena kielenä, mutta ovat suomen kielen kanssa tekemisissä myös opiskeluympäristön ulkopuolella, esimerkiksi vapaaehtoistyön parissa.

Suomessa opiskelevista ulkomaalaisista tutkinto-opiskelijoista kaikki eivät tavoittele Suomeen työllistymistä ja toisaalta kaikki halukkaat eivät myöskään saa töitä Suomesta. Työllistymisen kannalta suomen tai ruotsin kielen taito on erityisen tärkeää Suomessa opiskelleille kansainvälisille opiskelijoille. (Kovalainen 2011: 200.) Valtioneuvoston (2015: 38) hallitusohjelmassa otetaan kantaa tulevaisuudessa toteutettaviin toimenpiteisiin kyseiseen tilanteeseen liittyen. Kansainvälisten opiskelijoiden Suomeen töihin jäämistä tuetaan hallitusohjelman mukaan muun muassa verovähennysoikeudella, ja kyseisen ryhmän suomen kielen oppimiseen kiinnitetään huomiota.

Tarkastelen tutkimuksessani kielen oppimista kolmannen sektorin toiminnassa. Kolmas sektori sijoittuu julkisen ja yksityisen sektorin väliin. Siihen lukeutuvat yhdistykset, osuuskunnat, yhteisöt, kansalaisryhmät, verkostot ja ruohonjuuritaso. (Kangas 2003: 38.) Kolmannen sektorin ydinalueeseen kuuluu yhdistyslaitos, jonka olennainen osa ovat kulttuuri- ja taidealan yhdistykset (Siisiäinen 2002: 299). Tutkimukseni kohteena oleva kolmannen sektorin toimija, Jyväskylän elävän musiikin yhdistys Jelmury. (jatkossa Jelmury), on yleishyödyllinen, vuonna 1990 perustettu yhdistys, jonka toiminnan ytimessä on elävän musiikin tilaisuuksien järjestäminen niin ala- kuin täysi-ikäisillekin musiikin ystäville ja

harjoittelutilojen vuokraaminen paikallisille yhtyeille. Yhdistys on toiminut koko olemassaolonsa ajan Tanssisali Lutakon (jatkossa Lutakko) tiloissa Jyväskylän Lutakossa. Jelmussa työskentelee muutaman palkatun työntekijän sekä siviilipalvelusmiesten, erilaisten työharjoittelijoiden ja yhdyskuntapalvelua suorittavien lisäksi suuri joukko vapaaehtoistyöntekijöitä. Vuoden 2015 lopulla Jelmun aktiivisen vapaaehtoishenkilökunnan määrä oli 107 henkilöä (Jelmu ry:n toimintakertomus 2015).

Jelmussa on viimeisten kymmenen vuoden aikana työskennellyt lukuisia kansainvälisiä vapaaehtoistyöntekijöitä, joista osa on päätenyt Lutakkoon opintoihin liittyvän työharjoittelun kautta, osa tultuaan vaihto- tai tutkinto-opiskelijaksi Jyväskylään ja osa muita reittejä pitkin. Kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät työskentelevät samoissa tehtävissä kuin suomalaisetkin: lähinnä asiakaspalvelutehtävissä narikassa ja anniskelussa, keittiötoissa tai järjestyksenvalvojina (edellyttää järjestyksenvalvojakurssin läpäisemistä). Osa Jelmun ulkomaalaistaustaisista vapaaehtoisista on asunut Suomessa jo vuosia, ja joidenkin suomen kielen taito on kehittynyt erittäin hyväksi. Osa taas työskentelee Jelmussa muutaman kuukauden ja muuttaa sen jälkeen takaisin kotimaahansa tai jonnekin muualle, jolloin suomen kieltä ei juurikaan ehdi oppimaan. Pysin saamaan tutkimukseni osallistujiksi mahdollisimman erilaisia ihmisiä, joita kaikkia kuitenkin yhdistää se, että heidän ensimmäinen kielensä on jokin muu kuin suomi ja se, että he työskentelevät tai ovat viimeisten muutaman vuoden sisään olleet mukana Jelmun toiminnassa. Haastateltavista neljä oli naisia ja yksi mies. Vapaaehtoisten lisäksi haastattelin Jelmussa aiemmin työskennellyttä vapaaehtoisvastaavaa, jolla oli monen vuoden kokemus kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa toimimisesta.

Usein julkisessa keskustelussa ja tutkimuksissa nousee esiin, että Suomeen ulkomailta muuttaneilla henkilöillä ei ole tarpeeksi suomenkielistä tuttavapiiriä, jonka kanssa harjoitella kieltä ja opetella suomalaista elämäntapaa (esim. Partanen 2012: 49–55; Puukko 2014: 42–43, 68; Tikkanen 2012). Suomessa asuvat kansainväliset opiskelijat saattavat kokea ulkopuolisuuden tunteita suhteessa suomalaisiin opiskelijoihin (esim. Partanen 2012: 56). Toisaalta esimerkiksi Jelmun toiminnassa kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät työskentelevät rinta rinnan suomalaisten kanssa kommunikaation hoituessa milloin milläkin kielellä. Työyhteisö on iso ja heterogeeninen, mutta toiminnan keskiössä on kiinnostus elävän musiikin parissa työskentelyyn, mitä kautta myös ystävyysuhteita muodostuu luontevasti. Tästä lähtökohdasta itseäni pohdituttaa Jelmun toiminnan mahdollinen kielen oppimista tukeva, “kotouttava” tai ainakin jollain tasolla suomen kieleen ja kulttuuriin integroiva merkitys kansainvälisille vapaaehtoistyöntekijöille.

Jelmun toiminnasta on tehty useita ammattikorkeakoulujen (AMK) opinnäytetöitä

vapaaehto- ja nuorisotyön näkökulmasta (Komppula 2010; Vihavainen 2010; Lyyra 2012; Ylitalo 2012). Itse olen tehnyt aiemman opinnäytetyöni Lutakon tiloissa aikanaan toimineeseen, niin ikään vapaaehtoistyöntekijöiden voimin pyöritettyyn nuorisokahvilaan liittyen (Tourunen 2008). Lisäksi Jelmun toiminnasta on tehty puhtaasti kulttuuritapahtumiin keskittyviä opinnäytetöitä. Kuitenkaan yhteisön kansainvälisyyteen tai kielellisiin ilmiöihin liittyvää tutkimusta ei ole aiemmin tehty. Suomen kielen oppimista vapaaehtoistyössä on tutkittu vasta erittäin vähän (esim. Sahradyan 2015; Leskinen 2016), vaikka kielen oppimisesta työelämässä on jo jonkin verran tutkimustietoa muun muassa Suomi työkielenä - tutkimushankkeen pohjalta (esim. Suni 2011a; Virtanen 2013; Strömmer 2016.) Vastikään ilmestyi myös maisterintutkielma, jossa tarkasteltiin monikulttuurisuuskeskuksen vapaaehtoistyöntekijöiden roolia suomen kielen oppimisen tukemisessa (Leskinen 2016). Kulttuurialalla toimivia työyhteisöjä ei ole juurikaan tarkasteltu kielen oppimisen näkökulmasta, vaikka monikielisuuden ja taiteen yhdistämistä onkin tutkittu (esim. Latomaa, Saukkonen & Sriealiute-Norho 2016).

Tutkimukseni on osa edellä mainittua Suomi työkielenä: sosiokognitiivinen näkökulma maahanmuuttajien ammatilliseen kielitaitoon -tutkimushanketta, jossa tarkastellaan työn ja kielenoppimisen yhteyttä ulkomailta Suomeen töihin tulleiden eri aloilla työskentelevien ihmisten sekä heidän työtovereidensa ja asiakkaidensa näkökulmista (Suni 2010: 46). Suomi työkielenä -hankkeessa tutkimuksen kohteina ovat muun muassa tietyssä ammatissa tarvittava kielitaito ja ammatillisen kielitaidon kehitys sekä vuorovaikutus- ja ohjauskäytänteet monikielissä ja -kulttuurisissa työpaikoissa. Hankkeen teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiokognitiivisuus, jossa yhdistyvät dialogiset ja sosiokulttuuriset näkökulmat. (Suomi työkielenä 2011.)

Tutkimukseni pohjaa teoreettisesti sosiokognitiivisuuteen ja ekologiseen näkökulmaan kielenoppimisesta sekä affordanssin käsitteeseen. Tässä näkökulmassa oppimisen kannalta merkitykselliseksi nousevat kielelle altistumisen lisäksi vuorovaikutus sekä sosiaalisen ympäristön piirteet. (ks. van Lier 2000: 246–253, Alanen 2000: 106–107.) Oppiminen nähdään kielenkäyttötilanteisiin ja osaavampien tukeen (ks. esim. Lantolf 2011: 29–30) perustuvana toimintana. Affordanssi-käsite viittaa havaittuihin toiminnan – esimerkiksi oppimisen – mahdollisuuksiin, ja sitä käytetään ekologisessa näkökulmassa mieluummin kuin syötöksen käsitettä, koska affordanssi ottaa paremmin huomioon oppijan aktiivisuuden oppimiselle olennaisena tekijänä (Alanen 2000: 109–110). Kielelliset resurssit muuttuvat oppijalle affordansseiksi siinä vaiheessa, kun hän rakentaa niihin henkilökohtaisen suhteen (Dufva, Aro, Suni & Salo 2011: 31).

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten ja missä tilanteissa vapaaehtoistyöntekijä oppii suomea Jelmun toiminnassa mukana ollessaan?
2. Miten vapaaehtoisen kielitaito vaikuttaa toimintaan osallistumiseen ja yhteisön jäseneksi pääsemiseen?
3. Miten Jelmun yhteisönä voi tukea kansainvälisen vapaaehtoistyöntekijän suomen kielen käyttöä ja kielen oppimista?

Tutkimus on moninkertainen etnografinen tapaustutkimus, jonka ei ole tarkoitus tuottaa yleistettävää tietoa aiheesta, vaan nostaa esiin Jelmussa toimimisen ja ylipäänsä muunkin vapaaehtoistyön vaikutusta yksittäisten ihmisten uuden kielen oppimisessa ja tarkastella vapaaehtoistyöympäristön kielen oppimiselle tarjoamia affordansseja. Tutkimuksen tavoitteena on myös tarjota Jelmulle yhteisönä tietoa siitä, miten kansainväliset vapaaehtoiset oppivat kieltä vapaaehtoistoimintaan osallistuessaan ja miten heidän kielen oppimistaan ja kotoutumistaan voitaisiin tukea entistä paremmin.

2 YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS

2.1 Kulttuuriala työllistäjänä ja kotouttajana

Suomessa maahanmuuttajia on toiminut kautta aikain erityisen paljon kulttuurialalla. Nykyään taide-elämän eri sektoreilla työskentelee paljon eri maista ja lähtökohdista ja eri syiden vuoksi Suomeen tulleita kulttuurityöläisiä. Osa heistä on Suomessa lyhytaikaisesti, osa vakituisemmin. Monet kulttuurialalla vaikuttavista, jo pidempään Suomessa asuneista henkilöistä eivät ole kuitenkaan tehneet tietoista päätöstä maahan jäämisestään. (Hammar-Suutari 2011: 142.) Taide- ja kulttuurielämään osallistuminen voi merkitä maahanmuuttajalle niin yleistä suomalaiseseen yhteiskuntaan integroitumista, ammattia ja elinkeinoa kuin myös mahdollisuutta pitää yllä omaa kieltä ja kulttuuria taiteen keinoin. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan edistää yleistä kotoutumista yhteiskuntaan ja myös ehkäistä ja korjata syrjäytymisestä aiheutuneita henkisiä ja sosiaalisia ongelmia. (Saukkonen 2010: 10.)

Vuonna 2003 Opetusministeriö julkaisi ensimmäiset maahanmuuttopoliittiset linjauksensa, joissa otettiin esiin kolme taiteeseen ja kulttuuriin liittyvää seikkaa. Kulttuurin ja taiteen tukemisen yleisiä järjestelmiä sekä kulttuuri- ja taidelaitoksia vastuutettiin vähemmistöjen kulttuurisiin tarpeisiin vastaamisesta. Vähemmistökulttuurien tukemiseen tarkoitettuja määrärahoja nostamalla haluttiin huolehtia maahanmuuttajien kulttuurisista tarpeista. Lisäksi nostettiin esiin tarve tukea etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ammattitaiteilijoita ja heidän järjestöjään. Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi tärkeä apu on ollut Opetus- ja kulttuuriministeriön määräraha, jolla on pyritty muun muassa tukemaan kotoutumista taiteen ja kulttuurin keinoin. (Saukkonen 2013b: 28.)

Yleisesti ottaen suomalainen kulttuuripolitiikka on suhtautunut positiivisesti yhteiskunnan etniseen ja kulttuuriseen monimuotoistumiseen (Saukkonen 2013b: 28). Kulttuuripolitiikan strategia 2020 (Opetusministeriö 2009:16) näkee maahanmuuttajat uutena luovuus- ja lahjakkuusresurssina. Toisaalta strategiassa tunnistetaan myös osakulttuurien eriytymisen ja eristäytymisen riskit ja todetaan tarve kulttuuripoliittisille toimenpiteille, jotka kohdistuvat valtakulttuurin ulkopuolelle jäämisen ehkäisyyn. Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2012–2015 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 37) todetaan, että suomalaiseen kulttuuriin kotoutuminen vaatii toimia myös kulttuuripolitiikan suhteen. Taiteen ja kulttuurin saralla maahanmuuttajat ovat vähäisessä roolissa sekä kuluttajina että tekijöinä, ja kulttuurin rooli kotoutumisen tukemisessa tulee ohjelman mukaan huomioida jatkossa paremmin.

Suomalainen taide-elämä on alusta asti ollut monikielistä, johtuen maan

kaksikielisyydestä sekä siitä, että sivistyneistöön kuului joko sukutaustansa tai koulutuksensa vuoksi kielitaitoista väkeä (Latomaa, Saukkonen & Sriebaliute-Norho 2016: 32). Tätä nykyä ulkomaalaistaustaisissa taiteilijoissa on eniten venäjän-, englannin- ja espanjankielisiä ja heistä 40 prosenttia toimii joko kuva- tai säveltaiteen parissa. Suomeen muualta muuttaneet taiteilijat eivät useinkaan halua tulla määritellyiksi ”maahanmuuttajataiteilijoiksi” tai esimerkiksi hakea erityisesti maahanmuuttajataiteilijoille tarkoitettuja apurahoja, vaan he haluavat tulla määritellyksi oman taiteensa kautta ja ammattinsa edustajina. (Karhunen 2013: 110, 88–89, 95.)

Monikulttuurisuuden ja kulttuuripolitiikan suhdetta tai kulttuuripolitiikan suhdetta kotouttamiskysymyksiin on alettu tutkia määrätietoisemmin 2000-luvulla, mutta tälle saralle keskittynyt tutkimus on edelleen vähäistä. Lisäselvitystä vaatisi etenkin monikulttuurisuuden huomioiminen kulttuuritoiminnan arjen käytännöissä. Pääkaupunkiseudun tilannetta on tarkasteltu jonkin verran Saukkosen, Ruusuvirran ja Jorosen (2007) tutkimuksessa taide- ja kulttuuritoimijoiden suhteesta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen. Kuitenkin katsaus muualle Suomeen puuttuu, samoin kuin väestörakenteellisten muutosten tarkastelu suhteessa taiteeseen, kulttuuriin ja sitä kautta kansalaisten elämään. (Hammar-Suutari 2011: 143.)

Muissa kuin kulttuuria aktiivisesti tuottavissa kulttuurialan tehtävissä, kuten museoissa ja kulttuurikeskuksissa, toimii vasta vähän maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Sen sijaan harjoittelijoina ja työvoimakoulutuksessa heitä on näissä tehtävissä. Pysyvämmissä työsuhteissa maahanmuuttajataustaiset päätyvät helposti avustaviin ja vähän koulutusta vaativiin tehtäviin, ns. sisääntuloammatteihin. (Strömmer 2016; Hammar-Suutari 2011: 149; Saukkonen 2010: 116, 125.) Pyykkönen ja Saukkonen (2015: 396) toteavat, että maahanmuuttajien edellytykset osallistua taide- ja kulttuurielämään Suomessa ovat ainakin periaatteessa yhdenmukaiset kantasuomalaisten kanssa. Kielen, kansalaisuuden tai etnisen taustan perusteella ei suoraan syrjitä ketään. Kuitenkaan yhdenvertaisuus ja mahdollisuus oman alan työhön eivät toteudu maahanmuuttajataustaisten taiteilijoiden kohdalla kaikissa tapauksissa ja täysipainoisesti. Myös eri taiteenalojen kohdalla tilanne vaihtelee: musiikin ja kuvataiteen saralla työskentelevät pääsevät toteuttamaan itseään suhteellisen hyvin, kun taas kieltä ja kansallista kulttuuria painottavilla aloilla kuten kirjallisuudessa ja teatteritaiteessa olosuhteet eivät ole yhtä hyvät.

Pääkaupunkiseudun kulttuuri- ja taidetoimijoiden suhdetta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen käsitelleessä tutkimuksessa selvisi, että osa toimijoista ottaa maahanmuuton ja monikulttuurisuuden huomioon henkilöstöpolitiikassaan. Toisaalta harva kantaväestön ulkopuolinen henkilö toimii näissäkään laitoksissa tai organisaatioissa varsinaisessa luovassa tai taiteellisessa työssä. Yksi taho ilmoitti maahanmuuttajien

rekrytoinnin olevan osa tietoista henkilöstöpolitiikkaa. Toinen taho taas oli perustanut erityisen viran vähemmistökuultuurien huomioimista varten. Maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä toimi tutkimuksen mukaan myös museo-oppaina, työpajojen ohjaajina ja orkesterimuusikkoina. Usein puutteellinen kielitaito nähtiin esteenä tiettyihin tehtäviin palkkaamiseen. Kulttuuritoimijoiden rekrytoinnissa painottuivat erityisesti luovuus ja taiteellinen pätevyys, eikä etnisen tai kulttuurisen taustan perusteella rekrytoiminen kuulunut joidenkin tutkimukseen osallistujien mukaan taide- tai kulttuuriorganisaation toimintaan. Toisaalta joskus ilmeni tarvetta palkata tietyn kulttuurin edustaja ja asiantuntija tietyille kohderyhmälle suunnattuun toimintaan. (Saukkonen, Ruusuvirta & Joronen 2007: 41–43.)

Vuosina 2008–2009 toteutettiin osana Tampereen yliopiston Sulkeutuuko Suomi? Kulttuurien välinen vuorovaikutus kohtaamisen areenoilla -tutkimushanketta haastattelututkimus, johon otti osaa kolmekymmentä ulkomaalais- ja suomalaistaustaista kulttuurialan työntekijää Helsingistä, Tampereelta ja Joensuusta. (Pitkänen 2011: 9; Hammar-Suutari 2011: 143.) Haastattelujen avulla haluttiin selvittää erityisesti suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen liittyviä tekijöitä. Monet haastatelluista korostivat kulttuuri- ja taidekentän erityisyyttä suvaitsevaisuuden ja erilaisuuden ymmärtämisen kannalta. Yhteistä kieltä tarvittiin kuitenkin vuorovaikutuksen onnistumiseen, ja haastateltavat kuvasivatkin käyttävänsä eri kieliä tilanteesta riippuen toimiessaan eri työyhteisöissä ja -ympäristöissä. Suomea käytettiin paljon, mutta englannilla oli vahva asema tapauksissa, joissa joku työyhteisön jäsenistä ei puhunut suomea. Myös omia, äidinkiellisiä porukoita muodostui monille työpaikoille. (Hammar-Suutari 2011: 150–151.)

Suomalaistaustaiset kulttuurialan työntekijät näkivät maahanmuuttajataustaisten suomen opiskelun jokaisen omana ja yksilöllisestä tilanteesta riippuvaisena asiana. Kielen hallitsemisesta nähtiin kuitenkin olevan apua maahan integroitumisen ja oman elämän järjestämisen kannalta. Suomen kielen taito oli yleensä työllistymisen edellytys ainakin kulttuurialan töissä, jotka eivät suoraan liittyneet taiteen tekemiseen. Suuri osa haastateltavista piti puhuttua kieltä tärkeämpänä yhteistä taiteen kieltä. Taiteen yhdistävänä tekijänä toimimisesta huolimatta kanssakäyminen työtovereiden välillä ei välttämättä siirtynyt vapaa-ajalle: monet haastateltavista kertoivat viettävänsä hyvin vähän aikaa työtovereiden kanssa työn ulkopuolella. Myös erilaisia ryhmittymiä syntyi työyhteisön sisälle, mutta eriyttävinä tekijöinä saattoivat niissä tapauksissa toimia kielen tai kansallisuuden sijaan ikä tai sukupuolikin. Tutkimuksen perusteella kulttuurialan työntekijöiden voimakas integroituminen taiteeseen voidaan nähdä jopa kotoutumisen esteenä tai ainakin hidasteena. Taiteen tekemiseen

intensiivisesti keskittymisen lisäksi syynä voidaan pitää kulttuurialan töiden usein hyvin tilapäistä luonnetta. Vaikka motivaatiota suomen kielen opiskeluun olisi ollutkin, esteeksi saattoi toisaalta koitua taiteen kentän toimijoiden hyvä englannin kielen taito sekä halu käyttää englantia. (Hammar-Suutari 2011: 151–155.)

Myös Jelmun toiminnassa näkyvät edellä mainitut kulttuurialan työn erityispiirteet, vaikka vapaaehtoistyöntekijöiden kohdalla kyse onkin usein harrastuksesta ja omat ammatilliset intressit saattavat olla muilla aloilla. Huomionarvoista kuitenkin on, että monet vapaaehtoistyöntekijöistä opiskelevat kulttuurialaa tai ovat jo valmistuneetkin alalle. Työllisyystilanne alalla ei ole kehuttava, ja näin ollen alalle valmistuvien on usein muutettava toiselle paikkakunnalle tai peräti toiseen maahan työllistyäkseen. Tällöin kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden asennoitumista sekä kielen oppimiseen että vapaaehtoistyöhön voi määrittää väliaikaisuuden tuntu. Toisaalta tämä ei ole tiettyyn alaan vaan myös laajemminkin kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden elämäntilanteisiin liittyvä seikka. Jelmua on työ- ja harrastusyhteisönä varsin heterogeeninen: joukkoon mahtuu monen eri alakulttuurin edustajia. Toisille kansainvälistyminen, monikulttuurisuus ja vieraiden kielten käyttö ovat itsestään selvä osa elämää, toiset taas eivät ole juurikaan tottuneet viettämään aikaa eri taustoista tulevien ihmisten kanssa. Ihmisten erilaisuuden ja samalla yhteisöllisyyden ansiosta Jelmua määrittää kuitenkin monelta osin edellä mainittu taidealaan liitettävä avarakatseisuus ja erilaisuuden ymmärtäminen.

2.2 Kolmas sektori

2.2.1 Kolmas sektori ja vapaaehtoistyö

Kolmas sektori sijoittuu julkisen ja yksityisen sektorin väliin ja koostuu yhdistyksistä, osuuskunnista, yhteisöistä, kansalaisryhmistä, verkostoista ja ruohonjuuritasosta. Kolmas sektori yhdistää informaalisen sektorin (sukulaiset, naapurit jne.), järjestöt ja järjestäytymättömän vapaaehtoistyön. Se ei ole selkeä ja yhtenäinen käsite, vaan pitää sisällään erilaisia toimijajoukkoja erilaisine tavoitteineen. (Kangas 2003: 38.) Kolmannella sektorilla toimivat niin vapaaehtoistyö kuin erilaiset järjestöt palkattuine työntekijöineen. Kolmas sektori edesauttaa myös palkkatyöhön siirtymistä esimerkiksi syrjäytyneiden tukemiseen tarkoitettujen projektien kautta. (Eskola & Kurki 2001: 11.) Yhdistyslaitos, olennaisena osanaan kulttuuri- ja taidealan yhdistykset, muodostaa suomalaisen kolmannen sektorin ydinalueen (Siisiäinen 2002: 299).

Pyykkönen ja Martikainen (2013: 281–283) lainaavat Fergusonin (1995) [1767] ja

Smithin (1976) [1776] määritelmiä kansalaisyhteiskunnasta. Käsitteellä on tarkoitettu valistuksen ajasta lähtien "kansalaisten taloudellista toimintaa markkinoilla ja toisaalta valtiosta riippumatonta järjestäytyntä ja sivistynyttä kansalaisten yhteistoimintaa." Kansalaisyhteiskunta ja markkinat on sittemmin käsitteellisesti erotettu toisistaan, ja nykyisin kansalaisyhteiskunnan ajatellaan olevan yhteiskunnan perusaluetta markkinoiden ja julkisen sektorin rinnalla. Kansalaisyhteiskuntaan kuuluvat yhteiskunnalliset liikkeet, rekisteröidyt ja rekisteröitymättömät yhdistykset, uskonnolliset yhdyskunnat, voittoa tavoittelemattomat osuuskunnat ja yritykset sekä säätiöt. Yhdistys on useamman kuin kahden henkilön vapaaehtoinen yhteenliittymä, joka perustuu yhteiselle intressille. Yhdistysten ensisijainen päämäärä ei ole taloudellinen voitto. Vapaaehtoistyö on perusta suurimmalle osalle yhdistyksistä. Yhdistystoiminta edistää sosiaalisen pääoman kertymistä yhteiskunnassa. Se vahvistaa sekä yksilöiden että sosiaalisten ryhmien välistä luottamusta. Erilaiset ihmiset ja ryhmät verkostoituvat keskenään ja näin monitasoiset vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät.

Miltei kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla vaikuttava kolmas sektori on merkittävässä roolissa myös taiteen ja kulttuurin kentällä. Kulttuuriyhdistysten varsinaisina edeltäjinä voidaan pitää 1700- ja 1800-luvun vaihteessa perustettuja sivistysseuroja, vaikka vapaaehtoisuuteen perustuvia kulttuurisia yhteenliittymiä on toki ollut jo paljon sivistysseuratoimintaa ennenkin niin maaseudulla kuin kaupungeissa. (Siisiäisen 2002: 293 mukaan Siisiäinen 1991.) Taide- ja kulttuuriyhteisöllisyys on säilynyt kautta aikain elinvoimaisena yhdistystoiminnan muotona (Siisiäinen 2002: 298). Kolmanteen sektoriin sisältyvät yhdistykset, säätiöt ja muut vastaavat toimijat tuottavat ison osan taide- ja kulttuuripalveluista, kokoavat alalla työskenteleviä yhteen ja auttavat kansalaisia ilmaisemaan mielipiteitään ja intressejään. Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori sisältää sekä isoja ja vakiintuneita että pienempiä tai löyhempiä organisaatioita ja yhteenliittymiä. Jotkut näistä tahoista toimivat aivan kulttuuripolitiikan ja -toiminnan ytimessä, kun taas jotkut ovat enemmän sen marginaalissa tahtoen tai tahtomattaan. (Ruusuvirta & Saukkonen 2015: 354.)

Jelmun toiminta on vakiintunutta ja jyvaskyläläisten kulttuuritoimijoiden mittaluokassa melko isoakin: vuoden 2015 aikana Lutakon 120 tilaisuudessa vieraili 43 200 kävijää (Jelmu ry:n toimintakertomus 2015). Alkuaikoina yhdistys on toiminut sekä fyysiseltä sijainniltaan että toiminnaltaan katsottuna enemmän marginaalissa, mutta 2000-luvun edetessä toiminta on ammattimaistunut. Jelmu ry. toimi vuosia purku-uhan alla olevassa rakennuksessa, mutta vuonna 2005 kaupunginvaltuusto teki monien vaiheiden jälkeen päätöksen olla purkamatta Tanssisali Lutakkoa ja luovutti talon tontteinsa kiinteistöosaakeyhtiölle, jonka osakkaana Jelmu ry. oli. Tämä muutos siis vaikutti toiminnan ammattimaistumiseen ja ”mentaalisen

sijainnin” muuttumiseen. Nyt yhdistys toimii omalla tontillaan ja suosituilla alueella keskellä kaupunkia. (Tuomaala 2010: 74–75, 101–102.)

Taide- ja kulttuuriyhdistysten luokittelu on haasteellista monessakin mielessä. Useat yhdistyksistä toimivat sekä kulttuurin yleisen edistämisen että varsinaisten kulttuurituotantojen parissa, ja toiminnan kohderyhmänä voivat olla sekä omat jäsenet että ulkopuoliset henkilöt. Rajaa taiteen ammattimaisuuden tai harrastamisen välillä voi olla vaikea hahmottaa. Monet yhdistykset toimivat myös sekä palkatun että vapaaehtoisten henkilöstön voimin. (Ruusuvirta & Saukkonen: 362.) Piirteitä kaikista edellä mainituista seikoista löytyy myös Jelmu ry:n toiminnasta.

Yhtenä kolmannen sektorin toiminnan haasteista voidaan pitää nuorten vähenevää kiinnostusta järjestötoimintaan. 2000-luvun aikana nuorten osallistuminen järjestöjen toimintaan on jonkin verran laskenut ja erityisesti halu sitoutua toimintaan on vähentynyt: toimintaan voidaan osallistua, kunhan jäseneksi ei tarvitse ryhtyä. (Myllyniemi 2009: 38.) Nuorten haluttomuus sitoutua järjestötoimintaan näkyy myös joiltain osin tutkimassani yhteisössä, vaikka yleisesti ottaen Jelmu ry. näyttäytyy nuorten aikuisten keskuudessa houkuttelevana vapaaehtoistyöpaikkana. Jelmun toimintaan lähtee mukaan uusia vapaaehtoisia vuosittain runsain määrin, ja suuri osa heistä sitoutuu vapaaehtoistyöhön useiksi vuosiksi. Osa taas jättäytyy toiminnasta pois hetken aikaa kokeiltuaan. Jelmun vapaaehtoiseksi ryhtyvän tulee olla 18-vuotias, mutta yksittäistapauksissa sitä nuoremmatkin voivat valvotusti päästä toimimaan vapaaehtoistyössä ja esimerkiksi yläkoululaisia tulee ajoittain työskentelemään yhdistyksessä työelämäntutustumisjaksoilla.

Eskola ja Kurki (2001: 10) määrittelevät vapaaehtoistyön osallistumiseksi "vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen." Vapaaehtoistyö ei ole taloudellista yritystoimintaa, palkkatyötä tai erityistä harjoittelua, vaan motiivina toimii ajatus siitä, että yksilö voi olla avuksi ja oppii jotain tärkeää. Käsite vapaaehtoistyö ymmärretään yleensä yksilöiden tai ryhmien konkreettisena toimintana, kun taas vapaaehtoistoiminta viittaa tätä toimintaa organisoivien järjestöjen tekemään työhön (Koskiahho 2001: 16).

Vapaaehtoistyö voidaan nähdä vapaa-ajan viettotapana, mutta se on normaalia vapaa-aikaa vastuullisempaa, tavoitteellisempaa ja "vakavampaa" (*serious leisure*). Tällöin vapaaehtoisen motiivina on usein omien henkilökohtaisten kykyjen kehittäminen. Toiminta tapahtuu usein taiteen, kulttuurin tai urheilun kentällä. (Marjovuon 2014: 18 mukaan Rochester ym. 2010.) Yhdysvalloissa on perinteisesti suoritettu vapaaehtoistyötä (*service learning*) osana

esimerkiksi yliopisto-opintoja. Erilaisten palveluohjelmien yhteydessä opiskelijat suorittavat tehtäviä ulkomailla, esimerkiksi meksikolaisessa orpokodissa, missä espanjan kielen taito kehittyi työn ohessa. (Kurki 2001: 70.)

Vapaaehtoistyössä opitaan vuorovaikutuksesta ja ihmisten välisistä suhteista, mikä on hyödyllistä niin ammatillisessa mielessä kuin arkielämän kannalta. Vapaaehtoistyö tarjoaa mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin ja yhteisöllisyyden kokemuksen. Vapaaehtoistyöntekijöiden yhteisössä toimii erilaisia ihmisiä, joita kuitenkin yhdistää yhteinen nimittäjä eli yhteinen toiminta. Yhteisössä huolehditaan ja kannetaan vastuuta myös itselle tuntemattomista ihmisistä. (Mykkänen-Hänninen 2007: 23.)

Useisiin muihin maihin verrattuna suomalaiset osallistuvat aktiivisesti vapaaehtoistyöhön, ja erityisesti siihen käytetty aika on huomionarvoinen jopa verrattuna vapaaehtoistyön kärkimaihin Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Erityisesti nuoret ja opiskelijat kertovat olevansa innokkaita lähtemään vapaaehtoistyöhön mukaan, jos vain joku heitä siihen pyytää. Suomalaisen vapaaehtoistyöntekijöiden tärkeimpiä motiiveja vapaaehtoistyön tekemiselle ovat halu auttaa muita sekä tarve tehdä jotain hyödyllistä vapaa-ajalla ja saada säännöllistä päiväohjelmaa. (Yeung 2002.) Leskisen (2016: 53–54) tutkimat Monikulttuurisuuskeskus Glorian vapaaehtoistyöntekijät kokivat vapaaehtoistyöllä olevan monenlaisia, myös edellä mainittujen kaltaisia, merkityksiä. Tärkeimpiä merkityksiä olivat kokemus omasta tarpeellisuudesta, mahdollisuus aktiiviseen toimintaan sekä oman elämän moninainen rikastuminen vapaaehtoistyön kautta.

2.2.2 Maahanmuuttajat kolmannen sektorin toiminnassa

Kulttuuripolitiikan keskeinen lähtökohta on kulttuurisen moninaisuuden hyväksyminen. Niinpä kansainväliset ja etniset yhdistykset nähdään tärkeinä asiantuntemuksen välittäjinä yhdistysmaailmassa. (Kangas 2003: 66.) Maahanmuuttajien perustamien yhdistysten määrä alkoi lisääntyä 1990-luvun puolivälissä. Maahanmuuttajien yhdistyksissä suurimman ryhmän muodostavat lähtömaiden kulttuuriperinteen ylläpitämiseksi perustetut kulttuuriyhdistykset sekä naisten yhdistykset ja uskonnolliset yhdistykset. Edellä mainitut ovat usein suljetumpia verrattuna monikulttuurisuusyhdistyksiin, joissa toimii sekä etnisiin vähemmistöihin että valtaväestöön kuuluvia henkilöitä. Niiden pyrkimys on toimia tiloina, joissa erilaiset ihmiset voivat kohdata taustoista riippumatta. (Pyykkönen 2003a: 91–93; Pyykkönen 2009: 143.) Erilaisissa monikulttuurisuusyhdistyksissä eri kulttuureista tulevien ihmisten läsnäolo ja yhteistyö kuuluvat luontevasti toimintaan, ja samalla kielitaito ja kulttuurinen ymmärrys

kehittyvät puolin ja toisin (esim. Aalto-Heinonen, Järvinen & Siirilä 2014: 36–40). Kotouttamisyhdistyksien tavoitteena taas on edistää maahanmuuttajien sopeutumista yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Yleensä kotouttamisyhdistysten toimijoista enemmistö on suomalaisia, mutta toiminnan kohteena taas ovat lähes yksinomaan maahanmuuttajat. Maahanmuuttajien omia kulttuureita ei juurikaan käsitellä, vaan pääpaino on kotoutumisessa Suomeen. (Pyykkönen 2003a: 91–93.)

Edellä mainituista yhdistystyypeistä eniten maahanmuuttajien ja valtaväestön yhteiseen ajanviettoon ja maahanmuuttajien toimijuuteen perustuvaa toimintaa näyttäisivät tarjoavan monikulttuurisuusyhdistykset. Tietoa siitä, miten paljon maahanmuuttajat toimivat suomalaisissa, ei monikulttuurisuuteen erityisesti liittyvissä yhdistyksissä, on vain vähän tarjolla, vaikka maahanmuuttajien huomioiminen järjestöjen aktiivisina toimijoina onkin nostettu julkisissa puheenvuoroissa esiin. Esimerkiksi Arajärven (2009: 29) mukaan suomalaisten kansalaisjärjestöjen tulee ottaa maahanmuuttajat huomioon toiminnassaan. Maahanmuuttajien aseman tulee olla samanlainen kantaväestön aseman kanssa järjestön jäseneksi pääsyn ja siinä toimimisen kannalta. Maahanmuuttajien osallistumisella on merkitystä harrastusjärjestöjen toimintaan myös yleisten etnisten suhteiden edistämisen ja rasismien vastustamisen vuoksi.

Kaksi kolmesta Maahanmuuttajien elinolot -tutkimukseen osallistuneesta virolaisesta ja venäläisestä maahanmuuttajasta oli ottanut osaa asuinalueen yhteisiin tapahtumiin tai järjestöjen tai urheiluseurojen harrastustoimintaan ainakin kerran kuluneen vuoden aikana. Puolet tutkituista oli osallistunut pihatalkoiden tai asukaskokousten tyyppisiin tapahtumiin. Muussa kuin erityisesti maahanmuuttajille suunnatussa urheiluseura- ja harrastustoiminnassa oli mukana yli neljäsosa tutkituista venäläisistä ja virolaisista. (Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003: 134.) Saman tutkimuksen erityisesti 20–24-vuotiaisiin osallistujiin keskittyneessä osuudessa todettiin, että nuorten somalialaisten, venäläisten, vietnamilaisten ja virolaisten osallistuminen yhdistysten ja järjestöjen toimintaan oli varsin vähäistä. Suomalaisen järjestön, esimerkiksi SPR:n, toimintaan oli osallistunut vain yhdeksän vastaajaa 182:sta. Urheiluun liittyvään toimintaan osallistuminen oli yleisempää: 20 % vastaajista oli osallistunut erityisesti maahanmuuttajille suunnattuun urheiluseuratoimintaan ja vielä useampi, 45 % vastaajista, oli osallistunut muiden urheiluseurojen toimintaan. Yleisesti ottaen nuorten maahanmuuttajien osallistuminen järjestötoimintaan oli vähäistä verrattuna suomalaisiin nuoriin. (Harinen & Niemelä 2005: 166.)

Kuten edellä mainittiin, monikulttuurisista nuorista harva on mukana suomalaisten nuorisojärjestöjen toiminnassa (kts. myös Pyykkönen 2003b: 198; Suurpää 2002: 219), mutta

Suomessa on jonkin verran maahanmuuttajanuorten itse perustamia yhdistyksiä. Toiminnasta vastaa yleensä pieni aktiivinen ydinjoukko. Toisaalta yhdistysten järjestämään toimintaan osallistuu innokkaasti monikulttuurisia nuoria, koska yhdistykset tarjoavat usein edullisia harrastusmahdollisuuksia. (Pyykkönen 2003b: 195, 198; Pyykkönen 2007: 7.) Maahanmuuttajanuorten yhdistykset tavoittavat helpommin pakolaisina Suomeen muuttaneet, mutta esimerkiksi opiskelun takia maahan saapuneet ulkomaalaiset nuoret eivät löydä samalla tavalla mukaan toimintaan. Myös kielitaidolla on merkitystä: heikosti suomea puhuva maahanmuuttajanuori jää helposti omanikäistensä ihmisten vapaa-ajan yhteisöjen ulkopuolelle. (Pyykkönen 2003b: 213, 224.) Nuorisotoimintaa harjoittavat järjestöt ja yhdistykset näkevät tärkeäksi, että monikulttuuriset nuoret saataisiin mukaan toimintaan, ja uskovat, että tulevaisuudessa niin tapahtuukin entistä enemmän (Pyykkönen 2007: 59).

2.2.3 Kolmas sektori ja kotoutuminen

Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan niin, että henkilön oma kulttuuri ja kieli säilyvät. *Kotouttamisella* taas viitataan viranomaisten järjestämiin toimenpiteisiin ja voimavaroihin, jotka edistävät kotoutumista. (L 9.4.1999/493.) Saukkosen (2010: 8) mukaan kotoutumisesta puhuttaessa yhteiskunta nähdään usein yhtenä erittelemättömänä kokonaisuutena, vaikka käytännössä se jakautuukin eri sektoreihin ja elämänalueisiin. Maahanmuuttaja voi kiinnittyä työelämän kautta hyvin uuden asuinmaansa yhteiskuntaan, mutta sosiaalisen elämän puolella asia ei ole välttämättä yhtä hyvin. Toisaalta toisella maahanmuuttajalla voi olla laaja sosiaalinen verkosto ja hän voi kokea kulttuurista samankaltaisuutta kantaväestöön, mutta hän ei siitä huolimatta työllisty.

Suomessa päävastuu kotouttamisesta on työvoimaviranomaisilla ja kunnilla. Kuitenkin myös kolmas sektori on tärkeässä roolissa kotouttamisessa. Se täydentää viranomaisten työtä, joka ei resurssien puutteen vuoksi ole riittävää kaikille kotoutujille. Osa kotoutujista, kuten vaikkapa lukutaidottomat pakolaiset tai avioliiton vuoksi maahan muuttaneet, eivät saa välttämättä tarpeeksi tukea kotoutumiseen viranomaisilta, jolloin kolmas sektori tarjoaa täydentäviä palveluita. (Susi & Heikkilä 2011: 55.)

Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2012–2015 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 30) todetaan, että kansalaisjärjestöillä on suuri merkitys maahanmuuttajien osallisuuden ja kansalaisyhteiskunnassa toimimisen edistämiseksi. Järjestöt auttavat maahanmuuttajia verkostoitumaan paikallisten kanssa ja omaksumaan uuden kielen ja kulttuurin sekä parantavat

elämänhallintaa ja arjen taitojen kehittymistä. Ohjelmassa myös painotetaan maahanmuuttajien aktiivisen roolin lisäämistä kolmannen sektorin toiminnassa sekä yleisen järjestötoiminnan että maahanmuuttajien omien järjestöjen tasolla. Uudempi Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016: 30) ottaa kantaa taide-, kulttuuri- ja järjestötoiminnan merkitykseen maahanmuuttajien kotoutumisessa. Maahanmuuttajien todetaan tarvitsevan enemmän mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja ajan viettämiseen virallisten tahojen, kuten vastaanottokeskusten ja oppilaistosten, ulkopuolella. Erityisesti rajallisella kielitaidolla toimiville henkilöille taide ja kulttuuri ovat väylä osallistua erilaisiin toimintoihin. Ohjelmassa linjataan muun muassa, että kotoutumista edistävää taide- ja kulttuuripalvelujen tarjontaa, samoin kuin yhteisöllistä ja luovaa taiteisiin liittyvää vapaa-ajan toimintaa, lisätään.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimista kotouttamishankkeista erityisesti AFRO-hanke (Asenneilmapiiriin ja kolmansien maiden kansalaisten aliedustukseen vaikuttaminen positiivisen erityiskohtelun avulla) mainitsee kolmannen sektorin toiminnan ja vapaaehtoistyön merkityksen kotoutumiselle. Hankkeen tarkoituksena on muun muassa vahvistaa maahanmuuttajien hakeutumista julkishallinnon työpaikkoihin ja kannustaa maahanmuuttajia turvallisuusalojen vapaaehtois- ja järjestötoimintaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.)

Maahanmuuttajien yhdistyksissä suhtaudutaan kotouttamiseen vaihtelevasti. Kotouttamisyhdistyksissä siihen suhtaudutaan myönteisesti ja nähdään se yhteiskunnan jäseneksi sosiaalistavana toimintana. Integraatiokritiikkinä voidaan esittää, että kotouttamisyhdistyksissä kanssakäymisen toimija-asetat saattavat olla epätasa-arvoisia eivätkä yhdistykset tarjoa vaihtoehtoa vallitsevalle integraatiokäsitykselle ("toisten" sopeuttaminen "meiksi"). On myös huomioitava, että maahanmuuttajat eivät integroidu ainoastaan valtaväestöön tai omaan etniseen ryhmäänsä, vaan integroitumista tapahtuu myös muiden vähemmistöasemassa olevien etnisten ryhmien välillä. (Pyykkönen 2003a: 104–106, 98.)

Kriittistä näkökulmaa tuo esiin niin ikään Grönlund (2007: 7), jonka mukaan maahanmuuttajat näkyvät vapaaehtoistyössä lähinnä toiminnan kohteina, eivät toimijoina. Usein maahanmuuttajista puhutaan kolmannessa persoonassa ("he"), vaikka samaan aikaan painotetaan osallistamisen tärkeyttä. Vapaaehtoistyöntekijät voivat kuitenkin tukea maahanmuuttajaa kotoutumisessa monin tavoin, tarjota kontakteja suomalaisiin ja "hiljaista tietoa" maassa asumiseen ja elämiseen liittyen. Tutkimukseeni osallistuneet henkilöt eroavat tässä suhteessa muista maahanmuuttajista: Jelmun kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät ovat vapaaehtoistyössä mukana nimenomaan toimijoina, eivät toiminnan kohteina. Toisaalta he

myös voivat samalla saada muilta vapaaehtoistyöntekijöitä tukea Suomessa elämiseen ja Suomeen kotoutumiseen liittyen.

2.3 Kansainväliset opiskelijat

2.3.1 Korkeakouluopiskelijat maahanmuuttajina

Kuten muualla Euroopassa, myös Suomessa näkyvät muuttoliikkeen kolme keskeistä muotoa: työ-, perhe- ja turvapaikkaperusteinen muutto. Myös ulkomaisten opiskelijoiden tuloon on alettu viime vuosina kiinnittää enemmän huomiota. (Saukkonen 2013a: 96.) Vuonna 2014 toteutetun Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen mukaan 15–64-vuotiaista Suomeen ulkomailta muuttaneista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä 23 000 on muuttanut maahan opiskelun takia. Suunnilleen saman verran on myös pakolaisina muuttaneita (24 000), mutta työn (41 000) ja etenkin perhesyiden (123 000) vuoksi muuttaneita on huomattavasti enemmän. Työ tai opiskelu on syynä maahanmuuttoon miesten kohdalla kaksi kertaa yleisemmin kuin naisten kohdalla. Nuorina aikuisina, 20–29-vuotiaina, Suomeen muuttaneista joka viides on muuttanut maahan opiskelun vuoksi. (Sutela & Larja 2015: 16–18.)

Garam ym. pitävät Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen raportissaan opiskelijan ulkomaalaisuuden kriteerinä kansalaisuutta ja huomauttavat, että käsitteet ulkomaalainen opiskelija ja kansainvälinen opiskelija eivät ole synonyymejä, vaan niiden käyttö ja määrittely vaihtelevat tiedonlähteestä riippuen. Muun muassa Tilastokeskus puhuu ulkomaalaisesta opiskelijasta silloinkin, kun kyseessä on pitkään Suomessa asunut henkilö. Suomalaista opiskelijaa voidaan kutsua kansainväliseksi, jos hän on suorittanut edellisen tutkintonsa ulkomailla. Opiskelija voidaan määrittellä kansainväliseksi myös esimerkiksi äidinkielen tai vakituisen asuinpaikan perusteella. (Garam, Jaalivaara, Kuosmanen & Suhonen 2014: 6.) Tässä tutkimuksessani käytän itse termiä kansainvälinen opiskelija viitatessani tutkimukseni osallistujiin, jotka kaikki yhdistyksen entistä vapaaehtoisvastaavaa lukuun ottamatta ovat muuttaneet Suomeen muualta eivätkä ole äidinkielisiä suomen kielen puhujia. Osallistujien Suomessa asumisensa kesto sekä suomen kielen taitotaso vaihtelevat, joten termi ulkomaalainen opiskelija ei ole mielestäni tässä yhteydessä kuvaava kaikkien osallistujien kohdalla.

Vaikka edellä mainituissa tutkimuksissa Suomeen opiskelun vuoksi saapuneet henkilöt lasketaan maahan muuttaneiksi, kansainvälisiä opiskelijoita ei kaikissa yhteyksissä määrittellä varsinaisesti maahanmuuttajiksi. Pyykkösen mukaan "maahanmuuttajalla tarkoitetaan ihmistä, joka asuu Suomessa pysyvästi, mutta jolla ei ole Suomen kansalaisuutta." Ryhmään kuuluu

pakolaisia, turvapaikanhakijoita, siirtolaisia, paluumuuttajia ja siirtotyöntekijöitä sekä Suomessa ulkomaalaisille vanhemmille syntyneitä lapsia. (Pyykkönen 2003a: 89.) Maahanmuuttaja-termillä koetaan julkisen keskustelun perusteella olevan osin negatiivinen konnotaatio. Osa maahanmuuttajataustaisista henkilöistä on asunut Suomessa jo pitkään ja heillä saattaa myös olla Suomen kansalaisuus. Korvaavaksi sanaksi on ehdotettu esimerkiksi uussuomalaista. (Vartia, Bergbom, Rintala-Rasmus, Riala, Salminen, Giorgiani & Huuhtanen 2007: 25.) Kansainvälinen liikkuvuus on kokenut viime vuosikymmeninä muutoksia. Enää ei muuteta välttämättä pysyvästi toiseen maahan, vaan muuttaminen on enemmän tai vähemmän tilapäistä. Vanhaan kotimaahan ja etniseen yhteisöön pidetään yhteyttä yhtä lailla kuin tutustutaan uuteen elinympäristöönkin. Myös kahden maan välillä sukkulointi on lisääntynyt. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011: 28.)

2.3.2 Ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat

Korkeakoulututkintoa suorittavien ulkomaalaisten määrä on viime vuosina kasvanut Suomessa: heitä on nyt kolminkertaisesti 2000-luvun alkuun verrattuna. Vuonna 2014 yli 20 000 ulkomaalaista tutkinto-opiskelijaa opiskeli Suomessa. Ilmiö näkyy myös Jyväskylän korkeakouluissa, joissa opiskeli vuonna 2014 noin 1200 ulkomaalaista tutkinto-opiskelijaa, kun vuonna 2006 luku oli vain noin 500. Erityisesti englanninkieliset tutkinto-ohjelmat vetävät opiskelijoita Suomeen, mutta myös koulutuksen maksuttomuus on ollut houkutteleva seikka. (Kivinen 2015.) Tällä hetkellä korkeakoulut voivat tosin periä lukuvuosimaksuja EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015).

Englanninkieliset koulutusohjelmat ovat osa suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kansainvälistymistä. Niillä luodaan tarjontaa ja parannetaan Suomen vetovoimaa kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla. Suomi onkin Euroopan kärkimaita vieraskielisten tutkintoon johtavien koulutusohjelmien, niissä opiskelevien henkilöiden ja niitä tarjoavien korkeakoulujen määrässä. (Niemelä 2009: 12–14.) Englanninkieliseltä koulutuslinjalta valmistunut maahanmuuttaja saattaa pettyä kohdatessaan suomalaisen työelämän kielitaitovaatimukset: ammatillinen kielitaito ei ole välttämättä kehittynyt opiskelun aikana työssä tarvittavalle tasolle. Ainakin osassa oppilaitoksia tähän ongelmaan on reagoitu tarjoamalla lisää suomen kielen opintoja englanninkielisiin tutkintoihin suuntaaville. (Suni 2011a.)

Tutkinto-opiskelijat suorittavat suomalaisissa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa alempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa tai tohtorin tutkintoa. Ulkomaalaiset tutkinto-

opiskelijat asuvat Suomessa kauemmin kuin vaihto-opiskelijat ja joutuvat yleensä myös sopeutumaan uuteen ympäristöön eri tavalla kuin lyhemmän ajan maassa opiskelevat. Myös Suomeen pysyvästi jäämisen mahdollisuus on tutkinto-opiskelijoille konkreettisempi kuin muille kansainvälisille opiskelijoille. Euroopan ohella Suomeen tulee tutkinto-opiskelijoita erityisesti Aasian ja Afrikan maista. (Kovalainen 2011: 197–198.) Tilastokeskuksen mukaan ulkomaalaisia tutkinto-opiskelijoita oli vuonna 2012 eniten tekniikan ja liikenteen alalla (32,2 % ulkomaalaisista tutkinto-opiskelijoista) ja yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla (26,7 %). Kulttuurialalla ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat olivat melko vähäisesti edustettuna (6,3 %). (Garam, Jallivaara, Kuosmanen & Suhonen 2014: 8.) Ulkomaalaisten opiskelijoiden Suomessa suorittamien tutkintojen määrä on kasvanut nopeaa tahtia 2000-luvun aikana ja jopa kaksinkertaistunut vuodesta 2005 vuoteen 2012 mennessä. Vuonna 2012 korkeakoulututkinnon suoritti Suomessa vajaat 3000 ulkomaalaista opiskelijaa. Yli kaksi kolmasosaa vuonna 2011 valmistuneista ulkomaalaisista opiskelijoista asui Suomessa vuosi valmistumisensa jälkeen. Heistä yli 45 % oli myös löytänyt töitä Suomesta. (Garam, Jaalivaara, Kuosmanen & Suhonen 2014: 11–14.)

Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016: 11–14) linjaa, että vaikka osajia tullaan enenevässä määrin rekrytoimaan tulevaisuudessa ulkomailta, myös jo Suomessa asuvien maahanmuuttajien, kuten tutkinto-opiskelijoiden, osaaminen tulee ottaa huomioon ja hyödyntää työmarkkinoilla. Samassa ohjelmassa myönnetään, että korkeakoulujen ulkomailta muuttaneille tutkinto-opiskelijoille ei ole ollut tarjolla tarpeeksi suomen tai ruotsin opintoja tai opintojen sisällöt eivät ole vastanneet työelämän tarpeita. Nykyistä usemman Suomessa tutkintonsa suorittaneen nuoren haluttaisiin ohjelman mukaan jäävän töihin Suomeen. Ohjelmassa linjataan, että ulkomaalaisia korkeakouluopiskelijoita kytketään työharjoittelujen ja opinnäytetöiden avulla suomalaiseen työelämään. Myös suomen ja ruotsin kielen intensiivikursseihin korkeakouluissa panostetaan.

2.3.3 Kansainvälisten opiskelijoiden suomen kielen taito ja työllistyminen

Korkeakouluissa suomea opetetaan toisena kielenä sekä vaihto-opiskelijoille että ulkomaalaisille tutkinto-opiskelijoille. Osa opiskelijoista lähtee kielen oppimisessa liikkeelle alkeista, osalla on jo takana Suomessa vietettyä aikaa ja kielitaitoakin. Alkeista aloittavilla on vain muutama vuosi aikaa saavuttaa työelämään tarvittava kielitaito. Valtaosassa englanninkielisiä koulutusohjelmia tarjotaan S2-opetusta vain perustasolla, jolloin opiskelijan omalle vastuulle jää kielitaidon kartuttaminen paremmaksi. Edistyneille B2- ja C1-tason

opiskelijoille kurseja on tarjolla vähän. Myös suomenkielisissä koulutusohjelmissa on lisääntyvässä määrin sekä maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita että Suomeen töihin tulleita ulkomaalaisia, jotka päivittävät osaamistaan suomeksi. (Jäppinen & Komppa 2009: 61–62.)

Hyvän virkakielen toimintaohjelmassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014: 26) linjataan, että muun kuin suomen- tai ruotsinkielisille yliopisto-, ammattikorkeakoulu- ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille pitää järjestää työelämään pääsyä tukevia kieliopintoja. Kieliopinnoissa tulee valmistaa opiskelijoita suomalaiseen työelämään ja asiakkaiden kohtaamiseen. Tutkinnon suorittamiseen riittävä kielitaitotaso täytyy varmistaa heti opintojen alkaessa, jotta riittäviä tukitoimia voidaan järjestää. Suomi toisena kielenä -opiskelijoiden virkakielen opetuksessa kiinnitetään huomiota kielen ja tekstilajien opetukseen, mutta myös kulttuurierojen mahdollisiin vaikutuksiin toimintatavoissa.

Pietilä (2010) on tutkinut väitöstutkimuksessaan sekä pidemmän että lyhyemmän ajan Suomessa asuneita maahanmuuttajia, joista lyhyemmän aikaa maassa asuneet myös suunnittelivat asuvansa maassa vain väliaikaisesti. Tutkimus on keskittynyt erityisesti uuteen kulttuuriin sopeutumiseen ja siihen, onko lyhyt- ja pitkäaikaisesti maassa asuvien sopeutumismotivaatiossa eroja. Tutkimuksessa selvisi, että Suomeen tulemisen syyt ja oletettu oleskelun pituus vaikuttivat siihen, miten paljon suomen kieltä ja kulttuuria opiskeltiin. Lyhyen aikaa Suomessa oleskelevat, jotka olivat pääosin opiskelijoita, eivät juurikaan opetelleet kieltä tai kulttuuriin liittyviä asioita ennen Suomeen saapumista, mutta maahantulon jälkeen motivaatio kohosi hetkellisesti. Myöhemmin motivaatio taas laski, koska henkilöt kokivat jäävänsä paitsi vuorovaikutuksesta suomalaisten kanssa eivätkä kokeneet kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Vähäistäkin suomen kielen taitoa olisi haluttu hyödyntää, mutta siihen ei koettu olevan tilaisuuksia. Kauemmin Suomessa asuneet ja pysyvästi Suomeen jäämistä suunnitelleet taas olivat enemmän tekemisissä suomalaisten kanssa, ja heille työ- tai opiskelupaikka sekä sosiaaliset suhteet olivat tärkeä tekijä sopeutumismotivaation kannalta. Alkuaikojen huono kielitaito koettiin motivaatioon kielteisesti vaikuttavana tekijänä, mutta henkilöt olivat kuitenkin halukkaita näkemään paljon vaivaa kielitaidon kehittymisen eteen. Molemmissa ryhmissä painotettiin kulttuurienvälisen sopeutumisen ja oppimisen olevan jatkuvia prosesseja, ja kulttuurien välisissä kohtaamisissa dialogin merkitys koettiin erittäin tärkeäksi. (Pietilä 2010: 9–10.)

Kaikki Suomessa opiskelevat ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat eivät tavoittele Suomeen työllistymistä eivätkä kaikki halukkaat toisaalta saa töitä Suomesta. Työllistymisen kannalta suomen tai ruotsin kielen taito on erityisen tärkeää. (Kovalainen 2011: 200.) Tilapäisesti Suomeen esimerkiksi opiskelujen vuoksi tulevien motivaatio integroitua suomalaiseen

yhteiskuntaan voi olla vähäinen. Sen sijaan niillä, jotka ovat tulleet Suomeen jäädäkseen, tilanne on toinen. (Pitkänen 2011: 10.) Sekä kieliopinnoissa että ammattisanaston ja suomalaisen lainsäädännön käsittelyssä pitäisi ottaa huomioon, että osa kansainvälisistä opiskelijoista on Suomessa vain lyhyen aikaa, mutta osalla on aikomuksena työllistyä ja jäädä Suomeen pysyvästi. Tutkintojen mitoituksessa ei ole huomioitu täysin kansainvälisiä opiskelijoita, jotka haluaisivat työllistyä Suomeen. Kahteen vuoteen on vaikea mahduttaa sekä gradua että tarvittavaa määrää muita opintoja. (Niemelä 2009: 32.)

Kyhä (2011: 229, 233, 237) tutki väitöstutkimuksessaan lähtömaassaan korkeakoulutettujen henkilöiden työllistymistä Suomeen. Tutkimuksessa selvisi, että toisessa maassa hankitulla tutkinnolla ja osaamisella ei ole helppoa työllistyä toiseen maahan. Toisaalta he, jotka työllistymisessä onnistuivat, pääsivät yleensä koulutustaan vastaaviin töihin. Korkeakoulututkinnon ei kuitenkaan voida ajatella takaavan uuteen maahan työllistymistä, minkä osittain selittää koulutuksen paikallinen luonne. Tutkinto ja sen kautta omaksutut tiedot ja taidot voidaan nähdä Suomen olosuhteissa ”vääränlaisina” tai ”vieraina.” Sopivuus suomalaisille työmarkkinoille perustuu pitkälti suomalaisittain hyväksytyyn tutkintoon, suomen kielen taitoon ja Suomessa hankittuun työkokemukseen sekä jopa joissain tapauksissa Suomen kansalaisuuden saamiseen. Lähtömaassa hankitulla tutkinnolla ei aina työllisty Suomessa oman alan töihin, mutta korkeakoulututkinto voi estää saamasta myös muita töitä, jos henkilö katsotaan työnhaussa ylikoulutetuksi.

Valtioneuvoston (2015: 38) hallitusohjelma linjaa, että Suomessa opiskelleiden Suomeen töihin jäämistä tuetaan muun muassa verovähennysoikeudella, ja kyseisen ryhmän suomen kielen oppimiseen kiinnitetään huomiota. Toisaalta samassa yhteydessä myös puhutaan lukukausimaksujen käyttöön ottamisesta EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille.

Koska kansainväliset opiskelijat eivät saa suomalaista opintotukea, heidän pitää rahoittaa opiskelunsa muulla tavoin, yleensä työskentelemällä opintojen ohella. Oman alan töitä voi olla vaikea saada opintojen ollessa vielä kesken, etenkin jos suomen kielen taidossa on puutteita. (Partanen 2012: 4.) Niinpä kansainväliset opiskelijat työllistyvät usein niin kutsuttuihin sisääntuloammatteihin (kts. Trux 2000: 272; Forsander 2002: 154; Strömmer 2016).

2.3.4 Kansainvälisten opiskelijoiden ja suomalaisten vuorovaikutus

Kovalaisen (2011) mukaan Sulkeutuuko Suomi? Kulttuurien välinen vuorovaikutus kohtaamisen areenoilla -tutkimushankkeessa on havaittu, että suomalaisten ja kansainvälisten

opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus korkeakouluyhteisössä ei ole aina yksinkertaista. Haastatellut kansainväliset opiskelijat kokivat kuuluvansa korkeakouluyhteisöön, ja monille se oli jopa ainoa sosiaalinen verkosto Suomessa. Osa suomalaisista opiskelijoista hakeutui mielellään kansainvälisten opiskelijoiden seuraan harjoittaakseen englannin kielen taitoaan. Joidenkin kansainvälisten opiskelijoiden mielestä tämä oli ongelma, koska he olisivat halunneet opetella suomea. Jotkut suomalaiset taas välttelivät englannin käyttöä. Kansainväliset opiskelijat kokivat hankalaksi pyytää huomioimaan heidän kielitaitonsa ja puhumaan englantia heidän läsnä ollessaan. Osa suomalaisista taas toivoi, että kansainväliset opiskelijat nimenomaan pyytäisivät puhumaan englantia, jos eivät ymmärrä suomenkielistä keskustelua. (Kovalainen 2011: 205,209.)

Vuorovaikutuksen syventyessä kielitaidon merkityksen koettiin kasvavan. Suomi koettiin joidenkin, sekä suomalaisten että kansainvälisten, opiskelijoiden mielestä hyvinkin englanninkieliseksi maaksi. Toisaalta olettamuksen ongelmallisuus paljastui viimeistään työnhakuvaiheessa, jolloin suomen kielen taidolla olikin iso merkitys. Jo työelämään siirtyneet opiskelijat panostivatkin huomattavasti enemmän suomen kielen opiskeluun kuin pelkästään opintoja suorittavat opiskelijat. Vaikka ulkomaalaiset opiskelijat toivoivat lisää vuorovaikutusta sekä luokkahuoneessa että sen ulkopuolella ja suomalaiset opiskelijat taas toivoivat mahdollisuuksia "kotikansainvälistymiseen", näitä mahdollisuuksia ei aina hyödynnetty tarpeeksi. Usein kanssakäyminen jäi pinnalliselle kielitaidon harjaannuttamisen tasolle. Ulkomaalaisilla opiskelijoilla oli motivaatiota suomen kielen ja kulttuurin opiskeluun, ja he toivoivat esimerkiksi luentoja suomalaisesta viestintä- ja työkuulttuurista. Tärkeintä oli kuitenkin kaikkien mielestä päästä tekemisiin paikallisten kanssa heti alusta alkaen, jotta sosiaalisen verkoston rakentuminen alkaisi jouhevasti. Kielen voisi alkuvaiheen jälkeen vaihtaa suomeen tai ruotsiin, jotta myös paikallinen kieli alkaisi kehittyä englannin lisäksi. (Kovalainen 2011: 211–212, 219–222.)

Kansainvälisten opiskelijoiden on tärkeä oppia kohdemaan kommunikointitavat jo opintojen alkuvaiheessa, jotta kulttuuriin ja oppimisympäristöön pääsee paremmin osalliseksi (Lairio, Puukari & Taajamo 2013: 260). Taajamon (2005: 75–76) tutkimuksessa selvisi, että yliopistomaailma tuli nopeasti tutuksi tutkimuksen kohderyhmään kuuluville kansainvälisille opiskelijoille, mutta sen sijaan suomalainen yhteiskunta muutoin koettiin vieraaksi. Kansainväliset opiskelijat olivat enemmän sidoksissa opiskelijamaailmaan verrattuna suomalaisiin opiskelijoihin, joiden elämään yleensä kuuluivat myös perheen ja ystävien läsnäolo ja koulumaailman ulkopuoliset harrastukset. Yhteiset harrastukset, kokoontumiset ja juhlat auttoivat Taajamon mukaan kansainvälisiä opiskelijoita laajentamaan "reviiriään."

Opiskelijoita pitäisikin rohkaista tutustumaan korkeakoulun ulkopuoliseen maailmaan, jossa näyttäytyy kohdemaan ihmisten todellinen arkielämä ja kulttuuri.

Taajamon (2005: 78, 81) tutkimuksen mukaan ulkomaisilla opiskelijoilla oli vain vähän suomalaisia ystäviä. Suomalaisia opiskelijoita saatettiin pitää vaikeasti lähestyttävänä, ja kansainväliseltä opiskelijalta vaati paljon keskittyä sekä opintoihin että uuteen ympäristöön mahdollisesti lyhyenkin opiskelijavaihdon aikana, jolloin motivaatio tutustua uusiin ihmisiin voi kärsiä. Ulkomaiset opiskelijat kokivat opintojen ohessa työskentelyn positiivisena, jos työ liittyi jollain tavalla heidän opiskelemaansa alaan ja jos siinä pääsi tutustumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Sen sijaan työskentely vain toimeentulon vuoksi nähtiin negatiivisena asiana.

3 SOSIOKOGNITIIVINEN VIITEKEHYS

Sosiokognitiivisen näkökulman mukaan kielen käyttöä tai oppimista ei voi täysin määritellä tai ymmärtää ottamatta huomioon, että niillä on sekä sosiaalinen että kognitiivinen ulottuvuus, jotka vaikuttavat toisiinsa. Toisen kielen oppimisen tutkijat ovat jo pitkään olleet kiinnostuneita oppijan suhteista sosiaaliseen maailmaan ja siitä, missä määrin nämä suhteet vaikuttavat toisen kielen oppimiseen. Jo ryhmätyön tekijöitä tarkkaillessa huomaa, että sosiaalinen konteksti ja sosiaaliset suhteet vaikuttavat siihen, miten ryhmän jäsenet kiinnittävät huomiota uusiin kielellisiin muotoihin vuorovaikutuksen kautta – vai kiinnittävätkö lainkaan huomiota. (Batstone 2010: 5.) Luvussa 3.1 tarkastelen tarkemmin sosiokulttuurisuutta ja luvussa 3.2 ekologista näkökulmaa kielenoppimiseen.

3.1 Sosiokulttuurisuus

Sosiaalinen konteksti ei vaikuta ainoastaan keskustelukumppaneiden kieleen, vaan myös tapaan, jolla kielen oppijat käyttäytyvät merkitysneuvotteluissa tai toisen kielen muotoon huomiota kiinnittäessään. Esimerkiksi sosiaaliset roolit ja puhekumppaneiden kielitaitojen tasot vaikuttavat merkitysneuvotteluihin. Oppimista tapahtuu, kun kielen oppija huomaa eron oman kielimuotonsa ja tavoitemuodon välillä (Tarone 2010: 57–60). Oppija huomioi korjaavan palautteen eri tavalla, jos korjaaminen keskittyy merkitykseen kuin jos se keskittyy muotoon. Sosiaalinen konteksti vaikuttaa oppijan haluun hyväksyä korjaava palaute ja käyttää sitä omassa puheessaan. Korjaamisen hyväksyminen tarkoittaa myös sitä, että samalla hyväksyy korjaajan oikeuden korjata kielenoppijan kieltä. (Tarone 2010: 61.) Taronen (1983: 286–287) mukaan erilaisia kommunikaatiostrategioita, joilla kielenoppija voi paikata kielen osaamistaan, ovat kiertoilmauksen, lähikäsitteen tai itse kehitellyn yhdyssanan käyttäminen, äidinkielen ilmauksen kääntäminen sanasta sanaan kohdekielelle, kielen vaihto (esimerkiksi äidinkielen sanan käyttäminen erikielisessä puheessa), avunpyyntö ("Mikä tämä on [kohdekielellä]?"), eleiden käyttäminen, aiheen välttely ja viestin hylkääminen.

Sunin (2008: 186–187) mukaan tilanteet, joissa kielenoppijan ja natiivin välillä ilmenee ymmärtämisiongelmiä, tarjoavat kielenoppijalle mahdollisuuden hyödyntää osaavamman henkilön kielellistä kapasiteettia sekä oman kielensä hiomiseen että toisen henkilön puheen ymmärtämiseen. Toisaalta myös äidinkielen tai kieltä paremmin osaava puhuja oppii ymmärtämisiongelmiensä kautta, mitä kielen oppija jo osaa ja mitä ei ja pystyy näin ollen paremmin mukauttamaan kieltään sekä tekemään siitä rakenteellisesti selkeämpää. Oman

äidinkielen puhuminen kielenoppijan kanssa kehittyä vain lähtemällä mukaan vuorovaikutukseen, kokemuksen kautta.

Kieleen sosiaalistuminen viittaa prosessiin, jossa uuteen yhteisöön saapuvat hakevat kommunikatiivista kompetenssia sekä ryhmän jäsenyyttä ja oikeutusta kuulua ryhmään sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla ja ryhmän toimintoihin osallistumalla. Se ei viittaa pelkkään kielen käyttöön vaan myös siihen, miten kielenkäyttö ja sen kehittyminen vaikuttavat oppijoiden osallisuuteen ja statukseen ryhmässä ja muiden, ei-kielellisten, asioiden oppimiseen. Se on siis prosessi, jossa kyvykkäämmät yhteisön jäsenet auttavat kielellisesti, kommunikatiivisesti tai kulttuurisesti vähemmän kyvykkäitä yksilöitä tulemaan paremmin osaksi yhteisöä. Tavoitteena on saada uusi tulija omaksumaan yhteisön identiteetit, asenteet, ideologiat ja käytöstavat sekä tietoa ryhmän normatiivisesta kulttuurisesta toiminnasta. Kieleen sosiaalistumisen tutkimuksessa ollaan myös kiinnostuneita siitä, kuinka yhteisöön tulijat sosiaalistuvat havaitsemaan tiettyjä ärsykeitä (visuaalisessa, auditiivisessa tai sanallisessa muodossa). Ekspliciittinen sosiaalistuminen näkyy kielen oppimisessa ohjeiden ja sääntöjen omaksumisena, implisiittinen sosiaalistuminen taas näkyy oppijan tarkkaillessa muiden ihmisten kielellisiä toimintoja, jota oppijan oletetaan omaksuvan. (Duff & Kobayashi 2010: 78–79.)

Lev Vygotski (1896–1934) oli venäläinen psykologi, joka keskittyi erityisesti kielen ja ajattelun suhteeseen ja merkitykseen ihmisen kehityksen kannalta. Toisen ja vieraan kielen tutkimuksen saralla James Lantolf on vienyt eteenpäin erityisesti toimintateoreettisesti orientoitunutta sosiokulttuurista tutkimusta. Kasvatustieteissä pitempään vallalla olleet konstruktivistiset oppimiskäsitykset ovat antaneet tukea sosiokulttuuriselle näkökulmalle kielentutkimuksen alalla. (Alanen 2002: 201–202.)

Vygotskilaisuus tai vygotskilainen lähestymistapa sisältää monenlaisia teorioita, joissa painottuu sosiokulttuuristen tekijöiden huomioiminen yksilön ja kulttuurin kehityksessä, myös kielenoppimisessa ja sen käytössä (Alanen 2002: 202). Sosiaalisen ympäristön merkitys kielenoppimiselle on jo pitkään tunnustettu toisen ja vieraan kielen tutkimuksessa, mutta ympäristö on kuitenkin näyttäytynyt lähinnä kielellisen syötöksen tuottajana ja näyttämönä vuorovaikutukselle. Vygotskin näkemyksistä on etsitty viitekehystä, joka yhdistäisi yksilön ja yhteiskunnan. Sosiaalisen ympäristön ja kanssakäymisen nähdään nykyään vaikuttavan yksilön sisäisiin prosesseihin, ja toisaalta yksilökin muokkaa ympäröivää sosiaalista todellisuuttaan. (Alanen 2000: 104–105.)

Erään Vygotskin perusoivalluksen mukaan kaikki inhimillinen toiminta välittyy sekä materiaalisten että psykologisten työkalujen avulla. Psykologisista työkaluista suurin osa on

semioottisia, ja näistä tärkein on kieli. (Alanen 2002: 207.) Vygotski näki, että ihmisen kehittyessä myös kieli muuttuu kognition lisäksi. Sanoissa kulminoituu Vygotskin mukaan koko inhimillinen psykologinen toiminta, ja sanasta tulikin lopulta hänelle analyysin perusyksikkö. Käsitteellä puhe Vygotski viittasi semioottiseen järjestelmään, jonka merkeillä on sosiaalinen alkuperä. Puhe saattaa tarkoittaa äänneitä, graafisia merkkejä tai viittomia. Puheen ensisijainen tehtävä on Vygotskin mukaan luoda sosiaalisia kontakteja, toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja säädellä yhteistä toimintaa. Myöhemmin puheelle kehittyi Vygotskin mukaan myös egosentrinen tehtävä, josta tulee ajattelun kieli eli sisäinen puhe. Puhe kehittyi siis Vygotskin mukaan sosiaalisesta yksityiseksi. (Mts. 210–211.)

Vygotskin ehkä parhaiten tunnettu ajatus, lähikehityksen vyöhyke, kehittyi 1930-luvulla. Sillä Vygotski tarkoitti todellisen ja potentiaalisen kehitystason välistä etäisyyttä. Todellisen kehitystason määrittelee se, miten hyvin oppija suoriutuu tehtävistä itsenäisesti. Potentiaalisesta kehitystasosta taas kertoo ongelmanratkaisusta suoriutuminen kokeneemman henkilön avulla. Lähikehityksen vyöhykkeellä oppijan sisäiset kehitysprosessit saavat tilaisuuden toimia oppijan ja ympäristön sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Oppijan senhetkisen taitotason mukaan mitoitettu opetus näyttäytyy Vygotskin mukaan turhana, koska sellaisten asioiden opettelu, jotka oppija jo hallitsee, ei kehitä oppimista pidemmälle. (Alanen 2002: 221; Alanen 2000: 99–100.) Vygotskin ajatukset ovat luoneet pohjaa erityisesti yhteistoiminnallisen ja itseohjautuvan oppimisen tutkimiselle, kuten uusiin oppimisympäristöihin keskittyvälle tutkimukselle. Vygotskin näkemyksen lähisukulaisista mainittakoon Jerome Brunerin oikea-aikaisen kollektiivisen tukemisen (*scaffolding*) käsite. Sen mukaan sekä asiantuntijat että myös vertaisryhmän jäsenet voivat tarjota oppijoille tukea kielenoppimiseen. Toisten antama esimerkki ja opastus auttavat kullakin oppijalla tiettyyn rajaan, omaan kielelliseen ”kasvunvaraan”, asti. (Alanen 2000: 99; Dufva 2013: 60–61.)

Vaikka Vygotski on sitä mieltä, että ensikielen ja vieraan kielen oppiminen eroavat toisistaan sekä prosessien että lopputuloksen suhteen, hän ei kuitenkaan tee jyrkkää eroa kielen oppimisen ja omaksumisen välillä (Alanen 2000: 104). Vieraskieli ja äidinkieli sekä muut jo osatut kielet myös vaikuttavat Vygotskin näkemyksen mukaan toisiinsa. Esimerkiksi kyky ajatella omasta äidinkielestä tietoisemmin nousee esiin vieraiden kielten oppimisen myötä. (Alanen 2002: 226–227.)

Lähtökohdat uuden kielen oppimiselle ovat eri yksilöillä erilaiset riippuen maahanmuuttoikästä ja muuton syystä sekä siitä, millaisesta yhteisöstä, sosiaalisesta asemasta ja elämäntilanteesta kukin on lähtöisin. Kielikysymyksillä on myös sosiaalinen perusta. Kun naapurustoon, kouluun ja työpaikalle tulee maahanmuuttajia, kaikki heidän kanssaan

tekemisissä ovat vaikuttavat toimintatavoillaan, arvoillaan ja asenteillaan tulijan kotoutumiseen ja kielenoppimiseen. Maahanmuuttajat tarvitsevat kontaktia enemmistökielen puhujiin kehittääkseen kielitaitoaan; pelkkä kielikoulutus ei riitä. (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 164, 181.)

3.2 Ekologinen näkökulma ja affordanssi

Leo van Lier on esitellyt ekologisen näkökulman kielenoppimiseen ja yhdistänyt samalla sosiaalisen lähestymistavan kognitiiviseen ajattelutapaan (Alanen 2000: 106–107). Van Lier (1996) nimeää neljä eri prosessia, jotka sosiaaliseen vuorovaikutukseen yhdistettynä vaikuttavat kielitaidon kehittymiseen: altistuminen (*exposure*), työstäminen (*engagement*), sisäistäminen (*intake*) ja taitaminen (*proficiency*). Van Lier näkee kielelle altistumisen välttämättömäksi kielen oppimisen kannalta, mutta altistuksen määrän lisäksi hän painottaa erityisesti altistuksen laatua, johon vaikuttavat kielen, vuorovaikutuksen ja sosiaalisen ympäristön piirteet. Altistuskielen eli opittavan kielen on oltava oppijalle sillä hetkellä käyttökelpoista: kielestä pitää saada selvää, ja sitä pitää pystyä vastaanottamaan ja prosessoimaan esimerkiksi kontekstin avulla. Oppijan täytyy siis jollain tasolla ymmärtää kieltä, jolle hän altistuu, jotta hän voi työstää sitä. (van Lier 1996: 42–45.)

Myös kielellinen ja sosiaalinen kanssakäyminen vaikuttavat siihen, miten hyvin oppija pystyy hyödyntämään opittavaa kieltä. Lähikehityksen vyöhykkeellä ja oikea-aikaisesti tukemalla tapahtuva kanssakäyminen on erityisen tärkeää kielen oppimisen kannalta. Van Lier on laajentanut ajatusta lähikehityksen vyöhykkeestä niin, että hän ei näe pelkästään kokeneemmalta osapuolelta saatavaa tukea hyödyllisenä, vaan myös samalla tai jopa alhaisemmalla taitotasolla olevan toverin kanssa työskentelystä on hyötyä. Myös sosiokulttuurinen ympäristö, jossa oppija elää, vaikuttaa altistuksen laatuun. (Alanen 2000: 108–109.) Vaikka oppija eläisi altistuskielisessä ympäristössä, hän ei opi, jos sosiokulttuurisia edellytyksiä lähikehityksen vyöhykkeen syntymiseen ei ole, esimerkiksi jos maahan muuttaneen voimavarat ja motivaatio eivät työn ohella riitä uuden kielen opetteluun (van Lier 1996: 46).

Ekologinen kielitiede on kielen tutkimista ennemmin (ajatusten, toiminnan, voiman) suhteina kuin objekteina (sanat, lauseet, säännöt). Se näkee merkityksellistämisen keskusteluissa kielellisen lisäksi myös semioottisena: sanojen lisäksi käytetään usein eleitä, piirroksia, esineitä jne. Oppimisen suhteen kieli tulee näkyviin semioottisena toimintana. Se ei tarkoita, että syötöstä (kielellisiä malleja tai objekteja) tarjotaan passiiviselle vastaanottajalle,

vaan kyse on ennemminkin "semioottisesta varastosta", jossa oppija sitoutuu merkityksellistämiseen toisten oppijoiden kanssa. Semioottinen varasto ei viittaa tarjolla olevien ”syötösten” määrään, vaan merkityksellisen toiminnan mahdollisuuksiin, joita tilanne tarjoaa. (van Lier 2000: 251–252.)

Van Lier (1996: 50) ei halua käyttää syötöksen käsitettä, koska sitä käyttäessä on vaarana, että oppijan aktiivisuuden osuus oppimisessa unohtuu ja altistumisen määrä korostuu laadun sijaan. Sen sijaan van Lier (2000: 252–253) käyttää **affordanssin** käsitettä. Affordanssi eli tarjouma liittyy ekologiseen näkökulmaan (kielen)oppimisesta. Sen mukaan oppimisen ymmärtämisessä keskeistä on oppijan aistitoiminta ja sosiaalinen aktiivisuus sekä ennen kaikkea verbaalinen ja nonverbaalinen vuorovaikutus, johon oppija sitoutuu. Ne eivät vain helpota oppimista, vaan ne ovat oppimista. Oppija elää potentiaalisia merkityksiä täynnä olevassa ympäristössä. Nämä merkitykset tulevat tarjolle vähitellen oppijan toimiessa ja ollessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Van Lierin mukaan kieli on ihmiselle kuin viidakko eläimelle: eläin ei omista viidakkoa, mutta tietää miten käyttää sitä ja miten elää siinä. (van Lier 2000: 253, 246.)

Affordanssin käsitteen kehitti psykologi James Gibson, joka viittasi sillä organismin ja ympäristössä ilmenevän ominaisuuden vastavuoroiseen suhteeseen. Organismi havaitsee aktiivisesti ympäristöään, ja jostain ympäristön ominaisuudesta tulee sille oleellinen. Affordanssi tarjoaa toimintaa, mutta ei aiheuta sitä. Se, mistä tulee affordanssi, riippuu siitä mitä organismi tekee ja tahtoo ja mikä on sille hyödyksi. (van Lier 2000: 252.) Kielellisistä resursseista tulee oppijalle affordansseja siinä vaiheessa, kun hän rakentaa niihin henkilökohtaisen suhteen (Dufva, Aro, Suni & Salo 2011: 31).

Tietyn sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön tarjoamien affordanssien huomioiminen on tärkeää kielenoppimisessa. Täytyy siis kiinnittää huomiota siihen, miten ja mitä oppija työstää opittavasta kielestä. Oppija ei sisäistä kaikkea kieltä, jolle hän on alttiina ja jota hän on työstänyt. Sisäistettyä kieltä on täytynyt prosessoida monin tavoin. Lisäksi oppijan täytyy harjoitella tiedon muistissa säilyttämistä, sen pitämistä helposti saatavilla ja sen automaattistamista. Tässä kohtaa puhutaan neljännessä van Lierin nimeämästä prosessista eli taitamisesta. (Alanen 2000: 109–111.) Kielitietoisuudella (*language awareness*) on suuri merkitys siinä, miten oppija affordanssin havaittuaan saattaa alkaa analysoida, vertailla ja harjoitella tiettyä asiaa (Dufvan 2013: 61 mukaan van Lier 1995).

4 SUOMI TOISENA KIELENÄ TYÖELÄMÄSSÄ

4.1 Maahanmuuttajat työyhteisöissä

Työelämässä käytettävä valta on Wreden (2010: 10) mukaan sekä taloudellista että myös kulttuurista. Kulttuurinen valta tarkoittaa valtaa määrittellä, kenen näkökulma työhön, työn jakamiseen ja järjestämiseen on tärkeä. Maahanmuuttaja-kategoriaan sijoitetun yksilön on mahdotonta sanoutua irti ulkopuolelta asetetusta, yhteiskunnallisen vallankäytön tuottamasta kategoriasta ja sen mukana tulevasta sosiaalisesta järjestyksestä. Wrede viittaa Valentan (2009) tutkimukseen, jonka mukaan juuri etniset identiteetti- ja kieliluokittelut aiheuttavat maahanmuuttajille eniten vaikeuksia uuteen yhteiskuntaan sopeutumisessa.

Käsitettä "kolmas kulttuuri" käytetään kuvaamaan tilanteita, joissa kahden eri kulttuurin edustajat kohtaavat. Kyse ei ole kahden kulttuurin sulaumasta tai yhdistelmästä, vaan ilmiöstä, jossa sopeudutaan, neuvotellaan ja otetaan huomioon tilanteen kulttuurien- ja kieltenvälinen luonne. Tilanteissa ihmiset käyttävät luovasti hyväkseen kaikkea kielellistä ja kulttuurista tietoaan ja rakentavat yhteisen alakulttuurin. Kolmannen kulttuurin tila voi rakentua erityisesti tilanteissa, joissa ei puhuta kenenkään äidinkieltä, esimerkiksi englantia työkielenään käyttävissä ja globaalia henkilöstöstrategiaa hyödyntävissä yrityksissä. Lingua franca eli kaikille käyttäjilleen vierasta työkieltä (usein juuri englantia) käyttävissä yhteisöissä vuorovaikutus vaatii enemmän neuvottelua normeista ja merkityksistä, mutta niissä voidaan myös päästä parempiin tuloksiin kommunikation suhteen kuin jos käytetään tietyn ryhmän äidinkieltä. Tähän vaikuttaa yhteistyöorientaatio, joka syntyy, kun pyritään erityisesti hyvään kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. (Tiittula 2005: 133–134; Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011: 42–43.)

Nykyinen työelämä painottaa entistä, yksilön suoritusta korostavaa työkulttuuria enemmän yhteistyökykyä ja verkostoitumista. Oman työyhteisön ja sen ympäristön kulttuuriset koodit on hallittava paremmin kuin aiemmin. Näitä taitoja voidaan kutsua kulttuuriseksi pääomaksi. Kulttuurinen pääoma tuo vaikutusvaltaa ja arvostusta, mikä mahdollistaa haluttujen työpaikkojen tavoittelun. Kulttuurista pääomaa voi opiskelun lisäksi kartuttaa myös vapaa-ajalla harrastuksissa ja yhdistystoiminnassa. Kontaktit kantaväestöön ovat maahanmuuttajille tärkeitä työmarkkina-aseman saavuttamiseksi muun muassa sen takia, että kantaväestö tuntee suomalaisen yhteiskunnan ja osaa välittää tietoa esimerkiksi avoimista työpaikoista paremmin kuin toiset maahanmuuttajat. Etnisistä verkostoista on kuitenkin aluksi hyötyä äskettäin maahan muuttaneelle, koska nekin tarjoavat tukea ja tietoa paikallisista työmarkkinoista. (Forsander

2013: 233, 235.)

Erilaista kulttuuria edustavien työntekijöiden sovittautuminen työyhteisöihin sekä yhteistyön rakentaminen suomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden, kuten myös eri etnisten ryhmien välillä on yhteinen haaste työpaikoille. Erilaisista työkuultuureista tulevien pitää löytää yhteiset toimintatavat ja normit. Monikulttuurisessa työyhteisössä kaikkien osapuolten huomioiminen ja arjen sujuvuus ovat eritoten lähiesimiesten vastuulla. (Vartia, Bergbom, Rintala-Rasmus, Riala, Salminen, Giorgiani & Huuhtanen 2007: 18.)

Moninaisuuden kannalta haastava ympäristö on sellainen, jossa enemmistön valmiudet toimia kulttuurien välisissä vuorovaikutustilanteissa ovat heikot. Toimintaprosesseja molemminpuoliseen kulttuuriseen oppimiseen ei ole tällaisissa paikoissa kehitetty. Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen valmiuksia voidaan kehittää muun muassa lisäämällä tietoa sekä työstämällä yhteisön asenteita ja vuorovaikutustaitoja. Olennaista asiassa on se, että yhteisöllä on tilaisuuksia taitojen opetteluun, että vuorovaikutustilanteet tunnistetaan ja että johtotaso tukee oppimista ja opitun hyödyntämistä. Työtehtävät ja toiminnan laatu vaikuttavat kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen yhteisössä. Jos työtehtävä on suorittavaa tasoa ja selvästi määritelty, ei kommunikaation sujuvuudella ole välttämättä kovin suurta merkitystä. Jos tehtävä taas vaatii jatkuvaa asioiden uudelleen määrittelyä ja vuorovaikutusta, kommunikaation merkitys kasvaa. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011: 26–27, 40.)

Jokaisessa työpaikassa uusi työntekijä tarvitsee ohjausta ja perehdytystä. Kun kyseessä on toisenlaisesta kieli- ja kulttuuritaustasta tuleva henkilö, hän saattaa tarvita aluksi enemmän tai ainakin erilaista ohjausta kuin työskentelymaassa koko ikänsä asunut henkilö. Työyhteisön kulttuurisia tapoja ja vuorovaikutusta tulee selittää uudelle työntekijälle. Usein työyhteisössä ei edes tunnisteta omalle kulttuurille ominaista osaamista ja omaan kulttuuriin kuuluvia käytäntöjä ja tapoja, koska niitä ei ole totuttu tarkastelemaan ulkopuolisen silmin. Tällöin ohjausta tarvitsee uuden tulijan lisäksi koko työyhteisö. Hyvällä perehdytyksellä voidaan turvata uuden työntekijän ammatillisen osaamisen tunteen ja identiteetin rakentuminen uudessa ympäristössä. Työntekijän olemassa olevaa osaamista tulisi tehdä näkyväksi ja myös osata osoittaa kehittymisen kohteita. (Vartiainen-Ora 2013: 332.)

Perehdyttäjän osalta tärkeintä on, että hän huomaa, että kulttuuriset itsestäänselvyydet – suomalaisessa työelämässä vaikkapa oma-aloitteisuuden vaatimus tai vähäinen hierarkia – eivät ole itsestäänselvyyksiä kaikkialla. Oman kulttuurin itsestäänselvyyksien tunnistamisen lisäksi monikulttuuriseen perehdytykseen liittyy haasteita kielen suhteen: molemmille tai toiselle osapuolelle vieraalla kielellä perehdyttäminen on hitaampaa kuin jos molemmilla osapuolilla on sama äidinkieli. Joissain työpaikoissa vaaditaan yhden yhteisen kielen, yleensä suomen,

käyttöä niissäkin tapauksissa, joissa työntekijöillä olisi jokin yhteinen, tutumpi kieli. Vaatimusta suomen kielen käytöstä perustellaan tällöin tasapuolisuudella, yhteisen ymmärryksen varmistamisella ja suomen kielen oppimisen tukemisella. (Vartiainen-Ora 2013: 337–339.)

4.2 Kielen oppiminen työssä ja työharjoittelussa

4.2.1 Formaali, informaali ja non-formaali oppiminen

Sahradyan (2015) on tutkinut maahanmuuttajien suomen kielen oppimista niin formaaleissa (koulu), informaaleissa (vapaa-aika, harrastukset) kuin nonformaaleissakin (työharjoittelu, vapaaehtoistyö) oppimistilanteissa. Non-formaali oppiminen on informaaliin verrattuna jollain tavalla strukturoitua ja organisoitua, ja sillä voi myös olla oppimistavoitteita. Jotain opitaan tehtäessä jotain muuta asiaa, esimerkiksi kieltä opitaan vapaaehtoistyön ohessa. Sahradyanin tutkimus toi esiin, että kieltä opittiin kaikissa edellä mainituissa oppimistilanteissa. Tarkasteltujen henkilöiden suullinen ja/tai kirjallinen kielitaito kehittyi esimerkiksi työharjoittelua suorittaessa tai vapaaehtoistyötä tehdessä.

Vanhemmassa tutkimuksessa edellä mainittua jaottelua kolmeen oppimistilanteiden ryhmään ei aina esiinny vaan usein erotetaan toisistaan pelkästään formaali ja informaali oppiminen. Esimerkiksi Beckett ja Hager (2002: 115, 119) ovat määritelleet käytännönläheisen työpaikalla tapahtuvan oppimisen informaaliksi oppimiseksi. Sen pääpiirteitä ovat muun muassa kokonaisvaltaisuus, kontekstuaalisuus, toiminta- ja kokemuserusteisuus ja yhteistyöhön perustuvuus. Heidän mukaansa informaali oppiminen nousee tilanteista, joissa oppiminen ei ole päätarkoituksena, ja sen käynnistäjinä ovat ennemminkin yksittäiset oppijat kuin opettajat. Harjoittelijat tai työntekijät eivät usein ole edes tietoisia oppimisestaan, joka on usein implisiittistä ja hiljaista, vastakohtana formaalin oppimisen eksplisiittisyydelle.

2000-luvun alkupuolella toteutetun Maahanmuuttajien elinolotutkimuksen mukaan maahanmuuttajat olivat suomen kielen kanssa tekemisissä niin koulutuksessa, työelämässä kuin arkisen asioinnin parissakin. Myös ystävien, naapurien ja useissa tapauksissa myös perheenjäsenten kesken käytettiin suomea, kuten myös medioita seurattaessa tai harrastusten parissa. Maahanmuuttajien hyvä suomen kielen taito vaikutti vaivattomuuteen liikkua suomenkielisissä verkostoissa. Toisaalta aktiivisuus suomenkielisten verkostojen parissa toimimisessa kartutti maahanmuuttajien kielitaitoa. (Tarnanen & Suni 2005: 14.) Saman tutkimuksen erityisesti venäjän- ja vironkielisiin sekä kaksikielisiin (myös inkerinsuomalaisiin)

maahanmuuttajiin perehtyneessä osassa mainittiin, että enemmistöllä tutkituista oli ainakin muutamia suomalaisia ystäviä. Myös naapurustossa ja työpaikoilla oli positiiviseksi koettua sosiaalista kanssakäymistä, ja tutkittu ryhmä oli mukana yhteiskunnallisessa toiminnassa melko aktiivisesti. (Reuter & Jaakkola 2005: 32.)

4.2.2 Kielen käyttö ja kielitaitovaatimukset työelämässä

Aikuisiällä uutta kieltä opiskeleva hyötyy kontekstilähtöisestä oppimisajattelusta, koska iän myötä oppiminen muuttuu. Asioita painetaan mieleen aiemmin omaksutun ja elämäkokemuksen mukanaan tuoman tiedon avulla. Kontekstitonta tietoa on vaikea omaksua, mutta tieto, joka voidaan sitoa elämäkokemukseen, jää helpommin mieleen ja jäsentyy kokonaisuudeksi. Työelämä toimii aikuiselle oppijalle luontevana kielenulkoisena kontekstina kielenoppimiselle. (Kela 2010: 31–32.)

Partanen (2012: 104, 43–44) tutki pro gradu -tutkielmassaan sisääntuloammatissa siivousalalla työskenteleviä korkeakouluopiskelijoita. Tutkimuksen mukaan työyhteisöllä ja työkielellä oli suuri vaikutus siihen, oppiko henkilö työn ohessa suomea vai ei. Pesulassa työskennelleet tarvitsivat ja näin ollen oppivat enemmän suomea kuin pääosin englanniksi työssään toiminut siivooja. Haastateltujen mielestä suomen kielen käyttäminen mahdollisti pääsyn työyhteisön jäseneksi. Vaikka itse työ oli kaukana henkilöiden koulutusta vastaavasta alasta, yhteisöllisyys työpaikalla vaikutti kotoutumiseen ja työmotivaatioon. Haastatellut määrittivät "luokkahuonesuomen" ja kouluympäristön ulkopuolella kuultavan suomen hyvin erilaisiksi. He kertoivat, että luokkahuoneessa käytetään yleiskieltä, muualla taas puhekieltä. Töissä ja työharjoitteluissa tarvitaan heidän mukaansa nimenomaan luokkahuoneen ulkopuolista suomen kieltä. Joitakin haastateltavia ero yleis- ja puhekielen välillä hämmensi ja he kokivat sen haittaavan ymmärtämistä paljonkin.

Palvelualoilla työskentelevien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden sekä heidän työnantajiansa näkemyksiä kielitaitovaatimuksista tutkineiden Hartikaisen ja Heinosen (2009: 95–97) pro gradu -tutkimuksesta selvisi, että asiakaspalvelutyöntekijän odotetaan hallitsevan erityisesti suullisen kielitaidon sujuvasti. Puhutun ymmärtäminen nousi tutkimuksessa jopa puhumista merkittävämmäksi taidoksi. Hyvien vuorovaikutustaitojen merkitys kokonaisuudessaan korostui. Työnantajat näkivät yleispuhekielen hallinnan ja puheen sujuvuuden tärkeänä. Sanavaraston piti olla suhteellisen laaja niin ammattisanaston kuin muunkin sanaston puolella. Myös kyky valita eri puhetapa ja -tyyli tilanteen ja keskustelukumppanin mukaan oli erityisesti työnantajien mielestä tärkeä taito. Suurista

vaatimuksista huolimatta työnantajat totesivat, että persoonallisuudella ja hyvällä asenteella pystyy paikkaamaan kielitaidon puutteita.

Ravintola-alan työntekijöiden, tosin pääosin suomenkielisten, kielitaitonäkemyksiä on tarkastellut opinnäytetyössään Wahlroos (2014:44–45). Hänen tutkimuksestaan ilmeni, että kyselyyn vastanneet restonomit näkivät kielitaidolla olevan vaikutusta palvelun laatuun: jotta asiakasta voi lähestyä henkilökohtaisesti, tarvitaan yhteistä kieltä. Myös väärinymmärryksen riski vähenee, kun asiakaspalvelija hallitsee asiakkaan kielen. Tutkimukseen vastanneet restonomit kokivat, että erityisesti asiakaspalvelusanasto ja ruokatermit ovat työssä tarpeellisia. Kielitaito ei kuitenkaan kuulu restonomien näkemyksen mukaan ammatin ydintaitoihin, vaan asiakaslähtöisyys, asiantuntijuus ja ystävällisyys ovat sitä tärkeämpiä.

Haikala tutki maisterintutkielmassaan akateemisesti koulutettujen S2-oppijoiden kielenkäyttötilanteita ja kielen oppimisen mahdollisuuksia työharjoittelupaikoissa. Ilmeni, että kaikki tutkimukseen osallistuneet S2-oppijat kohtasivat harjoittelussa kaikkia Eurooppalaisen viitekehysten mukaisia kielenkäytön mikro- ja makrofunktioita. Mikrofunktiot ovat yksittäisten lausumien funktionaalisen käytön kategorioita, esimerkiksi asiatietojen ilmoittaminen ja pyytäminen, asenteiden ilmaiseminen ja tunnistaminen sekä suostuttelu. Makrofunktiot ovat puhutun diskurssin ja kirjoitetun tekstin funktionaalisen käytön kategorioita eli tekstilajeja, esimerkiksi kuvaus, kertomus ja erittelevä asiateksti. (Haikala 2015: 66–67; Eurooppalainen viitekehys 2003: 176–177). Haikalan tutkimuksesta ei voida kuitenkaan tehdä yleistystä, että muutkin oppijat kohtasivat työharjoitteluissaan kaikkia kielenkäytön funktioita. Informantit olivat suulliselta kielitaidoltaan tasolla B1, ja heidän kielelliset resurssinsa riittivät hyvin tilanteisiin, joissa he keskustelivat työharjoittelupaikalla joko työhön tai muuhun elämään liittyvistä asioista. Oppijoilla oli halu hyödyntää työharjoittelun tarjoamia kielellisiä resursseja omaan oppimiseensa ja luultavasti akateemisista taustoistaan johtuen heillä oli kyky huomata affordanssit eli tarjoumat, joita he työharjoittelussa kohtasivat. (Haikala 2015: 66–67.)

Suomeen muuttaneita asiantuntija-aloilla työskenteleviä ulkomaalaisia tutkineet Forsander ja Raunio (2005: 47–48) toteavat useiden haastateltaviensa yrittäneen opiskella suomea, mutta jättäneen sen sitten kesken "toivottomana urakkana." Monien asiantuntija-ammattissa työskentelevien ei toisaalta edes odoteta osaavan suomea. Suomalainen puoliso ja sosiaalinen verkosto vaikuttivat kielen opiskelun motivaatioon positiivisesti, mutta ulkomaalaiset pariskunnat tai yksinasuvat eivät kokeneet kielen oppimista samalla tavalla tärkeäksi. Joissain organisaatioissa mahdollisuuksia kielen opiskeluun oli tarjolla, ja joissain yksiköissä jopa vaadittiin suomen kielen taitoa sopeutumisen helpottamiseksi. Toisaalta myös

suomenkielisiltä työntekijöiltä vaadittiin riittävää englannin kielen taitoa, jotta työnteon sujuvuus voitaisiin varmistaa. Monilla työntekijöillä oli kokemus, että omalla asuinseudulla "kaikki" puhuvat englantia ja heidän mukaansa suomenkieliset jopa vastasivat suomenkielisiin kommunikointiyrityksiin vaihtamalla kielen englanniksi.

Jäppinen (2011: 195–203) on tutkinut englanninkielisen liiketalouden linjan opiskelijoiden kielen käyttöä ja suomen kielen taidon riittävyttä työharjoitteluympäristössä. Haastatteluissa tuli ilmi, että ajansäästön, nopeuden ja tehokkuuden vuoksi suullisten kielenkäyttötilanteiden kieleksi valikoitui usein englanti, vaikka suomeakin käytettiin. Myös sosiaalinen kanssakäyminen hoidettiin helposti englanniksi, koska siihen oli totuttu jo työasioita hoitaessa. Haastatteluissa tuotiin toisaalta esiin rinnakkaiskielisuuden ja tilanteisen monikielisuuden kätevyyttä työelämässä, toisaalta halua käyttää suomen kieltä enemmän kuin mitä tällä hetkellä työpaikalla käytti. Usein S2-puhuja jäi tai jättäytyi työpaikalla kuuntelijan rooliin. Vapamuotoiset keskustelut koettiin työasioista puhumista haastavammiksi, osin koska niissä puhe ja puheenvuorojen vaihtuminen olivat nopeatempoisempia. Asioimistilanteet taas olivat usein kahdenkeskisiä, jolloin suomen puhumiseenkin oli paremmin aikaa keskittyä. Haastateltujen opiskelijoiden työharjoittelupaikoissa pyrittiin puhumaan asiakkaiden kanssa suomea työyhteisön sisäisestä kielestä riippumatta. Virtasen (2013: 419) mukaan myös hoitoalan opiskelijoiden työharjoitteluissa aikapaine vaikutti käytettyyn kieleen; oppimisen koettiin olevan nopeampaa, jos asian käsittely hoidettiin englanniksi suomen sijaan.

Usein aloitetta suomen kielen käytölle odotetaan sekä äidinkieliseltä suomen puhujalta että S2-oppijalta, ja suomen puhumisen aloittaminen voi viivästyä tai unohtua kokonaan, kuten Härkösen (2011: 79) tutkimuksessa ilmenee. S2-puhuja voi arastella puhumista vajavaisella kielitaidolla etenkin äidinkielisten seurassa, jotka taas saattavat olettaa, ettei ulkomaalaistaustainen henkilö puhu suomea lainkaan. Härkösen tutkimat IT-alalla työskentelevät maahanmuuttajat olisivat hyötäneet eniten kielitaidosta, joka mahdollistaisi vapaa-ajalla ja työpaikan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toimimisen. Sen sijaan työhön liittyvän suomen parantaminen ei ollut heille ajankohtaista, koska englannin kielellä toimivissa työyhteisöissä suomea ei välttämättä tarvittu.

Sjöbergin (2004: 137–141) mukaan työelämän viestintätilanteissa kielitaidon toimivuudella on suurempi merkitys kuin oikeakielisuudella tai virheettömyydellä. Vähäiseltäkin vaikuttavalla kielitaidolla voidaan saavuttaa viestinnälle asetetut tavoitteet. Erityisesti suulliset viestintätilanteet saattavat olla hyvinkin konkreettisia, jolloin vähäiselläkin sanavarastolla voidaan viestiä ymmärrettävästi ympäristöä hyödyntämällä. Apuna voivat

toimia esimerkiksi demonstraatiot, osoittaminen ja piirtäminen. Viestintätehtävää helpottavat myös tuttu aihepiiri, selkeä päämäärä, tilanteeseen osallistuvien roolit ja tehtävät sekä valmiiksi jäsennelty tilanne.

4.2.3 Työyhteisön tuki kielenoppimiselle

Sunin (2010: 52–55) mukaan työelämässä toimivat maahanmuuttajat kokevat usein työtovereiden avun erittäin tärkeäksi sekä yksittäisissä viestintätilanteissa että yleisemmin kielenoppimisessa. Ammatillista kielitaitoa hankitaan toisten apuun tukeutuen. Tukea saadaan pyytämällä apua ja palautetta omasta kielitaidosta sekä toistoa epäselvissä tilanteissa. Työkaverit voivat myös antaa valmiita ilmauksia, jotka jäävät kielenoppijan käyttöön. Sunin tutkimuksessaan haastattelemat maahanmuuttajataustaiset työntekijät nimesivät työtovereiden lisäksi myös muita tahoja, joilla oli merkitystä heidän kielenoppimiselleen. Näitä olivat tanssinopettajalle oppilaat ja lääkärille potilaat.

Lindbergin (2003: 157–161) mukaan äidinkielist puhujat eivät usein tiedosta toisella kielellä kommunikointiin liittyviä kognitiivisia, sosiokulttuurisia ja affektiivisia Aspekteja ja vähättelevät aikaa ja yritystä, jota toisella kielellä ja toisessa kulttuurissa toimimiseen tarvitaan. Sen sijaan, että äidinkielist kielenpuhujat ymmärtäisivät oman tärkeän roolinsa paremmin kieltä hallitsevana puheikumpanina, he usein siirtävät vastuun ymmärtämisestä kielen oppijalle, jonka on kuitenkin vähäisemmällä kielellisillä resursseilla vaikeampi vaikuttaa kommunikaation selkeyteen.

Partasen (2012: 76, 84) tutkimuksessa eräs haastateltava nimesi työkavereilta saamansa kielellisen tuen muodot ymmärrykseksi, hyväksynnäksi ja korjaamiseksi. Heikomman kielitaidon omaavan henkilön kielenkäyttöä ja kielenkäytön vaikeuksia oli haastateltavan mielestä tärkeä ymmärtää ja hyväksyä. Ymmärtäminen tarkoitti sekä kykyä suhtautua ymmärtäväisesti kieltä vasta oppivan kielitaitoon että myös konkreettista viestinnän ymmärtämistä keskustelukumppanin tekemistä virheistä huolimatta. Hyväksymiseen kuuluu haastatellun kielen oppijan mielestä myös se, että työkaverit ovat valmiita korjaamaan hänen kieltään tarpeen vaatiessa.

Mähösen (2014: 73, 105) pro gradu -työhönsä haastattelema maahanmuuttajataustainen lääkäri näki kieliympäristön roolin oleellisena kielen oppimisessa. Kieltä oppi hänen mukaansa paremmin ympäristössä, jossa sitä muutenkin käytetään kuin kielikurssilla. Haastateltava koki pystyvänsä pääosin osallistumaan keskusteluihin työpaikalla ja sai työtovereilta tarvittavaa tukea, kuten kielen korjaamista ja oikeiden sanojen käyttöön antamista. Heimala-Kääriäinen

(2015: 65–66) tutki Mähösen haastatteleman lääkärin työtovereiden tälle tarjoamaa kielellistä tukea. Tärkeinä tuen muotoina näyttäytyivät tutkimuksen perusteella tulkkaaminen, yksittäisten sanojen tai fraasien kääntäminen sekä oppijan puolesta puhuminen ja kielen korjaaminen. Informantit näkivät oppimisen tapahtuvan pitkälti toiston kautta: kun samoja sanoja ja fraaseja joutuu käyttämään työssä jatkuvasti, myös oppimista tapahtuu.

Muistakin kuin työasioista keskustelu työpaikalla on olennainen tekijä sosiaalisten verkostojen rakentamisessa. Kollegoiden kanssa epävirallisista asioista jutellessa uusi työntekijä oppii tulkitsemaan toisten ihmisten vuorovaikutustapoja, arvoja ja ajatusmaailmaa, mutta pääsee myös samalla yhteisön jäseneksi. "Kahvitaukosyndrooma" voidaan toisaalta kokea ongelmalliseksi juuri työyhteisöön sopeutumisen kannalta. Kun keskustelu kääntyy suomen kielelle kahvitauoilla, kieltä vain heikosti osaavalle tulee helposti ulkopuolinen olo. Maahanmuuttajataustainen työntekijä ei siis ole ikään kuin osa epävirallista sosiaalista yhteisöä. Toisaalta suomen kielen käyttö epävirallisissa yhteyksissä saa ymmärrystä ulkomaalaisilta työntekijöiltä ja he korostavat, että heilläkin olisi mahdollisuus oppia suomea. Merkillepantavaa on, että verrattuna moniin muihin ei-englanninkielisiin maihin Suomessa käytetään melko paljon englantia myös epävirallisissa keskusteluissa. (Forsanderin ja Raunion 2005: 42–43 mukaan Bayer 2002.)

Vaikka Jelmu toimii pitkälti vapaaehtoistyöntekijöiden voimin, yhteisö on rinnastettavissa ”tavalliseen” työyhteisöön ja myös vapaaehtoistyön tarjoamat tehtävät ovat verrattavissa ravintola-alan työtehtäviin. Näin ollen työyhteisön tarjoaman tuen muotoja kielenoppimiselle on tärkeää tarkastella myös tässä, vapaaehtoisuudelle perustuvassa kontekstissa.

4.2.4 Kielitaidon kehittyminen ja merkitys työelämässä

Kielitaidolla on merkitystä sen kannalta, millaista työtä henkilö voi tehdä ja millaisia työtehtäviä hän saa. Puutteellisesta kielitaidosta on työllistymisen kannalta haittaa, mutta muiden kuin suomen kielen hallinnasta voi olla myös hyötyä, jos työpaikalla osataan hyödyntää monikielisyyttä. Heikko kielitaito voi estää työyhteisöön sisälle pääsyn, tiedonsaannin työhön tai organisaatioon liittyvistä asioista ja työhön liittyvien ohjeiden ymmärtämisen. Kommunikaatio työyhteisössä voi toimia myös vähäisellä yhteisellä kielitaidolla, jos osapuolet suhtautuvat toisiinsa myönteisesti ja yrittävät ymmärtää toisiaan. (Bergbom & Giorgiani 2007: 66–67.)

Maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden, opiskelijoiden ja harjoittelijoiden kielen

oppimisen mahdollisuuksia ja esteitä tutkitaan tällä hetkellä paljon. Suomi työkielenä - hankkeessa mukana olevassa Strömmerin (2016) väitöstudiumuksessa keskitytään maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden sisääntuloammateissaan kohtaamiin affordansseihin ja toisaalta myös oppimista rajoittaviin tekijöihin. Samaisen hankkeen tiimoilta Virtanen (2013) keskittyy väitöstudiumuksessaan maahanmuuttajataustaisiin sairaanhoitajaopiskelijoihin ja heidän työssään saamaansa kielelliseen tukeen sekä kieli- ja kielenoppimiskäsityksiin.

Maahanmuuttajien suomen kielen käyttämisen aste töissä vaihtelee. Bergbomin ja Giorgianin (2007: 70–74) tutkimuksessa 87 % maahanmuuttajista kertoi käyttävänsä työssä ainoastaan tai melko paljon suomea. Kielitaidon osa-alueista puhutun suomen ymmärtäminen koettiin helpoimmaksi ja kirjoittaminen vaikeimmaksi osa-alueeksi. Suomalaisista työkavereista kaksi kolmesta arvioi maahanmuuttajien käyttävän vähintään melko paljon suomea työssä ollessaan. Sen sijaan oman äidinkielen käyttöasteessa töissä oli vaihtelua; osa käytti sitä vähintään jonkin verran, osa taas melko vähän tai ei ollenkaan. Työpaikka vaikuttaa tähän paljon; yleensä äidinkieltä käytetään samassa työpaikassa olevien maanmiehen kanssa. Heimala-Kääriäinen (2015: 57) on perehtynyt tähän aiheeseen tarkemmin maisterintutkielmassaan, jossa hän tutki maahanmuuttajataustaisen lääkärin työyhteisössään saamaa kielellistä tukea. Osa kyseistä lääkäreistä suomen kielen kanssa auttaneista työyhteisön jäsenistä puhui äidinkielenään samaa kieltä kuin lääkäri, mikä työtoverien mukaan helpotti kielellisen tuen antamista.

Tuore tapaustutkimus maahanmuuttajan ja suomenkielisten työkavereiden kommunikaatiosta ravintola-alalla on Ratian (2015) kandidaatintutkielma. Tutkimuksessa selvisi, että maahanmuuttajan kanssa merkityksiä rakennetaan ympäristöä resurssina käyttämällä ja keskusteluissa hyödynnetään paljon demonstratiivisia ilmauksia. Keskustelut sisältävät myös paljon kysymyksiä. Ratian tutkimuksessa työskentely ravintolassa näyttäytyi pitkälti hiljaisena, joskin kiireisenä puurtamisena. Työympäristöllä on kuitenkin paljon annettavaa kielenoppimiselle: siellä on yleensä töissä paljon ihmisiä, joten tilaisuuksia keskustelulle on kiireestä huolimatta. (Ratia 2015: 20.)

Kielitaitoa on määritelty historian saatossa monella tavalla. Tällä hetkellä pinnalla ovat kielen vuorovaikutusluonnetta korostavat suuntaukset. Kielitaidon määrittelyssä korostuu, miten hyvin ja millaisiin vuorovaikutustarpeisiin yksilö osaa kieltä käyttää. Kielen oppiminen nähdään elinikäisenä prosessina, jota tapahtuu niin koulutuksessa kuin vapaa-ajallakin. Kielitaidon eri osa-alueet voivat kehittyä yksilöllä eri tahtiin riippuen siitä, millaisia kielenkäyttötilanteita hän arjessaan kohtaa. (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 168.)

Toisen kielen oppimisessa kieliympäristö tarjoaa sekä oppimisresursseja että suuntaa opetuksen tavoitteita. Kieltä opitaan muuallakin kuin luokkahuoneessa opettajan ja kirjan avustuksella. Toista kieltä opittaessa motivaation lähteenä toimii tarve käyttää kieltä itselle merkityksellisten asioiden ilmaisuun, jolloin monimutkaisiksikin miellettyjä rakenteita saattaa oppia nopeasti. (Aalto, Mustonen & Tukia 2009: 403–404.) Uuden kielen oppimiseen vaikuttavat aiempi kielitaito ja koulutustausta sekä oppijan arvostukset ja motivaatio. Uusi kieli voi olla sitä vaikeampaa oppia, mitä kauempana se on oppijan äidinkielestä. Oppiakseen kieltä sitä pitää käyttää: maahanmuuttaja oppii kieltä paremmin, jos hän pääsee kontaktiin syntyperäisten suomalaisten kanssa ja pystyy toimimaan suomenkielisessä ympäristössä. (Bergbom & Giorgiani 2007: 67.)

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 Tutkimusote

5.1.1 Etnografinen ote ja tapaustutkimus

Tutkimukseni on tehty etnografisella otteella. Tutkimani kielenoppijat tekevät vapaaehtoistyötä samassa yhdistyksessä, jossa itsekkin olen toiminut vapaaehtoistyöntekijänä jo vuosia. Tunnen yhteisön siis itse sisältä päin, joten aiheeseen tarttuminen ja siitä nousevien kysymysten esittäminen oli minulle luultavasti helpompaa verrattuna täysin ulkopuoliseen tutkijaan. Varsinainen etnografinen tutkimus vaatii syvällistä paneutumista tutkimuskohteeseen. Se on usein hyvin aikaa vievää ja yleensä opinnäytetyön tekijöillä ei olekaan mahdollista tehdä kokonaisvaltaista etnografista tutkimusta. Tutkimukseen voi kuitenkin valita etnografisen otteen tai käyttää etnografisia menetelmiä. (Pitkänen-Huhta 2011: 88.)

Termi juontaa juurensa Yhdysvaltoihin, jossa antropologian ja sosiologian pioneereilla oli yhteinen reviiiri, etnografia. Nimi tulee kreikan kielestä ja tarkoittaa ”toisista kirjoittamista.” (Hamilton 1994: 66.) Termillä voidaan viitata tutkimusmetodiin, analyysitekniikkaan, tutkimus- tai esitystapaan tai omaan tieteelliseen tyyliin eli genreen. Etnografian päätehtävänä on havaintojen tekeminen ja kuvailu. Etnologia pyrkii kuvailun täydentämiseen ja merkitysten löytämiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 44.) Tutkin työssäni kielen käyttöä ja oppimista oppijoiden itsensä kertomana, yksittäistä oppimisympäristöä tarkastellen. Etnografiaa käytetäänkin kielentutkimuksessa lähinnä kielen käytön, kielen käyttäjien ja oppijoiden, oppimisympäristöjen ja kielikäsitusten tutkimiseen. (Pitkänen-Huhta 2011: 88.) Aloittaessani tutkimusta minulla oli aluksi mielessä vain laajempi ajatus siitä, mitä olen tutkimassa, ei niinkään tarkkaan rajattuja tutkimuskysymyksiä. Ne muotoutuivat lopulliseen asuunsa vasta tutkimuksen edetessä. Etnografiaan liittyikin tutkimuskysymysten täsmentymisen tai muuttumisen mahdollisuus. Jos tutkimuskysymys on rajattu liian tiukkaan, se voi estää ilmiön tarkastelun avoimin silmin, jolloin arvokasta tietoa jää saamatta. (Mts. 92.)

Etnografisessa tutkimuksessa kenttä, eli konkreettinen tutkimuspaikka tai sosiaalisista suhteista muodostuva tila, on merkittävä tekijä myös haastattelumateriaalin analysoinnin kannalta. Materiaalia tulee analysoida suhteessa kokonaiseen aineistokokonaisuuteen, joka muodostaa kulloisenkin tutkimuksen kentän. (Huttunen 2010: 39–40.) Myös omassa tutkimuksessani on tärkeää pitää mielessä vapaaehtoistyön ja tietyn kulttuuriyhdistyksen parissa toimimisen konteksti, missä tietysti oma taustani vapaaehtoistyöntekijänä auttaa.

Tutkimukseni on tyypiltään moninkertainen etnografinen tapaustutkimus. Yinin (2003: 53) mukaan kannattaa suosia moninkertaista tapaustutkimusta yhden tapauksen tutkimisen sijaan. Kahdesta tai useammasta tapauksesta nousevat analyttiset päätelmät ovat pätevämpiä kuin yhden tapauksen perusteella tehdyt päätelmät. Yleensä kahden tai useamman tapauksen kontekstit vaihtelevat hieman, mutta vaihtelevien olosuhteiden pohjalta voi kuitenkin päätyä tapauksia yhdistävään lopputulokseen. Halusin tutkia Jelmun vapaaehtoisten suomen kielen käyttöä vapaaehtoistyössä ja kielen oppimista, jota on mahdollisesti tapahtunut heidän työskennellessään Lutakossa. Aiheen löytämisen jälkeen pohdin, mistä teoreettisesta ja yhteiskunnallisesta viitekehyksestä käsin aihetta kannattaa tarkastella ja mitkä käsitteet analyysiin sopivat. Tässä tapaustutkimuksessa itse tapaus on Jyväskylän elävän musiikin yhdistys Jelmu ry. ja tutkimuksen kohde on vapaaehtoistyön merkitys kielen oppimiselle.

Tapaustutkimus sisältää yleensä useita eri tutkimusmenetelmiä. Siksi tapaustutkimus ei ole metodi vaan pikemminkin tutkimustapa tai -strategia, jossa voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja menetelmiä. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007: 9.) Tapaustutkimusta tekevän tutkijan on tehtävä valinta sen suhteen, tarkasteleeko hän useita tapauksia ja niissä tiettyjä piirteitä, vai vain yhtä tapausta kokonaisvaltaisesti. Tutkimuskysymykset ja tutkijan tiedonintressi vaikuttavat tähän valintaan. (Häikiö & Niemenmaa 2007: 49.) Itse olen pyrkinyt tutkimuksessani jälkimmäiseen vaihtoehtoon, koska tarkastelen tutkimuksen kohdetta vain yhden tapauksen kautta ja mahdollisimman kattavasti.

Tämä tutkimus käsittelee yhden vapaaehtoistyöympäristön asemaa yksittäisten ihmisten kielen käytössä ja oppimisessa. Tuloksista ei voi tehdä suoria päätelmiä siitä, miten muissa ympäristöissä vapaaehtoistyö vaikuttaa kielen käyttöön tai oppimiseen. Tapauksesta saattaa kuitenkin olla hyötyä, jos vapaaehtoistyön merkitystä kielen oppimiselle tarkastellaan jatkossa. Tapaustutkimus on Malmstenin (2007: 63) mukaan tiettyyn kontekstiin, aikaan ja paikkaan sidottua. Tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä eivätkä siirrettävissä toisille alueille. Leino (2007: 214) muistuttaa kuitenkin, että onnistunut tapaustutkimus tarjoaa mahdollisuuden yleistämiselle, jolloin yksittäisen tapauksen analyysistä muodostuu kokonaisnäkemys, joka nostaa esiin yleisesti tärkeitä teemoja ja tarjoaa uusia tarkastelukulmia.

5.1.2 Tutkijapositio

Tutkimusprosessin alussa tutkijalla on yleensä joitakin ennako-oletuksia tapaukseen liittyen. Silloin tutkijan tulee kysyä itseltään, mitä hän odottaa löytävänsä tapausta tutkiessaan. Tutkijan suhtautuminen aiheeseen voi vaikuttaa johtopäätöksiin, joita hän tutkimuksen pohjalta tekee.

Nämä näkemykset tulee ottaa huomioon, jotta ne eivät vahvista tutkijan ennako-oletuksia. Oma asema tutkittavassa tapauksessa tuodaan esiin, jotta tutkimusta voidaan arvioida oikein. Kun oma asema muuttuu toimintaan osallistujasta tutkijaksi, myös suhde tapahtumiin ja osallistujiin muuttuu. Jotkut näkökulmat voivat tuntua ymmärrettävämiltä kuin toiset. (Häikiö & Niemenmaa 2007: 54–55.)

Itse olen ollut mukana tutkimani yhdistyksen toiminnassa tutkimusta aloittaessani melkein 14 vuoden ajan, ja voin sanoa sen olevan tietyllä tavalla elämäntapa minulle. Toisaalta osaan mielestäni tarkastella yhdistyksen toimintaa myös kriittisesti. Tutkimukseen osallistujista vain yksi oli minulle entuudestaan tuttu henkilö. Suurinta osaa osallistujista en ollut tavannut muutamia kertoja enempää vapaaehtoistyön ohessa enkä ollut juurikaan keskustellut heidän kanssaan ennen tutkimusta. Osaa en ollut tavannut ennen tutkimustani lainkaan. Omasta positioistani Jelmun pitkäaikaisena vapaaehtoistyöntekijänä oli se etu, että osasin jo alun perin mutoilla kysymyksiä mahdollisimman konkreettisiksi – tiedänhän, mitä vapaaehtoistyöntekijöiden tavanomaisiin työkuviin kuuluu. Pystyin myös etsimään osallistujia tutkimukseeni yhdistyksen suljetun Facebook-ryhmän kautta. Ilmoittautuminen tutkimukseen hoitui kuitenkin niin, että muut kuin tutkimukseen osallistujat eivät saaneet tietää, ketä tutkimukseen lähti mukaan.

Tutkimukseni lähti liikkeelle uteliaisuudesta, koska kaikkien näiden vuosien jälkeenkin en tiennyt, mikä oli kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden suomen kielen käytön ja osaamisen laita yhdistyksen arjessa. Omat työtehtäväni Jelmun toiminnassa sijoittuvat yleensä työpisteisiin, joissa en ole juurikaan tekemisissä kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa, joten teeman tarkastelu ei ole onnistunut pelkästään toimintaan osallistumalla. Toki minulla oli jonkinlainen ennako-oletus siitä, että vapaaehtoistyöllä saattaisi olla hieman suomen kielen taitoja, ainakin tietynlaista sanastoa ja suullista kielitaitoa, kohentava vaikutus. Toisaalta esimerkiksi kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksesta yhteisöön kiinnittymisestä en osannut ajatella oikeastaan mitään ennen tutkimuksen aloittamista, vaikka asiasta päätinkin kysyä jo haastattelurunkoa suunnitellessani. Kansainvälisten vapaaehtoisten yhteisöön kiinnittymistä ja kotiutumista halusin tarkastella myös sen takia, että olen aiemmalta koulutukseltani sosionomi, ja sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöllisyyteen liittyvät teemat ovat aina kiinnostaneet minua. Pyrin kuitenkin tässä työssä pitämään kirkkaana mielessä, että tarkastelen myös sosiaalisia kysymyksiä nimenomaan kielitaidon ja kielen oppimisen kautta.

5.2 Aineistonkeruu

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin haastattelun, koska sen etu on joustavuus: haastattelijan on mahdollista tehdä itse tarkentavia kysymyksiä aineistonkeruutilanteessa, tarttua johonkin vasta esille tulleeseen ja esittää kysymykset siinä järjestyksessä kuin katsoo tarpeelliseksi. Kerroin ennen haastattelujen tekemistä haastateltavilleni, mitä haastattelu käsittelee ja pyysin heitä miettimään yleisesti omaa suomen kielen käyttöään ja mahdollisia kielenoppimistilanteita, joita vapaaehtoistyössä on tullut vastaan. Tuomen ja Sarajärven (2009: 73) mukaan onkin suositeltavaa, että tutkimukseen osallistujien annetaan tutustua kysymyksiin, teemoihin tai ainakin aiheeseen ennen haastattelua. Haastattelutilanteessa saadaan selville se, mitä sanotaan, mutta myös se, miten kyseinen asia sanotaan.

Puolistrukturoidussa haastattelussa eli teemahaastattelussa, jota itsekin käytin aineistonkeruumenetelmänä, käsitellään Tuomen ja Sarajärven (2009: 75) mukaan etukäteen valittuja teemoja ja niihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Siihen, pitääkö kaikille esittää kaikki kysymykset ja samassa järjestyksessä, ei ole yksiselitteistä vastausta. Etukäteen valitut teemat perustuvat aiheesta jo tiedettyyn viitekehukseen. (Mts. 75.) Itse kysyin haastatteluissani suurin piirtein samat kysymykset samassa järjestyksessä, joskin hieman muunnellen sen mukaan, mitä haastateltava oli jo ehtinyt kertoa. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen lisäsin joitakin kysymyksiä sen perusteella, mitä haastatteluissa oli noussut esiin. Esittämäni kysymykset löytyvät liitteestä 2 sekä suomeksi että englanniksi.

Kuten jo aiemmin mainitsin, minulla oli ennen tutkimuksen aloittamista joitakin ajatuksia siitä, millaisia seikkoja tutkimuksessani saattaa nousta esiin. Tunsin myös tutkimani yhteisön toimintaa ja vapaaehtoistyöntekijöiden työtehtäviä. Tällaiseen alkuasetelmaan viitataan tutkimuskirjallisuudessa usein termillä esituttuus. Se tarkoittaa, että tutkittavasta asiasta tiedetään ennakkoon jotain, mikä auttaa ymmärtämään siihen liittyviä merkityksiä. Tutkimuksessa voidaan ajatella tehtävän jo tunnettua tiedetyksi. (Laine 2010: 33–36.) Itse jouduin tutkimusaineistoa kerätessäni miettimään, miten pysyä kriittisenä ja olla kysymättä johdattelevia kysymyksiä sen perusteella, miten ehkä itse ajattelin asian olevan. Pyrin ratkaisemaan tämän problematiikan antamalla haastatteluissa mahdollisimman paljon tilaa ja aikaa tutkimushenkilöilleni ja sallimalla heidän joskus hieman sivuraiteillekin lähtevät tarinansa, jotka saattoivat paljastaa uusia mielenkiintoisia seikkoja. Laineen (2010: 33–36) mukaan kriittinen tutkija ottaa etäisyyttä spontaanisti nousevaan tulkintaan tutkittavasta asiasta. Haastatteluaineisto voidaan nähdä tutkittavan puheena, jonka kanssa tutkija ryhtyy dialogiin. Tämän vuoropuhelun aikana syntyy tieto tutkittavasta asiasta. (Laine 2010: 33–36.) Myös itse

koin haastattelujen olevan parhaimmillaan dialogia, vaikka haastattelurungon mukaan pitkälti eteninkin.

Teemahaastattelu ottaa huomioon, että ihmisten tulkinnat asioista ja niille antamansa merkitykset ovat keskeisessä roolissa tutkimuksessa. Merkitykset taas syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 48.) Haastattelulla ei kuitenkaan Dufvan (2011: 142) mukaan etsitä perimmäistä totuutta jostain asiasta eikä myöskään tehdä kattavia yleistyksiä. Haastatteleamalla ei ole edes mahdollista selvittää, mitä informantit tutkittavasta asiasta todella ajattelevat. Pikemminkin pyritään tutkailemaan tapoja, joilla haastateltavat puhuvat tietystä asiasta ja käsityksiä, joita heillä tästä asiasta on. (Mts. 142.) Itse halusin selvittää tutkimuksessani vapaaehtoistyöntekijöiden omia näkemyksiä siitä, millainen merkitys vapaaehtoistyöllä on heidän kielen käytölleen ja oppimiselleen ollut. Lisäksi halusin mukaan myös kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa työskennelleen suomalaisen työntekijän näkökulman. Tutkimuksessa esiintyneet näkemykset ovat kunkin henkilön omia ja varmasti tosiasioita heille itselleen, mutta objektiivista ”totuutta” asiasta on mahdotonta löytää pelkkien haastattelujen avulla.

Laineen (2010: 37) mukaan käsityksen ja vastaavan kokemuksen välillä ei välttämättä ole yhteyttä. Kokemus on henkilökohtainen, käsitys taas voi kertoa laajemmin yhteisön tyypillisistä tavoista ajatella. Käsitysten tutkiminen voi kuitenkin myös tuottaa kiinnostavia tuloksia, jos käsityksillä on side tutkittavan henkilön toimintaan tai jos kohteena on tietyn yhteisön jäsenten yleiset käsitykset. (Mts. 38–39.) Itse katson etsiväni tutkimuksellani nimenomaan henkilöiden kokemuksia aiheesta, mutta toisaalta vastauksissa voivat myös kuulua henkilöiden käsitykset siitä, miten asioiden pitäisi olla.

Haastattelulla pyritään usein saamaan tietoa ilmiön, esimerkiksi kielikoulutuksen tai kielivalinnan, lisäksi haastateltavan omista mielipiteistä ja käsityksistä (Dufva 2011: 131–132), joista omassa tutkimuksessanikin olen ennen kaikkea kiinnostunut. Tutkimushaastattelu on Dufvan (Mts. 133–134) mukaan kaksin verroin subjektiivista, koska ensinnäkin sen avulla selvitetään haastateltavan omaa ääntä, subjektiivisia kokemuksia ja näkökulmia. Toiseksi tulosten analysointi on laadullista, jolloin tutkija etsii haastattelusta siinä esiintyviä keskeisiä seikkoja: mitä haastateltava kertoo, mikä toistuu, mikä jää mainitsematta? Tällöin tutkijan subjektiivinen tulkinta vaikuttaa analyysiin. Tämän tyyppinen subjektiivisuus kuuluu ihmistieteille tyypilliseen tutkimusotteeseen, eikä se ole heikkous, jos tulkinnat ovat perusteltavissa eivätkä tue johdonmukaisesti tutkijan omaa asennetta.

5.3 Tutkimushenkilöt

Tavoitin tutkimushenkilöni Jelmun työntekijöiden suljetun Facebook-ryhmän kautta lokakuussa 2015. Kerroin englanninkielisessä viestissäni etsiväni haastateltavia, joiden ensimmäinen kieli on jokin muu kuin suomi, maisterintutkielmaani liittyvään tutkimukseen, jossa tutkin suomen kielen oppimista Jelmun vapaaehtoistyössä ja tilanteita, joissa henkilö käyttää suomea yhdistyksen toiminnassa. Kerroin, että minuun voi ottaa yhteyttä Facebook-viestien, sähköpostin tai tekstiviestien avulla. Sainkin heti muutaman päivän sisään kaksi yhteydenottoa tulevilta informanteilta ja haastattelin heidät lokakuun lopussa. Ennen haastattelua pyysin informantteja miettimään kokemuksiaan kielitaidon kehittymisestä ja Lutakossa työskentelystä: onko Jelmun toiminta auttanut jollain tavalla kielitaidon kehittymistä (esimerkiksi sanaston, puheen tuottamisen tai kuullun ymmärtämisen suhteen), millaisissa tilanteissa henkilö on käyttänyt suomea/englantia/jotain muuta kieltä Lutakossa ja ovatko työkaverit Lutakossa puhuneet hänelle suomea vai englantia. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen laitoin vielä toisen viestin samaiseen Facebook-ryhmään ja sain sitä kautta kolme haastateltavaa lisää. Lopuksi haastattelin vielä Jelmun entistä vapaaehtoisvastaavaa saadakseni suomalaisen työntekijän ja "esimiehen" näkökulmaa asiaan.

Nauhoitin haastattelut joko yliopistolla tai kaupunginkirjastolla mahdollisimman rauhallisissa paikoissa. Haastattelujen kestot vaihtelivat (18 min. – 1 h 5 min.), samoin haastattelukieli (kolme haastattelua suomeksi, kolme englanniksi). Tutkimushenkilöt saivat valita haastattelukielen itse. Haastateltavista suurin osa keksi itselleen pseudonyymin, mutta yksi vapaaehtoistyöntekijöistä halusi esiintyä työssä oikealla nimellään. Samoin yhdistyksen entinen vapaaehtoisvastaava esiintyy työssä oikealla nimellään omasta tahdostaan. Analyysiosioon valitsemani aineistoesimerkit olen numeroinut juoksevasti, ja niissä näkyy myös puhujan nimen tai pseudonyymin alkukirjain. H-kirjaimella viitataan haastattelijaan eli itseeni. Esittelen seuraavaksi tutkimushenkilöt. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi en kerro tutkimushenkilöideni kielitaustoja.

Anna on nuori nainen, joka muutti Suomeen haastatteluhetkeen nähden hieman yli vuotta aiemmin. Hän saapui Suomeen korkeakouluopintojen vuoksi, mutta hänellä on aikomus jäädä pysyvämmiin Suomeen asumaan ja työskentelemään. Hän oli opiskellut suomen alkeita itsenäisesti ennen Suomeen muutttoa, ja korkeakoulussa hän on suorittanut joitakin suomen kursseja. Lisäksi hänellä oli haastattelun aikaan tandem-opiskelupari, jonka kanssa hän harjoitteli suomen kieltä ja samalla opetti omaa kieltään parille. Anna aloitti vapaaehtoistyön

Jelmussa oltuaan Suomessa muutaman kuukauden. Jelmun toiminnasta hän kuuli opiskelukaveriltaan. Anna on kiinnostunut musiikista ja tapahtumatuotannosta. Hän haluaa kovasti oppia suomea, mutta arkailee vielä kielen käyttöä, joten haastattelu tehtiin kokonaan englanniksi.

Emppa on nuori nainen, joka muutti Suomeen opiskelemaan haastatteluhetken nähden hieman yli vuotta aiemmin. Hän oli opiskellut kotimaassaan suomea itsenäisesti oppikirjasta ja oppinut lähinnä kielioppia. Korkeakouluopinnoissaan Jyväskylässä hän on lisäksi suorittanut muutaman suomen kielen kurssin. Vapaaehtoistyön Jelmussa Emppa aloitti asuttuaan Jyväskylässä muutaman kuukauden. Hänet johti Jelmun toimintaan kiinnostus musiikkia ja keikkakulttuuria kohtaan. Emppa kokee oppivansa kieltä parhaiten kuuntelemalla suomenkielistä puhetta. Hän kertoi ymmärtävänsä suomea jo jonkin verran ja puhuvansakin vähän, mutta haastattelussa hän puhui lähinnä englantia.

J.J. on nuori mies, joka muutti Suomeen haastatteluhetkestä laskien 1,5 vuotta aiemmin työnsä ja opintojensa vuoksi. Hän ei ollut opiskellut lainkaan suomea ennen tänne muuttoa, mutta on sittemmin suorittanut korkeakoulussa useita suomen kursseja. Hän kokee oppineensa suomea jonkin verran myös työelämässä, vaikka työskentelee englanniksi. J.J aloitti vapaaehtoistyön Jelmussa asuttuaan Suomessa muutaman kuukauden ja löydettyään Jelmun Internet-sivuilta tietoa yhdistyksen toiminnasta. Hän on kiinnostunut musiikista ja halusi lisäksi jotain muuta tekemistä työnsä rinnalle. J.J puhui haastattelussa enimmäkseen englantia, mutta käytti myös rohkeasti suomenkielisiä sanoja ja fraaseja, joita on oppinut.

Karolína on nuori nainen, joka muutti Suomeen pysyvästi haastatteluajankohtaan nähden yli 4,5 vuotta aiemmin. Sitä ennen hän oli työskennellyt Suomessa useaan otteeseen, yhteensä 1,5 vuoden ajan. Jyväskylään hän asettui korkeakouluopintojen vuoksi asuttuaan toisella paikkakunnalla muutaman kuukauden, ja aloitti saman tien vapaaehtoistyön Jelmussa. Hän oli kuullut Jelmun toiminnasta eräältä toiselta kansainväliseltä vapaaehtoistyöntekijältä. Karolínalla oli jo kotimaastaan kokemusta musiikin parissa toimimisesta, sekä bänditoiminnasta että suomalaisten bändien keikkojen järjestämisestä. Karolína on oppinut suomen kieltä pääosin työn ja yhdistystoiminnan kautta, mutta on myös suorittanut suomen kielen kursseja korkeakoulussa. Tällä hetkellä hän käyttää suomea kaikilla elämän osa-alueillaan sujuvasti. Niinpä myös haastattelu tehtiin kokonaan suomeksi.

Sanni on nuori nainen, joka muutti Suomeen tilapäisesti samana syksynä kuin haastattelu tehtiin. Hän tuli Jyväskylään vaihto-opiskelijaksi Erasmus-opiskelijavaihto-ohjelman kautta ja viipyi Suomessa syyslukukauden ajan. Hän aloitti heti Suomeen tultuaan vapaaehtoistyön Jelmussa, koska on kiinnostunut suomalaisesta musiikista ja on aiemminkin tehnyt vapaaehtoistyötä. Sanni on opiskellut kotimaassaan suomen kieltä kolmen vuoden ajan ja puhuu ja kirjoittaa suomea jo sujuvasti. Kerroin Sannille, että hän voi käyttää englantia haastattelun aikana, jos kokee sen tarpeelliseksi, mutta lopulta haastattelu tehtiin kokonaan suomeksi.

Ville työskenteli Jelmun vapaaehtoisvastaavana vuosina 2011–2015 vastaten vapaaehtoisten rekrytoinnista ja perehdyttämisestä sekä erilaisista vapaaehtoisten viihtyvyyteen ja työhyvinvointiin liittyvistä asioista. Ville puhuu äidinkielenään suomea.

Taulukko 1. Haastattelujen kestot ja kielet sekä litteroidun aineiston sivumäärä.

Nimi	Haastattelun kesto	Haastattelun kieli	Litteroitua tekstiä
Anna	27 min. 20 sek.	englanti	19 sivua
Emppa	18 min. 31 sek.	englanti	5,5 sivua
J.J.	41 min. 28 sek.	englanti	21,5 sivua
Karolína	1 h 5 min. 30 sek.	suomi	29,5 sivua
Sanni	28 min. 50 sek.	suomi	16,5 sivua
Ville	34 min. 38 sek.	suomi	16,5 sivua

5.4 Tutkimusympäristö

Vaikka työyhteisön ensisijainen tavoite olisi tietyn työtehtävän toteuttaminen, yhteisössä syntyy väistämättä myös sosiaalista kanssakäymistä. Työtehtävä luo puitteet vuorovaikutukselle, ja yhteiset tavoitteet rakentavat yhteisöä. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011: 39.) Mykkänen-Hännisen (2007: 23) mukaan vapaaehtoistyö yhdistää erilaisia ihmisiä yhteisen toiminnan kautta. Edellä mainituin lausein voisi Jelmuaikin kuvailla työyhteisönä: hyvinkin erilaiset ihmiset tekevät töitä yhteisen tavoitteen eteen, jolloin vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä syntyy lähes väistämättä. Tuomaalan *Schaumaninkatu 3*.

Tanssisali Lutakko 1990–2010 –teoksessa eräs Jelmun entisistä vapaaehtoisvastaavista kuvailee vapaaehtoistyöntekijöiden eroavan toisistaan muun muassa aatteiden, uskontojen, yleisten mielenkiinnon kohteiden ja sosiaalisen taustan suhteen. Yhdistäviksi tekijöiksi nousevat kuitenkin rakkaus ”taloon” (Tanssisali Lutakkoon) ja musiikkiin sekä työn tekemisen ja ahkeruuden arvostaminen. (Tuomaala 2010: 45.)

Elävän musiikin tilaisuuksissa työskentely on pitkälti asiakaspalvelutyötä ravintolaympäristössä, mikä vaatii omanlaistaan kielellistä osaamista, vaikka kyse onkin vapaaehtoistyöstä. Ravintolassa työskentely edellyttää halua työskennellä ihmisten parissa sekä joustavuutta ja hyvää käytöstä. Esimerkiksi baarimestarin tulee osata kuunnella asiakasta ja pyrkiä ymmärtämään, mitä tämä haluaa. Lisäksi hänellä tulee olla hyvä suullinen ilmaisutaito. Vieraiden kielten taito nähdään alalla eduksi. Työssä voi tulla vastaan stressaavia ja hankalia tilanteita, joissa tulee osata toimia hermostumatta. Työympäristönä baaritiski voi olla meluisa ja himmeästi valaistu, mikä vaikuttaa kommunikointiin. Baarimestarin pitää tuntea anniskelulainsäädäntö ja -ohjeistukset. (Ammattinetti 2015a.) Järjestyksenvalvoja vastaa henkilöiden ja omaisuuden turvallisuudesta, ehkäisee jo läsnäolollaan häiriöitä ja puuttuu mahdollisiin rikos- ja häiriötilanteisiin vahinkojen minimoimiseksi. Myös asiakaspalvelu kuuluu työtehtäviin. Sosiaaliset taidot ovat tärkeitä niin työyhteisön kanssa toimiessa kuin myös työvälineenä asiakastilanteissa. Esiintymisen tulee olla rauhallista, mutta jämäkkää. Järjestyksenvalvojat käyttävät työssään viestintä- ja turvallisuustekniikkaa. Järjestyksenvalvojan tulee tuntea oman alansa lainsäädäntö ja noudattaa annettuja ohjeita kurinalaisesti. (Ammattinetti 2015b.)

Kielipolitiikka tarkoittaa toimia, joilla tietoisesti ja suunnitelmallisesti vaikutetaan kielen tai kielten asemaan ja käyttämiseen yhteiskunnassa. Se, mitä kielipolitiikka tarkemmin tarkoittaa eri konteksteissa, riippuu eri kielten tarvitsemista erilaisista kielipoliittisista toimista. Esimerkiksi uhanalaisten kielten elvyttäminen on kielipolitiikkaa, mutta toisaalta siihen kuuluvat myös vakiintuneeseen kieleen kohdistuvat toimenpiteet ja sen käyttöalaan liittyvät kysymykset. (Kotimaisten kielten keskus 2016.) Omassa tutkimuksessani kielipoliittisia kysymyksiä voi tarkastella jälkimmäisen määritelmän kautta: voidaan miettiä sitä, miten tutkimassani yhteisössä käytetään valtakieltä eli suomea. Toisaalta myös esimerkiksi englannin kielen asema on kiinnostava seikka, koska yhdistyksessä on kansainvälistä työvoimaa ja lisäksi useat yhdistyksen tapahtumissa esiintyvät artistit ovat ulkomaisia. Jelmun toiminnassa ei ole ainakaan toistaiseksi tehty kielipoliittisia linjauksia siitä, mitä kieltä kussakin tilanteessa käytetään ja millä kielellä muiden kuin suomenkielisten vapaaehtoistyöntekijöiden, artistien tai asiakkaiden kanssa kommunikoidaan. Enemmänkin kielikysymyksiä lienee ratkaistu

käytännöllisyyden kautta: englantia osaavat palkatut työntekijät ja vapaaehtoiset ovat hoitaneet kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden perehdyttämistä. Jos työpisteelle ilmestyy suomeksi jokin ohje ja tuntuu, että kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät eivät ohjetta ymmärrä, se käännetään myös englanniksi.

Suomen kielen alkeiden oppiminen alkaa Lutakon kaltaisessa työympäristössä käytännön työtilanteista, joissa konkreettisilla välineillä ja demonstratiivisilla ilmauksilla voidaan nopeasti opettaa työskentelyn kannalta kaikkein oleellisimpia tehtäviä ja sanastoa (esim. "tämä" voi viitata narikkalappuun, tuoppiin tms.). Silloin täytyy tietysti ottaa huomioon, että keskustelun yhteydessä käytetään demonstratiivipronominin lisäksi myös esineiden suomen- ja kenties myös englanninkielisiä nimiä, jotta vieraskielisen työntekijän sanavarasto kehittyy. Lutakossa on joskus niin kiire, että keskustelulle ei ole aikaa ja kommunikaation kannalta tärkeintä on vain ymmärtää ja tulla ymmärretyksi mahdollisimman nopeasti, millä tahansa kielellä. Yleensä kuitenkin epämuodollisiin keskusteluihin työkavereiden kanssa on aikaa ja usein keskustelut koskevat muuta kuin itse käsillä olevaa työtehtävää.

Aloittelevan vapaaehtoistyöntekijän perehdyttäminen on Jelmun vapaaehtoistyössä etenkin kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kannalta erittäin oleellista työn sujumisen kannalta, mutta jokaista pientä yksityiskohtaa ei tietenkään perehdyttäessä käydä läpi eikä vapaaehtoinenkaan pysty omaksumaan kerralla paljon asiaa, jota ei voi vielä sitoa käytännön työhön. Siksi Lutakossa on paljon erilaisia ohjelappuja ympäri työpisteitä. Useimmiten laput ovat suomeksi, mutta joskus myös englanniksi. Lisäksi tärkeistä asioista pyritään tiedottamaan sekä suomeksi että englanniksi ja montaa eri tiedotuskanavaa pitkin. "Kädestä pitäen" ohjeistaminen ja näyttäminen lienee kuitenkin parhaaksi työtehtävien opettamistavaksi todettu.

Jelmu työyhteisönä ei varsinaisesti edusta ns. "kolmannen kulttuurin" tilaa (kts. Tiittula 2005: 133–134), vaikka toki monissa tilanteissa otetaan huomioon yhteisön monikulttuurisuus ja -kielisyys. Pääkielenä on lähes kaikissa tilanteissa suomi, jota havaintojeni mukaan kansainväliset vapaaehtoisetkin pyrkivät oppimaan edes jonkin verran työn ohessa. Lutakossa englannin kieli on kuitenkin usein tärkeänä lingua francana silloin, kun kansainvälisiä työntekijöitä on läsnä. Usein hektisissä työtilanteissa englannin käyttäminen on kaikille helpompaa, vaikka suomen puhumista ja oppimista pidettäisiinkin yleisesti ajateltuna tärkeänä asiana.

Yksilön monikielisyyteen liittyvän eli plurilingvaalisen ajattelun mukaan yksilön kommunikatiiviseen kompetenssiin kuuluvat kaikki kielet, joita hän osaa edes vähän. Murteesta tai kielestä toiseen siirtyminen on helppoa, ja henkilölle voi vastata eri kielellä kuin mitä tämä

puhuu. (Eurooppalainen viitekehys 2003: 23.) Nämä ovat tuttuja ilmiöitä myös Lutakossa työskenneltäessä. Yhteisön kesken käytetään tilanteen mukaan kaikkia kielellisiä resursseja, joita kullakin on. Usein suomenkieliset auttavat kansainvälisiä vapaaehtoistyöntekijöitä tilanteissa, joissa tarvitaan parempaa suomen osaamista, toisaalta taas kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät saattavat olla parempia palvelemaan ulkomaalaisia asiakkaita englanniksi kuin englannin käyttöön tottumaton suomenkielinen. Joskus myös kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden omasta äidinkielestä saattaa olla hyötyä asiakkaita palvellessa.

5.5 Aineiston käsittely ja analyysi

Litteroin aineiston puolikarkeaa merkintätapaa noudattaen sanatarkasti lähimpään äänteeseen. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 108,5 sivua Times New Roman 12 -fontilla ja rivivälillä 1,5 Wordiin kirjattuna. Koska tarkastelun kohteena on haastattelujen sisältö eivätkä kielenpiirteet, olen litteroinut epäselvästi äännetyt kohdat vastaamaan sitä sanaa, jota henkilö on tulkintani mukaan tarkoittanut. Selkeästi väärät sanavalinnat ja aikamuotovirheet, samoin kuin puhekieliset ja murteelliset ilmaukset olen kuitenkin pyrkinyt säilyttämään alkuperäisessä kieliassussa. Englanniksi tehdyissä haastatteluissa en ole ollut näin täsmällinen, koska englannin kielen taitoni ei riitä niin tarkkaan litterointiin. Olen kuitenkin pyrkinyt litteroimaan englanninkieliset haastattelutkin siinä muodossa kuin haastateltavat ovat puhuneet. Muista äänistä kuin puheesta olen litteroinut lähinnä naurun, koska esimerkiksi yskähdyksillä ei mielestäni ole tässä työssä merkitystä analyysia tehdessä. Tauoista olen merkinnyt merkittävän pitkät tauot tai sellaiset, joissa henkilö vaikuttaa miettivän, mitä seuraavaksi sanoo tai hakevan jotain sanaa. Litterointimerkit löytyvät tämän tutkielman liitteistä.

Litteroinnin yhteydessä olen poistanut henkilöiden tunnistamiseen vaikuttavat tekijät, kuten kotimaiden, äidinkielten ja korkeakoulujen nimet ja koulutusalat sekä haastateltavien työpaikat ja ammatit (paitsi au pair-työn, jolla on ollut kyseisen henkilön kielen oppimisen kannalta merkitystä). Olen myös poistanut toisten haastatteluissa mainittujen henkilöiden nimet ja kotimaat, mutta jättänyt nimen näkyviin, jos henkilöllisyys tulee muutenkin ilmi tässä työssä (esim. Jelmun vapaaehtoisvastaava Ville). Myös haastateltavien osaamat muut kielet olen poistanut tunnistamisen ehkäisemiseksi, mutta englannin olen maininnut, koska se toimii monessa yhteydessä yhteisenä kielenä ja on merkityksellinen työn aiheen kannalta. Poistettuihin kohtiin olen merkinnyt hakasulkeisiin selityksen siitä, millaiseen asiaan viittaava sana kohdasta on poistettu (esim. [kieli]). Hakasulkeisiin olen merkinnyt myös joitakin selvennyksiä siitä, mistä henkilö puhuu, jos hän käyttää klubi- tai ravintola-alaan liittyvää

slangia tms. Lainausmerkeillä olen merkinnyt kohdat, joissa henkilö vaikuttaa toistavan sanasta sanaan toisen sanomisia tai antavan esimerkin jostain suomen kielellä oppimastaan.

Edellä mainituista seikoista huolimatta joku saattaa tunnistaa haastateltavan henkilön esimerkiksi jonkin tämän kertoman tilanteen tai tarinan perusteella, koska Jelmu on verrattain pieni ja tiivis yhteisö. Olen maininnut asiasta haastatteluja aloittaessani, ja haastateltavat ovat todenneet ymmärtävänsä ja hyväksyvänsä tämän. He ovat voineet näin ollen valikoida sanomisiaan halutessaan tarkemmin haastattelun aikana.

Käytän aineiston analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Siinä on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjaudu suoraan teoriaan. Teoriasta on apua analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia. Aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava vaan paremminkin uusia ajatuksia esiin tuova. Sisällönanalyysin avulla aineisto järjestetään tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, että sen sisältämä informaatio ei katoa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 96–97, 108–109.)

Ensin teemoittelin litteroidun aineiston vastauksissa toistuvien seikkojen mukaan. Teemoittelussa koodasin eri teemoja eri väreillä tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 108–109). Teemoittelussa etsitään aineistosta tiettyjä toistuvia piirteitä, jotka ovat yleensä yhteisiä useammalle haastateltavalle. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 173.) Omassa tutkimuksessani keskeisiä teemoja olivat muun muassa kielen oppimisen tavat ja tilanteet vapaaehtoistyössä, oppimiseen liittyvät tunteet, asiakkaiden ja työyhteisön reaktiot kielen opetteluun, ymmärtämiseen liittyvät pulmat ja niiden ratkaiseminen, työyhteisön tarjoama tuki kielenoppimiselle, kielitaidon merkitys yhteisöön sisälle pääsyssä ja vapaaehtoistyön merkitys kotoutumisessa. Teemat nousevat ekologisesta näkökulmasta, joka korostaa kielelle altistumista, vuorovaikutusta ja sosiaalisen ympäristön merkitystä kielenoppimiselle (van Lier 1996: 42–45). Työyhteisön tukea kielenoppimiselle ja ylipäänsä työelämään pääsyn vaikutusta kotoutumiseen ja sosiaalisten suhteiden luomiseen on tutkittu muun muassa Suomi työkielenä –hankkeen yhteydessä (ks. esim. Strömmer 2016; Mähönen 2014).

Aineistostani nousi esiin paljon tutkimusaiheen kannalta epäoleellistakin tietoa ja haastattelutilanteissakin päädyttiin toisinaan puhumaan hieman aiheen vierestä, mutta pyrin analyysivaiheessa löytämään aineistosta tutkimukseni kannalta oleelliset asiat ja jättämään muut osat keskusteluista huomiotta, niin mielenkiintoisia kuin ne olisivat saattaneet ollakin. Tuomen ja Sarajärven (2009: 92) mukaan laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy aina uusia kiinnostavia asioita, joita tutkija ei ole osannut etukäteen miettiä. Kaikkea ei voi

kuitenkaan tutkia yhdessä tutkimuksessa. Tarkastelun kohteena onkin mieluummin tarkkaan rajattu, kapea ilmiö, josta kerrotaan kaikki, mitä aineistosta irti lähtee. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelma tai -tehtävä kertovat, mistä juuri kyseisessä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 92.)

6 ANALYYSI

6.1 Vapaaehtoistyöntekijäksi hakeutuminen ja aiempi suomen kielen opiskelu

Haastattelemistani vapaaehtoistyöntekijöistä suurin osa on ollut mukana Jelmun toiminnassa vasta vähän aikaa. Vain yhdellä haastatellulla on useamman vuoden kokemus vapaaehtoistyöstä. Suurin osa on kuullut Jelmun toiminnasta jonkun tuttunsa kautta, mutta jotkut ovat lukeneet toiminnasta Internet-sivuilta, julisteesta tai opiskelijakalenterissa olleesta mainoksesta. Syyt vapaaehtoistyöntekijäksi hakeutumiselle liittyvät pitkälti Lutakon ilmapiirin houkuttelevuuteen ja omaan kiinnostukseen elävää musiikkia kohtaan. Myös tarve sosiaalisille kontakteille ja yleinen kiinnostus vapaaehtoistyöhön mainitaan haastatteluissa. Jelmun entinen vapaaehtoisvastaava Ville vahvistaa, että suurin osa kansainvälisistä vapaaehtoistyöntekijöistä on kuullut toiminnasta joltakulta tuttavaltaan ja innostunut lähtemään mukaan sitä kautta. Pitempään toiminnassa mukana olevat ja Suomessa pysyvämmiin asuvat kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät taas ovat usein kiinnostuneita erityisesti metallimusiikista ja hakeutuvat siksi mukaan elävän musiikin yhdistyksen toimintaan. Villen mukaan Jelmun vapaaehtoistyöntekijöiksi päätyy paljon kulttuurialaa opiskelevia ihmisiä, joten motiiviksi nähdään joskus varmasti myös ammatillisten pyrkimysten edistäminen. Lutakon kansainvälisistä vapaaehtoisista löytyy sekä Suomessa väliaikaisesti asuvia vaihto-opiskelijoita että pidemmäksi aikaa opintojen, töiden tai muiden syiden vuoksi Suomeen muuttaneita. Haastattelemistani henkilöistä vain yksi oli lukukauden mittaisella vaihto-opintojaksolla Suomessa, suurin osa taas oli muuttanut Suomeen pidemmäksi aikaa aikeenaan jäädä tänne mahdollisesti pysyvästi.

Kolme viidestä haastattelemastani vapaaehtoistyöntekijästä osasi suomeksi vain yksittäisiä sanoja, kuten tervehdyksiä ja muita kohteliaisuusfraaseja, aloittaessaan vapaaehtoistyön Jelmussa. Sen sijaan Karolína, joka oli jo useaan otteeseen työskennellyt Suomessa ja osittain suomeksi, sekä suomea jo kotimaassaan aktiivisesti opiskellut Sanni osasivat enemmän kieltä Jelmun toimintaan liittyessään. Karolína kertoo yhdeksi motivaattorikseen suomen kielen oppimiselle suomalaisen musiikin. Suomenkielisen, vieläpä murteellisen, kansanmusiikin kuuntelu ei kuitenkaan hänen mukaansa osoittautunut parhaaksi mahdolliseksi tavaksi opetella uutta kieltä.

K: (- -) mä tykkäsin myös suomenkielisistä bändeistä. (.) Mä e- ensimmäinen suomen-suomalainen bändi, mistä mä tykkäsin oli Värttinä.

H: Joo.

K: Mutta sen- ja vielä sen kautta mä yritin oppia suomea vähän, mutta

H: Joo.

K: ei se ei se oo varmaan se se paras valinta tähän. ((nauraa))

Lutakkoon vapaaehtoistyöntekijäksi tulevalle ei aseteta kielitaitovaatimuksia. Kansainvälisen vapaaehtoisen kohdalla perehdyttäminen tehtäviin hoidetaan yleensä englanniksi. Suurin osa työtehtävistä on konkreettisia, joten ne voi opettaa ja näyttää "kädestä pitäen" uudelle vapaaehtoistyöntekijälle. Villen mukaan kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät ovat motivoituneita sekä kielen että paikan toimintakulttuurin oppimiseen, joten senkään takia erityisiä vaatimuksia oppimiselle ei ole tarvinnut esittää. Ville pohtii haastattelussa, että jos jollakulla ei olisi minkäänlaista motivaatiota oppia perustehtävissä tarvittavaa kielitaitoa, asiaan pitäisi ehkä puuttua, mutta toistaiseksi tällaista tilannetta ei ole tullut vastaan.

Kaikilla haastattelemillani vapaaehtoistyöntekijöillä on takanaan suomen kielen kursseja korkeakoulussa. Osa on opiskellut kursseilla jo ennen vapaaehtoistyön aloittamista, osalla taas suomen kielen kurssit ja vapaaehtoistyö ovat alkaneet samoihin aikoihin. Osa on myös opiskellut suomea itseopiskelumateriaalien avulla ennen Suomeen muuttamista. Sanni on opiskellut suomea kotimaassaan kolme vuotta ja lisäksi suorittanut Suomessa kesäkurssin. Muista haastatelluista poiketen hän opiskelee haastatteluajankohtana korkeakoulussa suomenkielisessä opetusohjelmassa. Hän kokee opiskelun olevan jossain määrin haastavaa ainakin puheen tuottamisen kannalta. Vaikka teoriatasolla kielen osaaminen olisi jo hyvällä tasolla, asioiden ilmaiseminen itse ja luokkahuonetilanteiden vaatima nopea reagointi voivat tuottaa haasteita.

(2)

S: joo joskus on vaikeaa ja ja joskus on- niin kuin mä tiedän miten- mä tiedän asiaa ja sisältö, mutta

H: Mm.

S: en pysty ilmaista.

Sanni kokee osaavansa opiskelemansa asiat sisällöllisesti, mutta oma ilmaisukyky ei ole vielä suomeksi sillä tasolla, että hän voisi puhua asioista samalla tavalla kuin äidinkielisten opiskelijat.

Muut haastatelluista ovat osallistuneet Suomessa korkeakoulujen järjestämille, vaihto-opiskelijoille ja ulkomaalaisille tutkinto-opiskelijoille tarkoitetuille suomen kielen kursseille. Karolína sai suoritettua kaikille ulkomaalaisille opiskelijoille pakollisen alkeiskurssin itsenäisesti työssä hankitun kielitaitonsa pohjalta, mutta kävi myöhemmin jatkokurssin sekä

erityisesti kirjoittamiseen suunnatun kurssin. Anna, Emppa ja J.J. ovat suorittaneet tai olivat haastatteluhetkellä suorittamassa useita suomen kielen kursseja. Annalla on lisäksi tandem-opiskelupari, joka opettaa hänelle suomea ja jolle hän opettaa omaa äidinkieltään. Yleisesti ottaen suhtautuminen korkeakoulujen suomen kielen opetukseen on kansainvälisten vapaaehtoisten kohdalla positiivista, vaikka kielen oppiminen sinänsä herättää monenlaisia tunteita.

J.J. kokee, ettei hänellä ole työnsä vuoksi ollut tarpeeksi aikaa suomen opiskeluun, ja muiden opiskelijoiden nopeampi edistyminen tuntuu hänestä välillä turhautavalta. Toisaalta hän puhuu paljon tekijöistä, jotka motivoivat häntä kielen oppimisessa, ja hän on valmis näkemään vaivaa oppimisen eteen sekä "pakottamaan" itsensä tilanteisiin, joissa kieltä pitää käyttää. Korkeakoulun kielikursseilla, joihin J.J. on osallistunut, opetetaan suomea suomeksi.

(3)

JJ: We don't have English at all and actually I prefer it.

H: Yeah.

JJ: Because, not because I don't understand English, but I guess is better to force myself to understand, if I don't get an explanation in English and all I get is in Finnish I have to put more effort,

H: Yeah.

JJ: so it's better.

J.J. kokee erittäin hyväksi sen, että suomen kielen kursseilla opetuskielenä on yleensä suomi. Tällöin kieltä on pakko käyttää, vaikka oma osaaminen epäilyttäisikin. Kun selitys jollekin asialle ei tule englanniksi vaan suomeksi, täytyy suomen oppijan *yrittää enemmän* ymmärtääkseen, mistä asiassa on kyse.

Emppa kokee, että kursseilla oppii perusteita suomen kielestä ja erityisesti kielioppia, mutta käytännön kielitaidon oppiminen jää vähäisemmäksi. Opiskelijoiden tarve puhekielisen kielen variaation oppimiseen onkin tullut esiin tutkimuksissa, jotka ovat keskittyneet sosiaalisen kontekstin merkitykseen kielenoppimisessa (ks. esim. Tarone 2010: 56–57). Sunin (2011b: 8) mukaan työelämässä olevat maahanmuuttajat voivat kokea aiemman kielikoulutuksen merkityksen varsin vähäiseksi, koska painopiste on ollut yleiskielitaidossa ammatillisen kielitaidon ja viestintäkäytänteiden opetteluun sijaan.

Anna on erityisen innostunut suomen opiskelusta suomenkielisen parin kanssa. Hän antaa kiitosta myös kielikurssien opetukselle, vaikka suurissa ryhmissä opiskeltaessa esimerkiksi puhutun kielen oppiminen ei ole ollut niin tehokasta pienempiin ryhmiin verrattuna.

(4)

A: Aaa well mm it's also good way to study because our ehm teacher is Finn

H: Yea.

A: and she's quite good actually. We just basically study grammar and study different words but aa it is more difficult in a way that you have a lot of people in the same classroom and it's not possible for teacher to like give some attention to all of them.

H: Yeah.

A: So it's easier one one to one (like) th- this one [tandem-opiskelu] or just with random Finns asking

H: Yes.

A: them for help.

Tandem-opiskelun lisäksi Anna hyödyntää myös muita suomalaisia kontaktejaan tarvitessaan apua kielen suhteen. Kertomansa perusteella Anna tuntuu oppivan kieltä hyvin ollessaan vuorovaikutuksessa kielenpuhujien kanssa, mitä myös ekologinen näkökulma kielenoppimiseen painottaakin (ks. esim. van Lier 2000: 253). Kaikki haastattelemani kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät vaikuttavat olevan erittäin motivoituneita suomen kielen opiskeluun ja näkevät paljon vaivaa sen eteen ajoittaisista haasteista huolimatta.

6.2 Mitä, miten ja missä tilanteissa kieltä opitaan vapaaehtoistyössä?

6.2.1 Sanasto, puhekieli ja suomalainen kulttuuri

Kaikki haastattemistani vapaaehtoistyöntekijöistä kertoivat oppineensa suomen kieltä Lutakossa työskennellessään. Tarkensin haastatteluissa kysymystäni usein kielitaidon osa-alueiden avulla: ovatko haastatellut oppineet esimerkiksi puhumaan, ymmärtämään puhetta, lukemaantai kirjoittamaan tai kartuttaneet sanavarastoaan. Oppimista tapahtuu kielitaidon eri osa-alueilla eri tahtiin riippuen arjen kielenkäyttötilanteista, joita kukin oppija kohtaa (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 168).

Sanaston oppiminen mainitaan haastatteluissa lähes aina ensimmäisenä. Elävän musiikin tilaisuuksiin liittyvässä vapaaehtoistyössä oppii tapahtumiin liittyvää sanastoa sekä myös asiakaspalvelutilanteisiin liittyviä fraaseja. "Keikkaslangi" jää nopeasti mieleen, kuten vasta vähän aikaa Lutakossa työskennellyt Sanni kertoo seuraavassa esimerkissä.

(5)

H: Okei. No. (.) Sitten jos mietitään, kun olet ollu Lutakossa töissä nin ootko oppinu siellä suomea?

S: Joo oon, esimerkiksi koko se (.) keikkojen liittyvä sana- sanasto niin kuin narikka ja kaljaa ja

H: Aivan.

S: lava.

H: Joo.

S: En tiennyt sen ennen sitä.

Sannille erityisiä affordansseja ovat Jelmun vapaaehtoistyössä päivittäin toistuvat

konkreetit sanat, joita hän tarvitsee työskennellessään eri työpisteillä. Esimerkkeinä hän mainitsee sanat, *narikka*, *kalja* ja *lava*, jotka olivat hänelle ennestään vieraita. Tällaisiin sanoihin tuskin suomen kielen kursseilla tutustutaankaan, koska äidinkielisellekin suomen puhujalle ne ovat tilanteeseen sidottuja ja suhteellisen harvoin käytettyjä kontekstinsa ulkopuolella.

Esimerkiksi Partasen (2012: 43–44) tutkimuksessa sisääntuloammateissa työskentelevät ulkomaalaiset korkeakouluopiskelijat kertoivat, että "luokkahuonesuomen" ja kouluympäristön ulkopuolisen suomen ero vaikeuttaa välillä kielen käyttöä. Myös Jelmun kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät kertovat suomen puhe- ja yleiskielen eroavan toisistaan paljon ja mainitsevatkin oppineensa erityisesti puhekieltä Lutakossa työskennellessään. Sanni toteaa, että kuuntelee toisten puhetta paljon, mutta narikassa työskennellessä pitää myös puhua itse. Korkeakoulussa suomen opiskelu painottuu yleiskieleen, ja Sanni kokee puhekielen vaikeammaksi ja vieraammaksi itselleen. Hän mainitsee erityisen yksityiskohdan, jonka on suomalaisesta puhekielestä oppinut Lutakossa: erilaiset tervehdykset kuten *moro*. Hän tietää, että kyse on murteellisista eroista, mutta ei osaa päätellä, mihin murteeseen tietty tervehdys voisi liittyä. Hän kokee, että erilaisten tervehdysten oppiminen on ollut hauskaa ja monipuolistanut omaa kielenkäyttöä. Myös muut haastateltavat, kuten J.J. ja Emppa, painottavat Lutakkoa puhekielen ja slangi-ilmausten oppimisen ympäristönä.

(6)

JJ: I'm learning more in the course

H: Yeah.

JJ: to say truth (.) but there are certain things that I like (.) because I learn like this slang way of saying certain things

H: Yeah.

JJ: like for example in Lutakko first thing I noticed that people instead of saying "En tiedä" they said "Emmä tiä."

- - -

JJ: for example from the, from the work mates I have learn also a like slang things like

H: (Yeah.)

JJ: instead of saying "per henkilö" now I know that here is normally to say "per nenä"

H: Yeah.

JJ: that mean "nose"

- - -

H: (- -) have you learned Finnish at Lutakko?

E: Yes I have, because I hear the spoken language all the time, so

H: (Yeah.)

E: in the beginning I couldn't understand anything in the spoken language, but now, I can't really speak but most of the time I understand (.) the conversations.

J.J. kertoo huomanneensa heti aluksi Lutakossa vapaaehtoistyön aloitettuaan, että yleiskielisen *en tiedä* -ilmauksen sijaan ihmiset sanovat *emmä tiä*. J.J. vaikuttaa harjaantuneen

erottamaan puhekielen ja yleiskielen melko hyvin. Myös *per nenä* -ilmauksen käyttäminen on häneltä tarkka huomio, ja lisäksi hän on selvittänyt, mitä *nenä* tarkoittaa. Hän myös vertaa myöhemmin sanontaa omaan äidinkieleensä, jossa on tapana sanoa *per pää*. Tämä kaikki kertoo kielellisestä tarkkanäköisyydestä, joka on varmasti hyödyttänyt J.J.:tä suomen kielen oppimisessa. J.J. kertoo, että vaikka Lutakossa opitut asiat tuntuvat vähemmän tärkeiltä kuin kurssilla opitut, kielen käyttäminen vapaa-ajalla lisää motivaatiota. Hän sanoo joskus olevansa ylpeä, kun on oppinut Lutakossa puhekielestä jotain uutta, mitä muut opiskelijat kielikurssilla eivät osaa. J.J. tunnistaa siis erityisesti affordansseja, jotka liittyvät puhekieleen ja slangi-ilmauksiin. Lutakko on näiden affordanssien kannalta hänelle hedelmällinen oppimisympäristö esimerkiksi kielikursseihin verrattuna.

Emppa on sitä mieltä, että vaikka suomen opiskelu itseopiskelumateriaaleista ja korkeakoulujen järjestämä suomen opetus sinänsä ovatkin hyödyllisiä, puhutun kielen oppimiseen pitäisi panostaa enemmän. Hän kertoo, että aluksi suomenkielisten keskustelujen kuunteleminen tuntui mahdottomalta, koska esimerkiksi sanojen ääntäminen puhe- ja yleiskielessä eroavat niin paljon toisistaan, mutta hän kokee oppineensa puhekielen ymmärtämistä kuunnellessaan suomea Lutakossa. Emppa kokee muutenkin oppivansa kieltä parhaiten kuuntelemalla. Hänen kohdallaan implisiittinen kieleen sosiaalistuminen, jota tapahtuu oppijan tarkkaillessa muiden kielellistä toimintaa (ks. Duff & Kobayashi 2010: 78–79), siis toteutuu hyvin.

Suomen kielen lisäksi vapaaehtoistyössä opitaan luonnollisesti myös suomalaista kulttuuria. Kaikki haastattelemani vapaaehtoiset kokevatkin oppineensa kulttuurisista asioista paljon. En määritellyt haastattelussa tarkemmin, mitä tarkoitin kulttuurilla, joten vastaukset vaihtelevat yleisestä tapakulttuurista keikkakulttuuriin ja suomalaisen populaarikulttuurin tuotteisiin. Sekä Sanni että Karolína mainitsevat, että suomalainen konserttiyleisö käyttäytyy varsin hillitysti keikkoja katsoessaan – paitsi päihdyttyään. Monissa muissa maissa yleisö tanssii mukana, vaikka bändi olisi tuntemattomampikin. Karolína mainitsee myös seikan, josta erityisesti pitää suomalaisessa kulttuurissa: täällä ei tarvitse välttämättä harrastaa small talkia.

(7)

K: Mä (-) mä juttelen mielellään semmosesta niinku elämän tarkotuksesta

H: Mm.

K: ja ja sillei, mutta niinku puhua vaan puhumisen puhumisen takia, se on mulle se on mulle tosi tosi epämukavaa.

H: Joo. Joo.

K: (Nii se) tän takia se- tää kulttuuri sopii mulle tosi hyvin.

- - -

K: (- -) mu- musta on tosi tosi mahtavaa, että että hyvin monessa tapauksessa, jos suomalainen ihminen kysyy, että "Mitä kuuluu?" niin sitä oikeesti kiinnostaa

H: Mm.
 K: mitä mulla- miten mulla menee
 H: Mm mm.
 K: tai mitä mulle kuuluu

Karolína mainitsee puhuvansa mielellään syvällisemmistä asioista, kuten *elämän tarkoituksesta*, eikä koe miellyttävänä tilanteita, joissa puhutaan niitä näitä vain siksi, että jostakin pitää puhua. Myöskään kuulumisten kysely ilman oikeaa kiinnostusta toisen elämää kohtaan ei häntä miellytä, ja hän kokee näissä asioissa samaistuvansa suomalaiseen kulttuuriin. Suomessa onkin moniin muihin maihin verrattuna vaisu rupattelukulttuuri ja esimerkiksi asiakaspalvelutilanteissa ei ainakaan ensitapaamisella jäädä yleensä vaihtamaan kuulumisia (Nieminen 2014: 63).

Emppa ja Anna mainitsevat oppineensa Lutakossa suomalaisesta ruuasta, liputuspäivistä ja suomalaisten tavoista viettää erilaisia juhlapyhiä. J.J. kokee olevansa Lutakossa *oikeassa suomalaisessa ympäristössä* korkeakoulun kansainväliseen "kuplaan" nähden. Hän on esimerkiksi tutustunut vapaaehtoistyön kautta suomalaisiin komediasarjoihin ja elokuvaan, muun muassa Studio Julmahuvin Roudasta rospuuttoon -sketsiin ja Uuno Turhapuroon. J.J. korostaa, että hänelle tällaiset asiat ovat juuri se osa kulttuuria, josta hän on kiinnostunut ja josta hän haluaa oppia enemmän.

(8)

JJ: So there I learn, for example I have seen so many videos, for example this one ee ee (.) "Ei sano mitään" or something like this. This a- this a guy, who come home after Friday party completely wasted and yelling at the entrance

H: Yeah.

JJ: of his house and is really

H: Yeah. Yeah.

JJ: funny and is a certain- is a kind of a joke about the culture itself and is really nice. Also this comedian call Tur- Tur- Turpahuu- ah I'm really bad with the name. Uuno, Uuno

H: Uuno Turhapuro.

JJ: Turhapuro. (- -) I discover him in Lutakko for example.

H: Okay. Okay.

JJ: Well for me this is part of the culture.

J.J.:n mieleen on tarttunut Studio Julmahuvin sketsistä kohta, jossa humalainen mies hokee "Älä sano mitään." Hän on myös ymmärtänyt sketsin idean ja sen, että se kuvaa suomalaista kulttuuria varsin osuvasti. Myös Uuno Turhapuron nimi on vaikeudestaan huolimatta jäänyt jollain tasolla J.J.:n mieleen, ja nimen tapailusta on mahdollista tulkita, ketä hän tarkoittaa.

Karolína, joka on työskennellyt Suomessa erilaisissa työpaikoissa jo usean vuoden ajan, vertailee humoristisesti, miten vapaaehtoistyössä ja "oikeissa töissä" oppii paljon sekä erilaisten

ihmisryhmien kulttuureista että myös kielenkäytöstä.

(9)

K: (Joo) ensin mä sain mä sain (.) seurata kuinka- (.) mikä on- (.) minkälaisia eroja on se välissä, miten (.) esimerkiksi äh semmoset omasta mielestään hienomma(t) [työpaikan] asiakkaat puhuu,

H: Mm.

K: millä tavalla ja ja (.) ää miten puhuu ne rokkarit ja

H: Mm.

K: hevarit Lutakossa ja (.) mä varmaan enemmän, enemmän sanastoa opin otin opin Lu- opin Lutakosta ja sitten (.) sitten mun bändeiltä, jonka kanssa mä oon kiertäny

H: Mm.

K: Eurooppaa ja

H: Aivan.

K: ja (olen) niin (.) niin (.) mun kielestä monesti monesti huomaa, että mä oon oppinu puhumaan rokkarien kanssa,

H: Mm.

K: koska joka toine- ((nauraa)) välillä joka toinen sana on vittu joka kolmas saatana ((nauraa))

H: ((nauraa))

K: (ja siellä on) joku perkele siinä välissä. ((nauraa))

Varsinaisessa palkkatyössään Karolína kertoo oppineensa *omasta mielestään hienompien* ihmisten luultavasti melko muodollisen kuuloista yleiskieltä, Lutakossa ja bändien kiertueilla taas rock- ja heavy-musiikin harrastajien puhekieltä, jossa myös kiro sanoja vilisee. Karolína kokee, että on oppinut enemmän sanastoa viimeksi mainitussa ympäristössä, kun taas ensiksi mainittu lienee opettanut enemmän tietyn, ”sivistyneen” puherekisterin tunnistamista ja käyttöä. Jopa kiro sanat ovat olleet Karolínalle tärkeä affordanssi hänen työskennellessään rock-muusikoiden parissa – ehkä niiden ymmärtämisellä ja käytöllä on ollut hänen työssään tärkeä merkitys jo uskottavuuden kannalta. Karolínan luonteva puhekieli ja ilmaisujen repertuaari ovatkin oiva esimerkki siitä, miten affordansseja (ks. esim. van Lier 2000: 252) hyödyntämällä voi oppia ulkomaalaisten usein hankalaksi mainitsemaa suomen puhekieltä. Toisaalta on suuri etu, että Karolína on työskennellyt myös paikoissa, joissa yleiskieli on arvostetussa asemassa, koska eri rekisterien hallitseminen on pidemmän päälle tarpeellista muun muassa työelämässä. Esimerkiksi Hartikaisen ja Heinosen (2009: 95–97) pro gradu –tutkimuksen mukaan palvelualojen työnantajat arvostavat hyvää yleispuhekielen hallintaa.

Kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät ovat siis oppineet paljon suomalaisesta kulttuurista ja myös kielen variaatiosta Jelmun toiminnan kautta, mutta Villen mukaan he ovat myös osaltaan muuttaneet Jelmun toimintakulttuuria. Tässä yhteydessä voidaan puhua kaksisuuntaisesta kotoutumisesta, jossa maahanmuuttajien ja valtaväestön suhteet syvenevät. Kolmannen sektorin toiminta ja vapaaehtoistyö tarjoavatkin erityisen hyvän mahdollisuuden kaksisuuntaiseen kotoutumiseen: vapaaehtoistyöhön osallistuu paljon suomalaisia, jotka saavat mahdollisuuden kohdata maahanmuuttajia vapaaehtoistoiminnassa, ja maahanmuuttajat taas

löytävät järjestötoiminnasta suomalaishenkilöitä, joita heillä ei välttämättä viranomaisista lisäksi ennestään ole. (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010: 20, 56). Lutakossa yksi kansainvälistymisen näkyvimmistä piirteistä on ollut tietysti toiminnan monikielisyys, mutta myös tietyn tyyppinen baarikulttuurin "eurooppalaistuminen." Ville muistelee erityisesti tiettyä ajanjaksoa, jolloin kansainvälisiä vapaaehtoistyöntekijöitä oli mukana toiminnassa huomattavan paljon. Hänen mukaansa silloin myös asiakaskunta oli kansainvälisempää ja tunnelma oli avoimempi ja sosiaalisempi kuin suomalaisessa baarikulttuurissa keskimäärin ajatellaan olevan.

(10)

V: (- -) no siihen aikaan vaikka oli- se kahvilatoiminta [Tanssisali Lutakon alakerran kahvilatiloissa] oli vielä (.) sehän ei ollut Jelmun toimintaa sinänsä (.) mutta monet osallistu siihen

H: Mm.

V: jollain tasolla, että oli jotain pieniä brunseja tai jotain ja se integroi tosi vahvasti sitä (.) niin ulkomaisia opiskelijoita kun kun kotimaisia opiskelijoita heidän opintoalaltaan myös siihen taloon (.) ja monet ihmiset kävi ja toisaalta siellä kuuli monia eri kieliä (.) ja myös meidän henkilökunta pu- oli aktiivisesti osana sitä

H: Mm.

V: että oltiin avoimempia sille.

Alakerran kahvilatilan käyttö mahdollisti erinäisten kansainvälisiä ihmisiä kokoavien tapahtumien järjestämisen ja tähän toimintaan lähti mukaan myös suomalaisia Jelmun vapaaehtoistyöntekijöitä. Tätä kautta niin kansainväliset kuin suomalaisetkin kulttuurialan opiskelijat tutustuivat Tanssisali Lutakkoon ja myös Jelmun toimintaan. Monikielisyys oli luonteva osa näiden tapahtumien henkeä ja tämä vaikutti avartavasti Jelmun toimintaan. Myös Leskisen (2016: 88) tutkimuksessa Monikulttuurikeskus Glorian suomen kielen ryhmien toiminnasta näkyi kotoutumisen kaksisuuntaisuus ja yhteisen toiminnan merkitys niin maahanmuuttajien kotoutumiselle kuin suomalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden maailmankuvan avartumiselle ja uusien ystävyysuhteiden muodostumiselle.

Kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden perehdyttämisessä tulee ottaa Villen kokemuksen mukaan huomioon, että kielen lisäksi suomalainen keikkakulttuuri ja tapahtumiin liittyvä lainsäädäntö on useimmille ulkomaalaisille vieras. Kuten Vartiainen-Ora (2013: 332) toteaa, työyhteisössä ei usein tunnusteta omalle kulttuurille ominaista osaamista, käytäntöjä ja tapoja, koska niitä ei ole totuttu tarkastelemaan ulkopuolisen silmin. Esimerkkinä Ville kertoo tapauksesta, jossa ulkomaalainen vapaaehtoinen oli työskennellyt ensimmäistä iltaa anniskelualueen portilla henkilöllisyyspapereita kysellen ja oli hetken työskennellytään tiedustellut illan vastaavalta työntekijältä, miksi hänen täytyi nähdä asiakkaiden henkilöllisyystodistukset. Hänen kotimaassaan anniskelualueelle tulevien ikää ei valvottu yhtä

tarkasti kuin Suomessa. Alkoholien anniskeluun ja tupakointiin liittyvää lainsäädäntöä onkin pitänyt Villen mukaan moneen kertaan selkeyttää vapaampaan anniskelupolitiikkaan tottuneille, muista Euroopan maista tuleville henkilöille.

Kansainvälisten vapaaehtoisten Lutakossa käyttämät kielet ovat englanti ja suomi. Englanti toimii esimerkiksi työkavereiden kanssa juttelussa *lingua francana* niin kauan kuin keskustelu ei onnistu suomeksi, mutta esimerkiksi asiakaspalvelutilanteiden kautta jokainen totuttelee pikkuhiljaa suomen kielen käyttöön. Haastatelluista ainoastaan Anna kertoo käyttäneensä omaa äidinkieltään vapaaehtoistyössä. Muut eivät ole käyttäneet äidinkieltään tai kohdanneet vapaaehtoistyössä henkilöä, jonka kanssa sitä voisi käyttää. Suomen kielen taidon kehittyessä vapaaehtoinen voi jo valikoida, milloin käyttää suomea ja milloin englantia. Sekä Sanni että Karolína kertovat käyttävänsä yleensä muiden kuin suomenkielisten kanssa englantia, mutta sekin riippuu toisen puhujan kielitaidosta. Suomalaisten kanssa he puhuvat suomea. Myös Jäppisen (2011: 196–199) tutkimuksessa käytettävän kielen valitseminen oli hyvin tilannekohtaista ja henkilöiden kielitaidosta riippuvaista.

6.2.2 Kielen oppiminen asiakaskontakteissa

Sekä asiakkaiden kanssa kommunikointi että työkavereiden kanssa juttelu mainitaan Jelmun kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden haastatteluissa tärkeiksi oppimistilanteiksi. Sosiokulttuurinen teoria näkee oppimisen tapahtuvan pikemmin vuorovaikutuksessa kuin vuorovaikutuksen seurauksena (Ellis 2010: 160–161), ja jossain määrin tämä näkyy Jelmun kansainvälisten vapaaehtoisten kohdalla. Työtilanteet ovat useimmiten väkisinkin sosiaalisia, joten oppimista voi tapahtua ikään kuin huomaamatta erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ilman että vapaaehtoistyöntekijä on erityisesti ajatellut oppivansa tai opettelevansa työskentelyn ohessa kieltä.

Sanni ja Emppa kokevat, että asiakkaiden kanssa kommunikointi on tietyllä tasolla helpompaa kuin työkavereiden kanssa, koska asiakaspalvelutilanteet ovat usein lyhyitä ja tapahtuvat tarkasti rajatussa kontekstissa, joissa sanasto ja rakenteet saattavat olla jo ennestään tuttuja.

(11)

S: (- -) koska asiakkaiden kanssa se on aina sama juttuja,

H: Mm.

S: jotka voi tulla esille, eli myös kun- jopa kun en tarkasti ymmärrä mitä he sanoo, mä voin päätellä kontekstissa,

H: Aivan.

S: mitä se voi olla.

E: (- -) also with the customers, ehm I have learned for example em a lot of new things, when they ask frequent questions

H: Ehm.

E: and then I (-) saying these questions like I remember them and then I also learn some new words that way.

Samojen fraasien toistuminen auttaa oppimaan tilanteissa tarvittavaa kieltä, ja kuten Sanni esimerkissä 11 toteaa, kontekstin avulla voi päätellä mitä asiakas haluaa, vaikka jokaista hänen sanomaansa sanaa ei ymmärtäisikään. Emppa mainitsee muistavansa asiakkaiden kysymykset ja oppivansa sitä kautta uutta kieltä, koska samat kysymykset toistuvat samankaltaisissa tilanteissa. Heimala-Kääriäisen (2015: 65–66) tutkimuksessa nousi niin ikään esiin toiston merkitys kielen oppimisen kannalta. Van Lier korostaakin oppimisen kannalta olevan oleellista, että kielestä saa selvää ja että sitä pystyy prosessoimaan esimerkiksi kontekstin avulla. Oppija ei sisäistä kaikkea kuulemaansa ja näkemäänsä, vaan sisäistäminen vaatii asian muistamista, pitämistä helposti saatavilla ja automaattistamista. Toistojen myötä opittu vihdoin vakiintuu osaksi oppijan kielellisiä resursseja. (Alanen 2000: 106–111; Suni 2008: 201.)

Anna kokee, että hänen suomen kielen osaamisensa kehittyy suomeksi käytyjen keskustelujen kautta, mutta usein asiakaspalvelutilanteissa kieli vaihtuu englanniksi asiakkaan huomattessa, että vapaaehtoistyöntekijä ei ole suomenkielinen. Aina asiakas ei kuitenkaan tätä huomaa, koska rutiininomaiset tilanteet hoituvat jo melko hyvin suomeksi. Anna kertoo esimerkiksi yleensä huomaavansa, jos asiakas kysyy jotain siitä huolimatta, että suomen kielessä intonaatio ei juurikaan auta kysymyksen ja muun lauseen erottamisessa.

Oman puheen tuottaminen on haastateltujen vapaaehtoistyöntekijöiden mukaan haastavampaa kuin puhutun kielen ymmärtäminen, vaikka tarvittavat sanat olisivat jo jossain määrin jääneet muistiinkin, kuten J.J. esimerkissä 12 kuvaa.

(12)

JJ: But yea like eh there are certain things that, because I have hear a lot,

H: (Mm.)

JJ: I understand, but I can not even

H: Ehm.

JJ: eeh repeat like this "earplugs" is "korva-", "korva-" something, but (if they ask)

H: ((nauraa)) "Korvatulppa."

JJ: "Korvatulppa", but if they ask I understand

Korvatulppa on sanana pitkä, luultavasti vaikeasti hahmotettava ja mahdollisesti myös hankala ääntää. J.J. muistaa kuitenkin sanan alun, koska ilmeisesti osaa suomeksi sanan *korva*. Loppuosa, *tulppa*, taas ei ole kovinkaan yleinen sana, joten sen muistaminen on hankalampaa.

J.J. kuitenkin kertoo ymmärtävänsä, mitä asiakas haluaa, jos kuulee tämän sanan.

Kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät kertovat käyttävänsä asiakaspalvelutilanteissa niin paljon suomea kuin mahdollista ja vaihtavansa englantiin tai pyytävänsä apua työkavereilta vasta sitten kun on aivan pakko. Tämä kertoo siitä, että tarkkaan rajattu konteksti ja toistuvat puhetilanteet rohkaisevat käyttämään kieltä, vaikkei jokaista sanaa ymmärtäisikään. Suomenkielisten työkavereiden läsnäolo ja avun tarjoaminen vaikuttavat luovan turvallista ilmapiiriä ja auttavat tilanteiden hoitamisessa suomeksi, koska keskustelun mennessä liian hankalaksi on suomenkielisten työntekijöiden apu lähellä.

Wahlroosin (2014: 44–45) opinnäytetyössä suomenkieliset ravintola-alan työntekijät näkivät kielitaidolla olevan merkitystä sille, miten laadukasta palvelua työntekijä voi asiakkaalle tarjota. Toisaalta asiakaslähtöisyys, asiantuntijuus ja ystävällisyys nähtiin kielitaitoa oleellisemmiksi ydintaidoiksi asiakaspalvelussa. Myös Lutakon kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kohdalla voidaan todeta, että ystävällisyys ja asiakaspalveluhenkisyys menevät puutteellisen kielitaidon edelle ja hymyllä voidaan pelastaa monta tilannetta.

6.2.3 Kielen oppiminen työtovereiden kanssa keskusteltaessa

Lutakossa lähes kaikissa työpisteissä työskennellään yhdessä muiden vapaaehtoisten kanssa, ja yhdistyksen peruseriaatteena onkin Villen mukaan, että kokeneemmat työtoverit perehdyttävät uudemmat vapaaehtoiset työtehtäviin. Useilla työpisteillä jää työn ohessa aikaa myös muuhun rupatteluun, mikä haastattelujen perusteella on tarjonnut kansainvälisille vapaaehtoisille affordanssia suomen kielen sekä myös kulttuuritietouden oppimiseen. Haastatelluista erityisesti Anna painottaa suomenkielisten puhelumppanien tärkeyttä kielen oppimiselle ja sanookin Lutakon olevan hyvä paikka pyytää ja saada apua suomen kielen suhteen. Myös Bergbomin ja Giorgianin (2007: 67) mukaan kielen oppiminen etenee parhaiten, jos oppija pääsee kontaktiin kieltä puhuvien kanssa ja pystyy toimimaan suomenkielisessä ympäristössä.

Karolína, joka on asunut haastatelluista vapaaehtoisista kauimmin Suomessa ja oppinut sujuvan suomen lähinnä työelämässä, mainitsee oppivansa parhaiten puhumalla. Hän kokee, että on oppinut oikeissa työpaikoissaan enemmän suomea siksi, että on joutunut hoitamaan haastavia tilanteita yksin, kun taas Lutakossa suomenkielisten työkavereiden apua on aina tarjolla. Tässä korostuu yksin selviämisen ja tiukoissa tilanteissa oppimisen tapa: jos työkavereihin on mahdollisuus tukeutua hankalissa asiakaspalvelutilanteissa, oppiminen on

mahdollisesti hitaampaa kuin jos tilanteet olisi pakko selvittää yksin. Myös Mähösen (2014: 88) tutkimuksessa nousi esiin, että toisissa työpaikoissa yksin työskentely ja sitä kautta tarve hoitaa tilanteet itsenäisesti korostuvat enemmän kuin toisissa.

Sosiaalinen ilmapiiri Lutakossa on vaikuttanut siihen, että Karolína uskaltautui vaihtamaan arjessa käyttämänsä kielen englannista suomeen jonkin aikaa Suomessa asuttuaan. Käännekohtaksi hän mainitsee Jurassic Rock -festivaalin, jota Jelmu järjestää yhteistyössä muiden tahojen kanssa ja jossa Jelmun vapaaehtoistyöntekijät työskentelevät kesäisin. Festivaaliolosuhteissa yhdessä olo muiden kanssa on niin intensiivistä, että myös oma puheen tuottaminen opittavalla kielellä saattaa käynnistyä ikään kuin vahingossa.

(13)

K: (- -) Ku mä oon mä oon miettiny ku- milloin tapahtui se se vaihto

H: Mm.

K: siitä englannista suomeen ja (.) tota, mä luulin, että ainakin ensimmäisen vuoden mä puhuin englantia kaikkien kanssa, (.) mutta sitten varmaan sen ensimmäisen Jurassicin jälkeen mä jotenkin (.) ku siellä ihmiset koko aika niinku tosi tiiviisti

H: Mm.

K: ni puhuu suomea keskenään, ni mä vaan liittyisin aina keskusteluun ja ja noin ja sitten se (.) vähän niin kuin kaikki jatkoi puhu- puhumaan

H: Mm.

K: mulle suomea, (.) muttah kyllä mä uskon, että se varmasti auttoi.

Espanjankielisessä kielentutkimuksessa esimerkin 13 osoittamalle tapahtumalle on olemassa termi *mudes*, joka viittaa kielelliseen käännekohtaan, jossa henkilö liittyy uuden kielen kielirepertuaariinsa. Tällaisia käännekohtia voivat olla esimerkiksi kouluun tai yliopistoon meno, työllistyminen tai perheen perustaminen. (Pujolar & Puigdevall 2015: 167.) Karolínalle edellä mainitut festarit olivat käännekohta, jonka aikana suomen kieli sai uuden paikan hänen kielirepertuaarissaan.

Karolínan esimerkistä voisi myös päätellä, että suomenkieliset työkaverit alkavat käyttää suomen oppijan kanssa melko helposti suomea, jos oppija itse tekee aloitteen asiassa. Karolína liittyi ensin itse keskusteluihin, joissa puhuttiin pelkästään suomea, ja sitä kautta muut ihmiset tottuivat puhumaan hänen kanssaan suomea. Tässä, kuten monissa muissakin haastatteluissa esiin tulleissa tilanteissa, vastuu kielen vaihtamisesta jää suomen oppijalle. Suomenkieliset henkilöt eivät erityisemmin tue tai rohkaise ulkomaalaista puhumaan suomea, mutta hyväksyvät tilanteen ja jatkavat suomeksi puhumista henkilön kanssa tämän aloitteen jälkeen.

Tilanne, joka monille haastatelluille vapaaehtoisille tuntuu olevan merkityksellinen kielenoppimisen kannalta, on keikkaillan jälkeen pidettävä purkutilaisuus, jossa puhutaan siitä, miten ilta meni, käydään läpi mahdolliset ongelmatilanteet ja onnistumiset ja jossa myös vitsaillaan ja puhutaan vapaaehtoistyöhön liittymättömiä juttuja. Vaikka suomenkielistä

puhetta on näissä tilaisuuksissa tarjolla mielin määrin, voi ulkomaalaisen olla vaikea pysyä tarinassa mukana, kun paikalla on monta keskustelijaa ja puhe etenee yleensä hyvin nopeaan tahtiin. Usein hyvinkin kulttuurisidonnainen huumori ja vitsit, jotka vaativat kielitaidolta erittäin paljon, eivät aukea helposti suomea vasta opettelevalle. Myös esimerkiksi somalinuorten kulttuurisen identiteetin muotoutumista käsitelleessä tutkimuksessa (Peltonen 2005: 120) todettiin, että huumorintajun erilaisuus ja kielisidonnaisuus tuottivat vaikeuksia sosiaalisia suhteita suomalaisiin nuoriin solmittaessa; vitsinkerronnan seuraaminen oli hankalaa ja vitsejä oli vaikea ymmärtää.

Huumorin lisäksi myös muu epävirallinen kommunikointi työpaikoilla voi osoittautua hankalaksi kieltä vasta opettelevalle työyhteisön jäsenelle. Bayer (2002) tuo esiin, että työyhteisön epäviralliset keskustelut, jotka käydään valtakielellä, voivat aiheuttaa kieltä opettelevalle työntekijälle ulkopuolisuuden tunteita, vaikka kyseiset ihmiset hyvin ymmärtävätkin, että valtakieltä käytetään näissä tilanteissa. (Forsanderin & Raunion 2005: 42–43 mukaan Bayer 2002.) Virtasen (2013: 415) haastattelema maahanmuuttajataustainen sairaanhoitajaopiskelija koki työharjoittelussaan tullessaan eristetyksi kahvihuonekeskusteluissa, koska kukaan ei puhunut hänelle. Härkösen (2011: 79) tutkimat IT-alalla työskentelevät maahanmuuttajat puolestaan kokivat, että hyötyisivät eniten sellaisesta kielitaidosta, joka mahdollistaisi vuorovaikutuksen epävirallisemmissä tilanteissa niin työyhteisössä kuin vapaa-ajallakin.

Karolínan mukaan suomi on helposti ainoa kieli tilanteissa, joissa on iso joukko suomalaisia ja vaikkapa yksi, joka ei osaa suomea hyvin. Suomen kieltä osaamattoman olemassaolo ikään kuin unohdetaan, tai hänen ajatellaan olevan mukana keskustelussa, jos hän ei toisin ilmaise. Häntä myös pyydetään sanomaan, jos suomen puhuminen häiritsee. Karolína toteaa, että alkuaikoina ei ollut helppoa pysyä mukana keskusteluissa ja vitsailuissa, mutta ajan mittaan kielitaito kehittyi ja hän opetteli myös itse kysymään selitystä, jos ei ymmärtänyt jotain asiaa keskustelussa. Esimerkiksi Kovalaisen (2011: 209) tutkimuksessa ilmeni saman tyyppisiä tilanteita suomalaisten ja ulkomaalaisten opiskelijoiden vuorovaikutuksessa: välillä ulkomaalaiset kokivat hankalaksi pyytää puhelumppaneita puhumaan englantia, ja suomalaiset taas joko kokivat englannin puhumisen hankalana tai toivoivat ulkomaalaisten sanovan suoraan, jos halusivat kielen vaihdettavan englantiin.

Suurin osa haastatelluista kertoo, että yleensä joku suomenkielinen selittää, mistä puhutaan, jos vaikkapa jokin asia herättää suurta hilpeyttä. Joskus selitys tulee pyytämättä, joskus pyydettyä. Joskus tuntuu, ettei ole ketään keneltä pyytää apua tilanteen selittämiseen. Kansainväliset vapaaehtoiset suhtautuvat kuitenkin erittäin ymmärtäväisesti siihen, että

joukossa, jossa suurin osa on suomenkielisiä, puhutaan suomea. Anna sanoo, että aina voi kysyä joltakulta, mistä nyt puhutaan, mutta yleensä hän vain yrittää ymmärtää itse, mitä on meneillään. Anna käyttää pariinkin otteeseen ilmausta *to connect the dots* (yhdistää pisteet) kuvatessaan kielen oppimistaan muiden kieltä kuunnellessaan. Hän siis pyrkii pääättelemään sanojen merkityksiä ja ymmärtämään kokonaisuuksia jo aiemmin oppimansa perusteella sekä täydentämällä oppimaansa tilanteissa esiin tulevilla uusilla sanoilla ja fraaseilla. Tämä viitannee implisiittisen kieleen sosiaalistumisen (kts. Duff & Kobayashi 2010: 78–79) toteutumiseen.

6.2.4 Kirjalliset affordanssit vapaaehtoistyössä

Monet haastatelluista mainitsevat, että puhutun kielen lisäksi vapaaehtoistoiminta tarjoaa mahdollisuuksia oppia kieltä myös kirjallisesti. Anna kokee, ettei opi kieltä hyvin pelkästään kuuntelemalla vaan hänen tarvitsee nähdä sana tai ilmaus myös kirjoitettuna ja mielellään kirjoittaa se ylös. Hän mainitsee Lutakon työympäristöön oleellisena osana kuuluvat erilaiset ohjelaput erääksi affordanssiksi.

(14)

A: Aaa yes there are lot of like Finnish words written everywhere

H: Yeah.

A: like those notes and

H: Yes.

A: everything. Yeah of course I learn by this, at, at least in the cloakroom again

H: Yeah.

A: we have lot of like phrases for customers and I learned all of them already. ((naurahtaa))

H: Yes.

A: I know what they mean and how to say them.

Anna on kiinnittänyt työpisteillään, esimerkiksi narikassa, huomiota lähinnä asiakkaille suunnattuihin ohjeisiin ja opetellut niiden merkityksen ja ääntämisasun. Narikassa on yleensä keikkojen aikaan hiljaisempaa, joten tekstien lukeminen ja opettelu on mahdollista myös suomea vain vähän osaavalle vapaaehtoistyöntekijälle, jos narikassa viettää paljon aikaa. Kun energiaa ei mene kaiken aikaa asiakaspalveluun tai suomalaisten työtovereiden kanssa jutteluun, kielenoppija saattaa tarttua näihin ympäristön tarjoamiin affordansseihin. Lutakon työpisteiltä löytyy myös ohjeistuksia työntekijöille esimerkiksi kyseiseen työpisteeseen kuuluvista tehtävistä, laitteiden käytöstä tai muusta vastaavasta. Jotkut näistä ohjeista on käännetty myös englanniksi. Strömmerin (2016: 17–18) tutkimukseensa haastattelema siivoojana toimiva maahanmuuttaja havaitsi niin ikään oppivansa suomen kieltä erilaisista työpaikalta löytyvistä kirjallisista ohjeista. Myös tässä tapauksessa ohjeista tuli affordansseja vasta siinä vaiheessa, kun henkilö ymmärsi, että ohjeita voi tarkastella kielen oppimisen

näkökulmasta.

J.J. kertoo oppineensa Jelmun vapaaehtoistyöntekijöille tarkoitettulta Internet-foorumilta esimerkiksi, miten ilmaista minä päivänä on tulossa töihin. Viikonpäivien suomenkieliset nimet voivat jäädä helpommin mieleen, kun niitä tarvitsee konkreettiseen viestimiseen. Myös Ville kertoo painottaneensa kansainvälisille vapaaehtoistyöntekijöille foorumin seuraamisen tärkeyttä, koska sieltä pystyy usein lukemaan samoja asioita sekä englanniksi että suomeksi ja omaksumaan tietoa kaikessa rauhassa omalla ajallaan.

Vapaaehtoistyön kautta kansainvälinen vapaaehtoistyöntekijä voi päätyä myös tilanteisiin, joissa joutuu kirjoittamaan suomeksi. Karolína on vuosien saatossa suorittanut suomeksi niin järjestyksenvalvojakurssin kuin hygieni- ja anniskelupassikokeetkin, joihin Jelmun vapaaehtoistyöntekijöillä on mahdollisuus osallistua. Hän ei ajattele kokeiden olleen kielellisesti erityisen vaativia hänelle.

(15)

K: mää vaan (mä vaan siel) kuuntelin ja (.) luin, mitä oli mitä oli (.) öö [nimi]lla siellä presentaatiossa, en mä enempää mitään mitään

H: Joo.

K: lisämateriaali- materiaaleja luku. Mutta sitten mä tiesin, että se on hyvin haastava siinä kokeessa, samoin kun on esimerkiksi siinä anniskelukokeessa,

H: Mm.

K: että siellä on niitä tiettyjä, tiettyjä sanoja, joista voi hyvin jäädä kiinni, että semmoset sanat ku "ei koskaan" tai

H: Mm.

K: "aina"

H: Mm.

K: jo- jos tai jos on yks poikkeustilanne ni ni ei se enää

H: Aivan.

K: enää pidä paikkaansa ni nin (.) ehkä sen takia, ku mä tiesin sen, ni mä olin tosi tarkka s- niitten

H: Mm.

K: sen kanssa, miten se sanotaan.

Karolína ei harjoitellut kokeisiin erityisen paljon, mutta on kiinnittänyt tarkasti huomiota lauserakenteisiin ja tiettyihin sanoihin, joiden on tiennyt olevan tämänkaltaisissa kokeissa usein kompastuskivinä. Hän on siis valmistautunut kokeisiin samantyyllisesti kuin äidinkieleltään suomalaisetkin yleensä tekevät. Kokeet sisältävät kuitenkin ravintola- ja turvallisuusalan erityissanastoa, lakien tuntemiseen perustuvia kysymyksiä ja vaikeita lauserakenteita, joten niiden läpäiseminen vaatii hyvää suomen kielen kirjallista osaamista.

6.2.5 Kielenoppimistilanteisiin liittyvät tunteet

Kielen oppimiseen liittyvät tilanteet Lutakossa ovat usein hauskoja, ja useissa haastatteluissa

tuleekin esiin, että huumori auttaa myös muistamaan opittuja asioita. Toisaalta kieltä vasta opetteleva henkilö voi kohdata myös kiusallisia ja suoranaisesti ikäviä tilanteita, kun kommunikaatio ei suju tai asiakas ei suhtaudu ymmärtäväisesti puutteelliseen suomen kielen taitoon. Martinin (2002: 44–45) mukaan varsinkin kielen oppimisen alkuvaiheessa oppija voi kokea turhautumista, jos ei osaa ilmaista itseään tai tulkita toisten reaktioita oikein. Toisaalta kehittyneemmälläkin kielitaidolla voi vielä kokea antavansa itsestään vääränlaisen kuvan.

Sannin mielestä oppimistilanteet ovat kivoja niin kauan kuin asiat hoituvat suomeksi ja kanssakäyminen on sujuvaa. Toisaalta Sanni kuvailee tuntevansa itsensä avuttomaksi, jos ei osakaan ilmaista itseään. Hän myös kokee, että hänen tulisi parantaa *small talk* -taitoaan, mikä luultavasti liittyy siihen, että spontaanimmat keskustelut työtoverin tai asiakkaan kanssa ovat vielä haastavia. Hän ei osaa nimetä tiettyjä hetkiä, jolloin kokee oppineensa paljon, vaan hän oppii *pieniä juttuja joka kerta*.

Karolína kokee huumorin auttaneen oppimisessa monessa tilanteessa. Myös kakkoskielisten keskusteluiden korjausjaksoja tutkinut Lilja (2010: 235) näkee kielellä leikkittelyn ja leikkimielisen kielivirheistä huomauttelun olennaisiksi tekijöiksi äidinkielen ja kakkoskielen keskusteluissa. Karolína kertoo, että kielellisesti epäselvissä tilanteissa suomenkieliset vapaaehtoistyöntekijät pääsevät selittämään asiaa juurta jaksain, ja tämä tilanne saattaa auttaa sanan tai muun kielellisen asian mieleen palauttamisessa myöhemminkin.

(16)

K: (.) Hmm (.) (No) ainakin (.) välillä (.) just näitten just näitten niinku vitsien ja sanaleikkien perusteella mu- mun mielestä mä opin (.) mä opin parhaiten, kun (.) jos mä kysyn, että mitä toi tarkoittaa (.) nii se ruvetaan selittämään ja se se muuttuu vie- se tilanne muuttuu vielä hauskemmaks

H: Mm.

K: niin sitten se sitten se jää mieleen.

Edellisen esimerkin (16) samoin kuin seuraavan esimerkin (17) osoittamat tilanteet viittaavat merkitysneuvotteluihin. (Merkitys)neuvottelulla viitataan Pican (1994: 494) mukaan vuorovaikutuksen muokkaamiseen ja uudelleen järjestämiseen kielen oppijan ja hänen puheseuralaisensa keskusteluissa, joissa ennakoitaan, havaitaan ja koetaan ymmärrysvaikeuksia. Esimerkissä 16 Karolína kuvaa merkitysneuvotteluiden alkavan hänen tarpeestaan tietää, mitä jokin asia tarkoittaa. Tilanne jatkuu suomalaisten keskustelukumppaneiden selityksillä, jotka voivat muodostua hyvinkin humoristisiksi. Näitä tilanteita voidaan ehkä muistella jälkikäteenkin, ja osin sen takia merkitysneuvottelun kohteena ollut asia saattaa säilyä oppijan mielessä.

Seuraavassa J.J. kertoo tilanteesta, jossa hänen kielellinen kömmähdyksensä aiheutti

hilpeyttä ja jonka hän siksi muistaa itsekin hyvin.

(17)

JJ: For example I- I- I have this memory from the beginning, that I tried to say something and I said something completely different and it was quite embarrassing, because (.) there was a woman forty years old or something like this,

H: Yeah.

JJ: and I was trying to say that outside was really cold

H: Yeah.

JJ: and I said "Kuuma jalka"

H: ((nauraa))

JJ: and she was like (.) "Mitä?" ((nauraa))

H: Okay. ((nauraa))

JJ: Yeah but instead of "kylmä" I said "kuuma" and I don't know why I said "jalka", I don't know I just put it there and I say it. ((nauraa))

Vastakohtien ja ylipäänsä adjektiivien oppiminen ei ole useinkaan helppoa toisen kielen oppijoille (ks. esim. Grönholm 2008), joten sanojen *kuuma* ja *kylmä* sekoittuminen on melko ymmärrettävä virhe. Sanat myös ovat yhtä pitkiä ja alkavat samalla alkukirjaimella, joten kielen oppija voi kiireessä sekoittaa ne helposti toisiinsa. Sen sijaan *jalka*-sanan lisääminen adjektiivin perään on mielenkiintoisempi seikka, koska *jalka* ei erityisemmin muistuta sääolosuhteisiin viittavia suomen kielen sanoja eikä liity muutenkaan kontekstiin. J.J. kertoo esimerkissä vain *laittaneensa [sanan] siihen* tietämättä, mistä se hänen mieleensä tuli. Tilanne oli hieman kiusallinen, mutta J.J. arvelee, että asiakas ymmärsi hänen tehneen vahingossa virheen. Nainen ei kuitenkaan tarttunut *Mitä?* –kysymystä enempää J.J.:n sanomisiin, joten heidän keskinäinen merkitysneuvottelunsa jäi vajaaksi. J.J. kertoo myöhemmin haastattelussa, että tämä tilanne aiheutti huvitusta muissa paikalla olleissa vapaaehtoistyöntekijöissä, joten luultavasti merkitysneuvottelua käytiin siinä vaiheessa. Ainakin tilanne jäi J.J.:n mieleen oppimiskokemuksena ja oletettavasti sama virhe ei toistu enää. J.J. osaa suhtautua asiaan huumorilla, joten kokemus tuskin myöskään estää häntä jatkossa yrittämästä small talkia suomeksi.

Liljan (2010: 235–238) mukaan kakkoskielisen puhujan kielen korjaamiseen ja kielen ”opettamiseen” voi liittyä paljonkin kielivirheisiin liittyvää kiusoittelevaa, joissa virheen korostaminen on keskiössä ja äidinkielen puhujan toiminta hyvin opettajamaista ja ”oikeaan” kielimuotoon keskittyvää. Vaikka työkaverit joskus vitsailevat J.J.:n suomen oppimisen kustannuksella, hän kokee huumorin luovan hyvää ilmapiiriä. J.J.:n mukaan hänen oppimisensa suomen kurssilla ei aina etene yhtä nopeasti kuin joillain toisilla opiskelijoilla, mutta hänellä on kertomuksestaan päätellen oikeanlainen asenne ja rohkeus kielen käyttämiseen mahdollisista väärinymmärrystilanteista huolimatta. Myös Empalla on samantapaisia kokemuksia kielen

oppimisesta ja sen aiheuttamista humoristisista tilanteista. Hän ymmärtää, että toiset tarkoittavat vain hyvää korjatessaan hänen kieltään tai neuvoessaan muuten, vaikka oppiminen usein ottaakin koville. Positiivisella asenteella kielen korjaamiseen voikin olla tutkimusten valossa vaikutusta kielen oppimiseen (Ellisin 2010: 159 mukaan Sheen 2006).

(18)

E: Most of the time it's funny, because sometimes if I say something wrong

H: Mm.

E: all of us laugh but I also laugh ((nauraa)) because

H: Yeah.

E: it's- sometimes it's really hard, but ehm I'm doing my best and I know that when they are correcting me it's for my go- ((nauraa)) for my own good, so yeah it's usually some funny situations or for example when they're speaking Finnish and I understand and I reply in English then ((naurahtaa)) then it's also funny, but the important thing is that I understand

H: Yeah.

E: the topic.

Varsinaisten kielenkorjaamistilanteiden lisäksi myös monikieliset tilanteet, joissa Emppa kommentoi suomenkielistä keskustelua englanniksi, ovat humoristisia. Emppa kokee kuitenkin tärkeimmäksi asiaksi, että hän ymmärtää mistä keskustelussa on kyse ja pystyy reagoimaan siihen jollain kielellä.

Anna kokee oppineensa narikassa tarvittavan kielen melko nopeasti, ja se on tuntunut hienolta saavutukselta, koska aloittaessaan vapaaehtoistyön hän ei osannut suomea omien sanojensa mukaan yhtään. Anna käyttää haastattelussa kertomansa perusteella ympäristöään ja erilaisia tilanteita taitavasti hyväkseen oppimisprosessissa ja on valmis menemään uutta kohti rohkeasti vajavaisellakin kielitaidolla. Hän on jo kokeillut baaritiskillä työskentelyäkin, jonka kertoo olleen aluksi pelottavaa, mutta harjoiteltuaan alkoholinmyyntiä Lutakossa hän päätyi työskentelemään myös festivaalien anniskelussa palkallisena työntekijänä.

Sekä Anna, Emppa että J.J. ovat tyytyväisiä pieneenkin edistymiseen suomen kielen suhteen ja kokevat iloa oppiessaan esimerkiksi sanomaan jonkin lauseen täysin oikein tai tajutessaan, että pystyvät vihdoinkin seuraamaan suomenkielistä keskustelua. Toisaalta erityisesti oppimisen hitaus tuntuu ärsyttävältä ja vaikuttaa aiheuttavan voimattomuuden tunteita, koska kovasta yrityksestä huolimatta kielitaidon kehitystä ei huomaa nopeasti. Sekä Emppa että J.J. kokevat, että monien muiden eurooppalaisten kielten kohdalla edistyminen on huomattavasti nopeampaa. Uusi kieli voikin Bergbomin ja Giorgianin (2007: 67) mukaan olla sitä vaikeampi oppia, mitä vähemmän se muistuttaa oppijan äidinkieltä.

(19)

JJ: Well the learning process is irritating itself,

H: Mm.

JJ: because is really difficult. When I came here, well I was supposing that (.) when you are in the country, where they speak the language, you are suppose to learn fast, but it's not like this. Well probably because here is quite easy to survive with English. Maybe if anyone mm (.) couldn't speak English then it would be different that. It's okay.

J.J. tuo esiin, että Suomessa pärjää hyvin englannilla, minkä hän arvelee vaikeuttavan suomen kielen oppimista: pakkoa suomen kielen käytölle ei ole. Asiantuntija-aloilla työskenteleviä maahanmuuttajia tutkineet Forsander ja Raunio (2005: 47–48) huomasivat, että vaikka joillain työpaikoilla työntekijöiltä saatettiin vaatia suomen kielen opiskelemista, englannin kieli oli erittäin yleisessä käytössä sekä työ- että muussa ympäristössä ja sitä käyttivät yhtä lailla suomenkieliset kuin muualta muuttaneetkin. Myös Sunin (2010: 51) tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiset työntekijät käyttivät englantia apukielenä paikoitellen paljonkin, mutta monikielisyys suhtautuminen oli työpaikoilla vaihtelevaa: esimerkiksi erään lääkärin kollegat suosittelivat puhumaan mieluummin hieman horjuvampaakin suomea kuin englantia.

Emppa kertoo, että on ollut oppimisprosessin aikana turhautunut itseensä, ei niinkään suomen kieleen. Yleensä hän oppii vieraita kieliä hyvin nopeasti, mutta suomen kielen kanssa erityisesti kielioppi tuottaa vaikeuksia. Emppa kokee *poimivansa* sanoja myös suomen kielestä helposti, mutta kielioppi eroaa muista hänelle tutuista kielistä ja on siksi vaikeaa.

(20)

E: Well I- as I said I've been quite frustrated with myself, not with the Finnish, that I can't learn it as fast as other languages, because I usually pick up languages very fast, but now I've been having some troubles, but I think it's mostly because of the grammar. Like words I pick up very easily, but the grammar is so different and everything, so that's why it's been quite hard for me, but I can notice that I have some progress so I'm not giving up. ((nauraa))

Emppa on kuitenkin huomannut edistyvänsä suomen kielen suhteen eikä aio luovuttaa. Hän myös kertoo myöhemmin haastattelun edetessä, että Jelmun toiminnassa mukana olo ja suomen opiskelu korkeakoulun järjestämällä kurssilla tukevat toisiaan hyvin, koska Lutakossa oppii puhekieltä ja kurssilla taas kielioppia.

Joskus asiakkaan kommentointi vapaaehtoistyöntekijän kielitaidosta tai ulkomaalaisuudesta voi olla varsin loukkaavaa ja herättää ikäviä tunteita suomea vasta opettelevassa ihmisessä. Tällaisia tilanteita ei haastatteluissa mainita kovinkaan paljon, vaan vaikuttaa siltä, että asiakkaiden reaktiot ulkomaalaista työntekijää kohtaan ovat useimmiten vilpittömän uteliaita. On myös mahdollista, että suomea vasta vähän osaava henkilö ei huomaa tai ymmärrä kaikkia ilkeitä kommentteja. Karolína kertoo kuitenkin festivaaleilla työskennellessään kohtaamastaan ikävästä tilanteesta.

(21)

K: (- -) se yks semmonen tilanne oli oli Jurassicissa, ku siel olis yks (.) vakavasti päihtynyt asiakas. Mä yritin poistaa sitä (.) ja se, se pääty, pääty semmoseen tilanteeseen, että se huusi mulle että "Vittu opettele kieltä tai mene takaisin mistä tulit"

H: Mm.

K: tai jotain. ((nauraa)) Mä vaan poistuin paikalta.

H: Joo. Joo. Millasii tunteita tommone herättää?

K: Turhautumista.

H: Mm.

K: (.) Mua inhotti tosi paljon ja

H: Mm.

K: ja olin tosi vihainen (- -)

Karolína oli järjestyksenvalvojan ominaisuudessa yrittänyt poistaa päihtynyttä asiakasta anniskelualueelta, ja tästä ärsyyntynyt asiakas oli kommentoinut Karolínan suomen kielen taitoa ja maahanmuuttajataustaa ikävällä ja rasistisella tavalla. Vaikka Karolína pystyy jälkikäteen tilanteesta kertoessaan nauramaan, sillä hetkellä hän kertoo olleensa turhautunut ja vihainen. Tilanne tuntui kaiken kaikkiaan inhottavalta ja hän poistui paikalta.

Useissa tutkimukseni haastatteluissa tulee esiin, että erityisesti päihtyneiden asiakkaiden kanssa työskentely voi olla haasteellista. Myös äidinkieliselle suomen puhujalle esimerkiksi asiakkaan rajoittaminen järjestyksenvalvontatehtävässä voi olla hankalaa, jos viesti ei tunnu menevän perille yrityksestä huolimatta. Samoin baaritiskillä työskentely on meluhaitoista johtuen usein haasteellista, koska keikkojen aikana musiikki soi kovaa ja asiakkaan sanomiset pitäisi pystyä ymmärtämään myös melun läpi. Näissä tilanteissa voi syntyä väärinymmärryksiä ja vapaaehtoistyöntekijä voi saada tylyäkin palautetta kielitaitotasosta riippumatta, mutta yleensä tilanteesta kuin tilanteesta selvittää ilman suurempia haittoja kellekään osapuolelle.

6.2.6 Kielitaidon vaikutus työtehtäviin

Bergbomin ja Giorgianin (2007: 66) mukaan kielitaidolla on merkitystä sen kannalta, millaista työtä henkilö voi tehdä. Heikko kielitaito voi estää tiedonsaantia ja ohjeiden ymmärtämistä, mutta myös työyhteisöön sopeutumista. Villen mukaan Lutakossa on hyvin tapauskohtaista, mitä työtehtäviä kukin vapaaehtoinen päätyy tekemään ja missä kokee olevansa parhaimmillaan. Kielikysymys ei nouse tärkeimmäksi tekijäksi, vaan Villen mukaan vapaaehtoisen pitää lähinnä onnistua vakuuttamaan illan vastaava työntekijä siitä, että hän haluaa oppia jotain uutta. Kyse on enemmän innosta, rohkeudesta ja epävarmuudensietokyvystä kuin taidoista.

Ville kertoo, että jos ulkomaalaisia on ollut useampi samaan aikaan aloittamassa vapaaehtoistyötä, hän on pitänyt heille oman infotilaisuuden. Jos varsinaista ryhmää ei ole saatu

kasaan, perusasiat on kerrottu ennen ensimmäisen työillan alkua. Varsinainen perehdytys tehtäviin hoituu kuitenkin vasta keikkailtojen aikana eri työpisteillä. Mahdollisuuksien mukaan kokeneemmat vapaaehtoiset opettavat uusia, mutta yleensä illan vastaava työntekijä on vielä käynyt työpisteen erityisasiat läpi englanniksi. Jos kansainvälinen vapaaehtoistyöntekijä ymmärtää jo hyvin suomea, asiat voidaan käydä läpi myös suomeksi, kuten Sannin kohdalla on tapahtunut.

(22)

H: (- -) Aaa miten sua on vaikka neuvottu tai perehdytetty niihin työtehtäviin, että onko sua neuvottu englanniksi tai

S: Mm.

H: suomeks tai?

S: Joo, alussa aina suomeksi ja sitten jos en ymmärtänyt jotain

H: Joo.

S: sitten englanniksi,

H: Okei.

S: mutta yleensä se on on toiminut suomes- suomeksi ja myös koska mä voin nähdä,

H: Aivan.

S: mitä tapahtuu ja jos jotain- jos joku näyttää sitä, sitten ei haittaa, jos en ymmärrä.

Usein varsinaiset työtehtävät ovat niin konkreettisia, että mallin näyttäminen toimii paremmin kuin suulliset ohjeet. Jokaista sanaa ei tarvitse ymmärtää, jos näkee muuten, miten tilanne hoituu. Sanni on kuitenkin saanut ohjeita myös englanniksi, jos jokin asia on jäänyt epäselväksi. Vartiainen-Oran (2013: 337–339) mukaan perehdyttäminen on hitaampaa, jos se tapahtuu kielellä, joka ei ole jommankumman tai kummankaan osapuolen äidinkieli. Tässä tapauksessa Sanni on ilmeisesti yhteistyössä perehdyttäjän kanssa päätenyt käyttämään suurimmaksi osaksi suomea ja nähnyt sen helpompana verrattuna tilanteeseen, jossa puhuttaisiin englantia, joka ei ole kummankaan äidinkieli. Sannin suomen kielen taitotaso onkin jo niin hyvä, että perehdytys lienee onnistunut ilman ymmärrysongelmia.

Kuten edellä on jo mainittu, kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät, kuten muutkin uudet vapaaehtoiset, aloittavat Lutakossa työskentelyn yleensä narikasta, koska siellä tarvitsee osata vain hyvin yksinkertaisia fraaseja suomeksi ja työpisteellä on aina useampia työkavereita auttamassa tarpeen vaatiessa. Narikassa työskentelyyn ei vaadita myöskään järjestyksenvalvojakorttia tai muita lupia. Kansainväliset vapaaehtoiset voivat työskennellä myös baarissa tuoppien kerääjinä ja tiskareina. Tässä tehtävässä kieltä ei tarvitse juurikaan käyttää, kuten haastateltavanikin huomauttavat. Myös erilaiset järjestyksenvalvoja avustavat tehtävät voivat kuulua aloittelevien vapaaehtoistyöntekijöiden työnkuvaan. Kuten Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari ja Pitkänen (2011: 40) toteavat, selvästi määritellyt suorittavan tason tehtävät eivät vaadi sujuvaa kommunikointitaitoa, mutta mitä monimutkaisemmiksi ja

vuorovaikutusta vaativammiksi työtehtävät muuttuvat, sitä enemmän myös vaaditaan työntekijän kielitaidolta. Voidaan ajatella, että Jelmun toiminnassakin on omat sisääntulotyönsä (vrt. Strömmer 2016), joiden parissa uudemmat vapaaehtoistyöntekijät viettävät aluksi paljonkin aikaa, mutta joihin kokeneemmat ja mahdollisesti vaativampia työtehtäviä opetelleet vapaaehtoiset harvoin saavat tai joutuvat palaamaan.

Usein kansainväliset vapaaehtoiset suhtautuvat kielitaitonsa asettamiin rajoitteisiin realistisen hyväksyväksi, kuten Sanni seuraavassa esimerkissä.

(23)

S: (- -) en haluisi öö työskentele baarissa, koska en osaa puhua niin sujuvasti, mutta myös koska en on ikinä tehnyt sitä ja

H: Mm.

S: en oo ollu Lutakossa ehm kauan eli se on niin kielitaito kuin myös kuin kokemus,

H: Mm.

S: että mulla ei oo vielä niin paljon kokemusta.

H: Aivan. Joo. Onko jotain sellasia töitä mitä sä haluaisit tehdä vielä

S: Mm.

H: tän syksyn aikana?

S: Ei välttämättä, eli mulla on vain tärkeä olla siellä porukassa ja mulla- musta tuntuu, että narikka on hyvä paikka, koska siellä on myös paljon aikaa puhua

H: Mm.

S: työkavereiden kanssa

H: Mm.

S: suomeks taas ja myös, koska siellä on kontakti

H: Mm.

S: asiakkaiden kanssa.

Sanni on sitä mieltä, että esimerkiksi baarimikkona toimiminen vaatisi häneltä enemmänkin kokemusta itse työstä kuin välttämättä parempaa kielitaitoa. Hän ei myöskään koe, että välttämättä haluaisi erilaisia tai haastavampia työtehtäviä, koska hänelle Jelmun toiminnan tarjoama sosiaalinen ympäristö, *porukassa oleminen*, on tärkeämpää. Narikka on hänen mielestään sosiaaliselta ja myös kielen oppimisen kannalta hyvä työpiste, koska siellä pääsee käyttämään suomea sekä työkavereiden että asiakkaiden kanssa.

Monet vapaaehtoiset kokevat haastattelujen perusteella ainakin aluksi, että heillä ei ole tarvetta kokeilla "liian" vaikeilta tuntuvia tehtäviä. Lutakossa pyritään kuitenkin Villen mukaan pitämään yllä ilmapiiriä, jossa virheiden tekeminen on sallittua. Narikka on usean haastateltavan mielestä hyvä työpiste kielitaidon kehittymisen kannalta, vaikka halua laajentaa omaa työnkuvaa löytyykin. Kokenut vapaaehtoistyöntekijä Karolína on haastatteluhetkellä tutkimushenkilöistä ainoa, jolla on lupa toimia järjestyksenvalvojana. Hän listaa kaikkea vuosien varrella oppimaansa seuraavassa esimerkissä.

(24)

K: Joo kyllä mä oon aika lailla tehny ne kaikki (.) tai siis (.) tai siis käyny läpi ja (.) oon mä ollu myös (.) äää (.) ensiapuhenk- henkilönä pari pai- pari kertaa (- -) kyllä kaikki ne semmoset varmaan yleisimmät on (.) on tullu vastaan, kuten emmä tiedä, asiakkaan herättäminen tai poistaminen tai (.) tai (.) estäminen päästämään sisään, jos oli alaikäinen tai

H: Joo.

K: tai jotain sinne päin. Varmaan kaikki semmoset perus- (.) öö jiiive- tilanteet [järjestyksenvalvontatilanteet] ja narikkatilanteet ja baaritalanteet on on varmaan tullu vastaan.

Karolínalla on monenlaista vapaaehtoistyön kautta hankittua työkokemusta. Järjestyksenvalvonnan lisäksi hän on toiminut myös ensiaputehtävissä festivaaleilla. Karolína koee nykyään pärjäävänsä yksin monissa erilaisissa vapaaehtoistyöhön liittyvissä tilanteissa, mutta alkuaikoina hänenkin kohdalleen on luonnollisesti osunut ongelmallisia kommunikaatiotilanteita ja vähemmän ymmärtäviäisiä asiakkaita.

Sekä Anna että J.J. pohtivat haastatteluissaan, että järjestyksenvalvojakurssin käyminen edellyttäisi parempaa suomen kielen taitoa kuin mikä heillä tällä hetkellä on. Tämä myös motivoi J.J.:n mukaan oppimaan suomea, koska pidemmän päälle samoissa tehtävissä työskentely voi tuntua puuduttavalta. J.J. on jo kuitenkin ehtinyt toimia useissa tilanteissa järjestyksenvalvojan apuna, esimerkiksi huolehtinut päihtyneestä henkilöstä taksia odoteltaessa, mutta koee, että näissä tilanteissa hänen ei ole tarvinnut erityisemmin käyttää suomea.

Emppa ei pohdi Lutakossa työskentelyyn ja kielitaitoon liittyvää kysymystä niinkään konkreettisten työtehtävien kautta vaan koee, että hän selviää mistä tahansa työtehtävistä *with a little help*, saadessaan apua työtovereilta. Kielitaidon kehittyminen vaikuttaisi hänen mukaansa niin, että hänen ei tarvitsisi *sotkea muiden ihmisten työtä* pyytäessään apua, mutta hän ei koe kielitaidon olevan iso este erilaisille työtehtäville.

6.3 Kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kielen oppimisen ja kulttuuriin tutustumisen tukeminen

6.3.1 Kielelliset pulmat ja niiden ratkaiseminen vapaaehtoistyössä

Sen lisäksi, että kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät suhtautuvat kielitaitonsa asettamiin rajoituksiin realistisesti erilaisissa työtehtävissä toimiessaan, he myös haluavat rehellisesti kertoa asiakkaille tai työtovereille, jos he eivät osaa hoitaa tilannetta suomeksi, kuten Sanni seuraavassa esimerkissä kertoo.

(25)

S: Joo, jos sellaista tapahtuu, että asiakas ää kysyy jotain ja en pysty ymmärtämään vai (.) ei

H: Mm.
 S: vastaamaan, sitten (.) sano että "Anteeks en puhu suomee
 H: Joo.
 S: niin sujuvasti, voisitko kysyä..."
 H: Joo.
 S: Joo
 H: Joo.
 S: "muulta?"

Sen lisäksi, että Sanni ilmaisee, ettei puhu suomea vielä *niin sujuvasti*, hän myös ohjaa asiakasta kysymään asiaa jolta kulta toiselta, suomenkieliseltä henkilöltä. Sekä Anna että J.J. kertovat, että ihmisten reaktioista huomaa helposti, jos oma kieli ei ole ollut tarpeeksi selkeää tai jos asiakas haluaa kysyä jotain. Ilmeisesti nonverbaalisen viestinnän tarkkailu on ainakin osalle kansainvälisistä vapaaehtoisista tärkeä keino selvittää kielellisesti haastavissa tilanteissa ja ennakoita sitä, ymmärtääkö toinen osapuoli oppijan kieltä.

Suora palaute kielellisestä osaamisesta on kielenoppijalle joidenkin aiempien tutkimusten perusteella mieluisempaa kuin epäsuora (Ellisin 2010: 158 mukaan Leki 1991), mutta sitä ei aina saa ainakaan pyytämättä. Anna, Emppa ja J.J. kertovat useimmiten kysyvänsä suoraan, onko oma kieli ymmärrettävää tai menikö tietty lause kieliopillisesti oikein.

(26)

A: (- -) Finnish grammar is very difficult and I always ask if I use the right form or
 H: Yeah. Yeah.
 A: right way to say this word.

- - -

E: Well if I'm not sure what I'm speaking in Finnish ((naurahtaa)) I always ask if that's correct and yeah
 H: Yeah.
 E: if they can make sense of what I'm saying. ((naurahtaa))
 H: Yeah.
 E: But usually I use Finnish when I'm certain ((naurahtaa))
 H: (Yeah.)
 E: about what I'm saying.

- - -

H: But you have also noticed that people maybe understand you even though you are not saying it exactly right?
 JJ: Yes. There is a sentence that I get a lot. This (.) when I speak and I ask "Did you understand me?" "Yeah, it's understandable."
 H: Mm.
 JJ: So that mean "You say it totally wrong but I understand you." ((nauraa)) (-) I like that.

Anna kertoo *aina* kysyvänsä *oikeaa muotoa* tai *tapaa* sanoa jokin asia suomeksi. Epävarmoissa tilanteissa myös Emppa varmistaa, puhuuko hän *oikein* ja saavatko muut *selvää* siitä, mitä hän on sanomassa. Yleensä hän käyttää suomea vain ollessaan *varma*, mitä on

sanomassa. J.J.:n kertomasta taas voisi päätellä, että hänelle kommunikaation ymmärrettävyys on kieliopillista oikeellisuutta tärkeämpää. Suomalaiset vastaavat hänelle usein, että hänen suomen kielensä on *ymmärrettävää*. J.J. arvelee humoristisesti tämän tarkoittavan, että hän sanoo kaiken aivan väärin, mutta suomalaiset ymmärtävät hänen puhettaan siitä huolimatta. Kommenteista näkyy selvästi ristiriita, jonka kanssa kielenoppija joutuu painimaan. Toisaalta kieltä pyritään käyttämään niin paljon kuin mahdollista, mutta samalla halutaan pyrkiä selkeyteen ja oikeakielisyyteen.

Karolínan mielestä suomalaisilla on usein tapana pyytää ulkomaalaista ilmaisemaan, kun ei ymmärrä suomeksi käytyä keskustelua. Tämän voi tulkita olevan vastuun siirtämistä kielenoppijan harteille, mutta toisaalta myös kohteliaisuutta: ei haluta olla tunkeilevia tai ikään kuin asettaa toista erityiseen ja ehkä kiusalliseen asemaan kielitaidon tasoa korostamalla. Lindbergin (2003) artikkelin perusteella kyse on kansainvälisestä ilmiöstä; myös muualla maailmassa äidinkieliiset puhujat siirtävät helposti vastuun ymmärtämisestä kielenoppijalle eivätkä näe omaa tärkeää rooliaan kommunikaation selkeyteen vaikuttajina.

Karolína kertoo suomalaisten yleensä oletavan, että kuulija pysyy kärryillä keskustelussa, jos ei sano mitään. Hän onkin opetellut sanomaan heti, jos ei ymmärrä jotain tai jos epäilee, ettei toinen ymmärrä häntä.

(27)

K: ja ihmiset tottuu siihen tosi nopeesti,

H: Joo.

K: että oikeesti, jos mä jos mä en sano mitään niin sitten sitten mä vaan seuraan.

(- -)

K: (- -) mä yleensä, jos mä jos mä nään jonkun oudon katseen

H: Mm.

K: sen (.) toisen- (.) eh sillä toisella ihmisellä niin mä kysyn, että että "Onko mun puheessa järkeä?"

H: Mm.

K: tai (.) tai (.) "Ilmaisenko itseäni selväksi?" tai

H: Joo.

K: tai jotain sinne päin ja sitten mun mielestä ainakin toivottavasti niillä ihmisillä on aika helppo vastata, että "Joo kyllä mä ymmärsin" tai

H: Joo.

K: "Nyt tota ja tota mä en ymmärtäny mitä tarkoitat."

Karolínan ollessa hiljaa hänen suomalaiset ystävänsä osaavat jo päätellä, että hän vain *seuraa* keskustelua, mikä kuulostaakin melko suomalaiselta tavalta olla läsnä keskustelussa. Toisaalta Karolína tulkitsee helposti keskustelukumppanin eleitä ja päättelee esimerkiksi katseesta, ymmärtääkö toinen hänen puhettaan. Hän kokee, että kysymällä suoraan oman kielensä ymmärrettävyydestä hän tekee toisille ihmisille helpommaksi ilmaista, jos he eivät ymmärrä häntä. Ymmärtämisen tarkistukset eli juuri Karolínan mainitsema *ymmärrätkö?* –

tyyppiset kysymykset ovatkin usein osa merkitysneuvottelua kielenoppijan ja puhekumppanin välillä (Sunin 2008: 59 mukaan Varonis & Gass 1985:73–78). Tällainen suora lähestymistapa oppijan kielitaitotasoon sopii varmasti hyvin edistyneemmälle suomen oppijalle, joka ymmärtää kieltä jo sen verran hyvin, että osaa erottaa puheesta selkeästi ne kohdat, joita ei ymmärrä. Kaikille tällainen taktiikka ei ehkä kuitenkaan toimi, koska hiljaisempi tai ujompi ihminen ei välttämättä uskalla kysyä, jos ei ymmärrä jotain tai on epävarma jostain kieleen liittyvästä asiasta. Työ- tai harrastusyhteisössä kollegoiden harteille ei voi laskea vastuuta yksilöiden kielen oppimisesta, jolloin on ehkä kaikkien kannalta selkeintä, että kielen oppija on aktiivinen osapuoli ymmärtämisen varmistamisessa.

Joskus kommunikaatioon liittyviä pulmatilanteita on vaikea ratkaista. Karolína kertoo, että muutaman kerran on käynyt niin, että hän ei ole ymmärtänyt, mitä asiakas tahtoo, jolloin kumpikin toistelee omaa sanomaansa eikä ymmärrystä synny. Myös Sanni kertoo, että joskus toinen osapuoli on toistanut sanomaansa koko ajan samalla tavalla kieltään mukauttamatta eikä Sanni ole ymmärtänyt, mistä on kyse. Tällöin Sanni on vaihtanut englannin kieleen, jolloin tilanne on yleensä ratkennut.

6.3.2 Kielellisen itseluottamuksen kehittyminen vapaaehtoistyössä

Pyrkimys puhua jo muutaman kielikurssin jälkeen hyvää suomea kertoo motivaatiosta oppia kieltä, mutta toisaalta ehkä myös siitä, että usein kielenoppijat ovat melko ankaria omaa kielitaitoaan kohtaan. Vaikka kieltä on selvästi opittu sekä formaalissa kouluympäristössä että non-formaalissa vapaaehtoistyössä, useat haastatelluista kertovat kokevansa itseluottamuksen puutetta suomen kieltä käyttäessään. Sanni kertoo, että ajoittain suomen puhuminen työskentelytilanteissa sujuu niin hyvin, että asiakkaat eivät ehkä huomaakaan hänen olevan ulkomaalainen. Tällaisten onnistumisten muistaminen auttaa Sannin mukaan pitämään uskoa omaan osaamiseen yllä niissäkin tilanteissa, joissa suomeksi kommunikoiminen ei onnistu niin hyvin.

Anna ja J.J. sanovat suoraan kärsivänsä itseluottamuksen puutteesta suomen kielen osaamisen suhteen. Anna kertoo pelkäävänsä virheitä ja vaativansa helposti täydellisyyttä omalta kielitaidoltaan. Toisaalta hän näkee virheissä myös positiivisen puolen, koska ne tarjoavat mahdollisuuden oppia.

(28)

A: That 's - it is also the way you learn,

H: Yeah.

A: the way you can remember it, because if you made this mistake and somebody tell- told you

that
 H: Mm.
 A: that there was a mistake
 H: Mm.
 A: you'll remember it.
 H: Mm.
 A: It is much better than when you make mistakes and nobody tells you about this.
 H: Yeah.
 A: Then you repeat those mistakes all over again.

Anna kertoo muistavansa virheet ja osaavansa vältellä niitä paremmin, kun joku huomauttaa niistä. Näin virheistä muodostuu affordansseja, joiden avulla Anna oppii kieltä. Jos kukaan ei korjaa virheitä, on Annan mukaan riskinä, että niitä toistaa jatkossakin. J.J. taas kertoo olevansa yleensä rohkea puhumaan vieraita kieliä, mutta suomen kielen suhteen hän kokee epävarmuutta.

(29)

JJ: (- -) with Finnish is (.) like I feel really really shy. Maybe is the mood of the language itself, you know like this Finnish shyness, but I don't know. Or maybe is because of that that there are certain sentence that can mean so many things.

Yksi syy hänen epävarmuuteensa suomen kielen suhteen on mahdollisesti *suomalainen ujous*, joka näkyy J.J.:n mukaan myös kielessä. Toisaalta J.J. arvelee vaikeuksien johtuvan suomen kielen erityispiirteistä: sama ilmaisu saattaa tarkoittaa montaa eri asiaa. Esimerkkinä hän mainitsee lauseen *kuusi palaa*, jolla on monia eri merkityksiä. Myös pitkät ja lyhyet konsonantit ja vokaalit muuttavat sanojen merkitystä, ja jos ei tarkalleen muista sanan kirjoitus- ja äänneasua, saattaakin vahingossa sanoa jotain aivan muuta kuin mitä olisi tarkoittanut. Myös sijamuodot ja muut päätteet tekevät J.J.:n mukaan kielestä vaikean puhua. Toisaalta hän kokee kehittyneensä puheen ymmärtämisessä pikkuhiljaa koko ajan paremmaksi. Ymmärtäminen ja dekodaus ovatkin hänen mielestään tärkeimpiä asioita kielen oppimisessa. Häntä motivoi suomen kielessä se, että jos hän oppii suomen, hän voi oppia mielestään minkä tahansa muunkin kielen. Haasteet suomen oppimisen kanssa ovat J.J.:n mukaan myös opettaneet näkemään muut kielet eri tavalla: esimerkiksi englanti tuntuu nyt helpommalta, samoin hänen äidinkieltään lähellä olevat sukukielet. Kuten Vygotskikin on todennut, vieras kieli, ensikieli ja muut osatut kielet vaikuttavat toisiinsa (ks. Alanen 2002: 226–227).

Emppa toteaa, että vaikka hän ei voikaan sanoa olevansa kovin itsevarma suomen puhuja, hänen itseluottamuksensa on ainakin hieman lisääntynyt, kun hän on oppinut keskustelemaan arkipäiväisistä aiheista suomeksi. Hyvin suomea puhuva Karolína kokee itseluottamuksensa kasvaneen vuosien saatossa. Esimerkkinä hän mainitsee, ettei koe

tarvitsevansa järjestyksenvalvontatehtävissä työkavereiden apua enää pelkän kielen vuoksi.

6.3.3 Saatu ja toivottu apu kielen oppimiseen

Sunin (2010: 52–55; 2011b: 19) mukaan maahanmuuttajataustaiset työntekijät kokevat työtovereiden auttavan heitä paljon sekä työhön liittyvissä viestintätilanteissa että yleisemmin kielenoppimisessa. Työ- ja harrastusyhteisöissä kieltä opitaan pitkälti sosiaalisten kontaktien kautta, kieleen sosiaalistumalla (ks. Duff & Kobayashi 2010: 78), ja myös Jelmulla on yhteisönä mahdollisuus vaikuttaa kansainvälisten vapaaehtoisten kielen oppimiseen ja kotoutumiseen.

Haastattelujen perusteella Jelmun vapaaehtoiset ja palkalliset työntekijät ovat erittäin avuliaita suhteessa kansainvälisiin vapaaehtoisiiin. Suurin osa haastatelluista kertoo, että työtoverit auttavat aina, jos asiakaspalvelutilanteissa tulee ongelma tai jos suomen oppijalla on jotain kysyttävää kieleen liittyen. Pelkkä suomen puhuminen kieltä vasta opettelevalle on myös avuksi, vaikka työtoveri ei erityisemmin pyrkisikään tilanteessa opettamaan kieltä. On myös tilanteita, joissa kansainvälisen vapaaehtoisen on pakko puhua suomea, koska kaikki työtoverit eivät käytä englantia. Annan mielestä pelkkää suomea puhuvan henkilön kanssa kommunikointi on haaste, mutta hän kertoo kokevansa myös onnistumista löytäessään tarvittavia sanoja esimerkiksi googlettamalla ja kommunikaation voidessa näin jatkaa. Annan kertoman mukaan myös englantia puhumattomat työtoverit ovat erittäin ystävällisiä ja avuliaita. Bergbomin ja Giorgianin (2007: 67) mukaan vähäisellä yhteisellä kielitaidolla kommunikointi voi sujua työyhteisössä, jos osapuolet suhtautuvat toisiinsa myönteisesti ja yrittävät ymmärtää toisiaan.

Karolína muistelee vapaaehtoisuransa alkuaikoina käyttäneensä *avainsanoja ja käsillä ja jaloilla puhumista* apuna, jos yhteistä kieltä ei muuten löytynyt. Ekologisen kielitieteen mukaan merkityksellistäminen ei olekaan oppimistilanteissa pelkästään kielellistä vaan myös semioottista: apuna voidaan käyttää sanojen lisäksi vaikkapa eleitä, piirroksia tai esineitä (van Lier 2000: 251–252).

Villen mukaan Lutakko on myös suomalaisille vapaaehtoistyöntekijöille turvallinen kielenoppimisympäristö kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden ansiosta. Ketään ei pakoteta puhumaan englantia eikä myöskään suomea, eikä työtovereiden kanssa tarvitse muutenkaan jutella, jos ei puhuttavaa löydy, mutta yhteiset työt pitää hoitaa. Yleensä kielen käyttämiseen liittyvät asiat eivät Villen mukaan ole esteenä niin tiedonkululle kuin ystävyysuhteiden muodostumisellekaan yhteisön sisällä.

(30)

V: (- -) sit se riippuu totta kai ihmisistäkin, et jotkut vaihtaa sitte myös niistä m- niinku tänne tulijoista ja kansainvälisistä ihmisistä, vaihtaa sit helpommin suomeen kun toiset ja toiset yrittää enemmän, et sit se vaikuttaa se suhtautuminen senkin kannalta (.) mutta jotkut ihmiset ei suostu puhumaan englantia ja se on koettu kyllä hyvänä asiana

H: Joo.

V: ja opettavaisena asiana nimenomaan (.) mutta mä en tiä onko tuolla semmosta, ehkä siis jotkut tyypit on sillei et ne on vähän hämillään, et ei oikein uskalla puhua, mutta musta tuntuu, et ne on ehkä hämillään muutenkin

H: Mm.

V: niinku sosiaalisissa tilanteissa kuitenkin, että se enemmän korreloi sen kanssa (.) sen kanssa sitte (.) että tuolla on lupa, toisin ku monessa muussa paikassa, olla osaamatta englantia

H: Mm.

V: ja silti py- pyritään rohkasemaan siihen kommunikointiin (- -)

Toiset kansainvälisistä vapaaehtoisista sopeutuvat nopeammin suomen kielen käyttöön ja *yrittävät enemmän* oppiakseen kieltä ja kulttuuria, mikä vaikuttaa myös suomalaisten suunnalta tulevaan vuorovaikutukseen. Toisaalta, ehkä yllättäenkin, ulkomaalaiset ovat nähneet hyvänä ja opettavaisena puolena sen, että kaikki suomalaiset vapaaehtoiset eivät puhu englantia. Villen mukaan jotkut vapaaehtoisista jännittävät sosiaalisia tilanteita yleisestikin, joten aina ei ole kyse yhteisen kielen puutteesta. Asenne yhteisön sisällä on kuitenkin sellainen, että kommunikaatioon halutaan rohkaista vajavaisellakin kielitaidolla.

Työtovereilta saaduksi avuksi haastatteluissa mainitaan muun muassa sanotun toistaminen, sanojen tai lauseiden kääntäminen englantiin tai suomeen ja sanojen selittäminen. Karolína mainitsee apukeinoksi työtoverien kärsivällisyyden kielenoppijaa kohtaan.

(31)

K: Ää, yleensä se on niin että (.) ne ihmiset antaa sitä kärsivällisyyttä,

H: (Mm.)

K: kun mä (.) kun mä en tiedä jonkun sanan (.) niin öö (.) ehkä kestää pari sekuntia ennen ku mä keksin miten se sanotaan muuten

H: Mmm.

K: tai sitten (.) jos mä sanon sen englanniksi, niin niin sitten ne ymmärtää ei- eikä suutu eikä mitään

H: Joo.

K: ja (.) niin varmaan semmosta se on, että ku ne tietää, että että mä en oo ihan natiivi niin (.) niin ne kyllä (.) antaa mulle tilaa keksiä miten mä sanon sen.

On tärkeää, että kieltä jo osaavalle annetaan aikaa valita sanansa rauhassa. Karolínan mielestä on hyvä, ettei englannin puhumiseen suhtauduta negatiivisesti, koska joskus hyväinkin suomea puhuva henkilö joutuu turvautumaan yleisesti ottaen tutumpaan englannin kieleen. Karolínan mielestä kärsivällisyys perustuu siihen, että muut tietävät, ettei hän ole *ihan natiivi*, mutta osaa kuitenkin suomea jo hyvin. Myös Partasen (2012: 76, 84) tutkimuksessa työkavereilta saatua tuki näyttäytyi ymmärryksenä ja hyväksyntänä: työtoverit olivat valmiita ymmärtämään heikomman kielitaidon omaavan kieltä sekä hyväksyivät sen, että joutuivat

välillä korjaamaan kielenoppijan kieltä.

Suomalaisesta perusluonteesta kertoo ehkä jotain se, että osa haastatelluista kertoo työtovereiden korjaavan heidän kieltään vain pyydettyänsä. Anna kertoo esimerkissä 31 nauraen, että yleensä suomalaiset pysyvät hiljaa hänen tehdessään kielellisen virheen. Vasta hänen kysyessään, menikö lause oikein, hän saa hieman kiertelevän vastauksen siitä, miten lause olisi oikeasti pitänyt sanoa. Anna kuitenkin toteaa, että yleensä hänen kieltään ymmärretään virheistä huolimatta.

(32)

H: And aa do the Finns like- do they make corrections or?

A: Aaa when you ask them to. ((nauraa))

H: Yes yes.

A: Yes but usually when you say something like (.) some phrases they don't correct you

H: Yeah.

A: unless you ask like "Was it correct?"

H: Yeah.

A: "Well nooo

H: (-) ((nauraa))

A: you should say it like this" ((nauraa))

H: Yeah.

A: but yeah usually they understand you anyway

H: Yeah. Okay.

A: if you try.

Kielen korjaaminen voidaan kokea hyödylliseksi oppimisen kannalta (Sunin 2011b: 16–17). Toisaalta sosiaalinen konteksti vaikuttaa siihen, miten helposti oppija hyväksyy korjaavan palautteen (Tarone 2010: 61; Ellisin 2010: 158 mukaan Leki 1991). On mahdollista, että haastattelemani henkilöt suhtautuvat eri tavalla luokkahuonekontekstissa opettajan tekemään korjaukseen kuin nonformaalisissa oppimistilanteissa tapahtuneeseen kielen korjaamiseen.

J.J.:n mielestä hänen kieltään korjataan kyllä joissain muissa paikoissa, joissa hän on suomalaisten parissa, mutta Lutakossa korjaaminen ei ole niin yleistä. Hän kokee, että hänen tämänhetkisellem kielitaidolleen korjauksien tekeminen voisi olla hyödyksi, mutta myöhemmin se ehkä häiritäisi puheen sujuvuutta. J.J.:n mukaan suomenkielisten kanssa keskustelu on usein hankalaa sen takia, että suomalaiset eivät ole tottuneita mukauttamaan kieltään. J.J. itse kokee luontevaksi mukauttaa omaa äidinkieltään helpommaksi, välttällä slangia ja puhua hitaammin, jos kuulijana on kieltä vasta opetteleva henkilö. J.J.:n mukaan suomalaiset myös puhuvat todella nopeasti. Toisaalta hän ei myöskään yleensä pyydä toista henkilöä puhumaan hitaammin. Hän tietää, että tämä asia on hänen *käsissään*, mutta ei yleensä jaksa panostaa niin paljon kielen oppimiseen, koska tulee yleensä Lutakkoon töihin oman työpäivänsä päätteeksi. Sunin (2008: 186–187) mukaan sekä kielenoppija että äidinkielen puhuja oppivat toisiltaan kielellisiä pulmatilanteita ratkoessaan. Äidinkielen ei opi mukauttamaan omaa kieltään ja

tekemään siitä läpinäkyvämpää ilman, että hän antautuu vuorovaikutukselle oppijan kanssa. Toisaalta oppijan täytyy myös olla tilanteessa avoin natiivin tarjoamalle kielelliselle kapasiteetille, jota oppija pääsee vuorovaikutuksessa hyödyntämään.

Edellä mainittujen suuntaisia huomioita natiivin puhujan kielen muokkaamisen tilannesidonnaisuudesta löytyy myös kansainvälisistä tutkimuksista. Luokkahuonekontekstin ulkopuolella kielen mukauttaminen helpommaksi ei ole välttämättä yleistä, vaikka siitä olisi hyötyä kielen oppijalle. (Taronen 2010: 56–57 mukaan Long 1980.) Jos maahan muuttaneen voimavarat eivät riitä työn ohella uuden kielen opetteluun, lähikehityksen vyöhykettä ei välttämättä synny ja kielellistä altistusta ei tapahdu yhtä helposti kuin toisessa tilanteessa tapahtuisi (van Lier 1996: 46).

Esimerkistä 32 ilmenevä Karolínan neuvo Jelmulle työyhteisönä on, että kansainvälisten vapaaehtoisten pysymistä mukana keskustelussa tulisi varmistella hieman enemmän. Passiivinenkin keskustelussa mukana oleminen kehittää toki kielitaitoa, mutta on varmasti mielekkäämpää yrittää kuunnella ja osallistua, jos muut keskustelijat ottavat välillä kielenoppijan taitotason huomioon.

(33)

K: Mä (.) oisin toivonu, että (.) jos jos ihmiset tietää, että (.) joku puhuu vähän suomea, mutta ei ei niinku täysin eikä ymmärrä

H: Mm.

K: nii että (.) ää (.) yrittäis jotenkin ää (.) saada sen kuitenkin mukaan siihen siihen keskusteluun, siihen suomenkieliseen keskusteluun, että että kysyisi (välillä) että "Ymmärrätkö, pysytkö kärryillä?" (- -)

Karolína ja Anna kokevat, että Lutakossa arvostetaan sitä, että ulkomaalainen pyrkii puhumaan suomea. Annan mukaan ainoa keino, jolla muut vapaaehtoistyöntekijät voisivat vielä enemmän auttaa suomen oppijoita, olisi puhua heille pelkkää suomea. Tämä olisi toisaalta Annan mukaan haastavaa molemmille osapuolille eikä välttämättä kovin mukavaakaan. Kielitaitoa se silti kehittäisi.

Villen mukaan tärkein asia, mitä Jelmussa yhteisönä voidaan tehdä kansainvälisten vapaaehtoisten kielen oppimisen kannalta, on rohkaista puhumaan suomea haastavissakin tilanteissa.

(34)

V: Ää (.) no siis rohkasu kaikissa, kaikissa vaiheissa on se, että, et saa saa olla- saa puhua huonosti suomee ja ja saa mokata ja kukaan ei siitä- että tukeminen siinä, jos joku asiakas tölväsee että, että ku ei ymmärrä mitä sää sanot ja että ku hän ei vaikka ymmärrä sitte englantia, nii niissä niinku sit muistaa, muistaa sanoa et ei se et- et "Täähän on ihan ookoo" et "Kyllä sä saat tässä mokata" niin se on kaikkein oleellisinta, koska se on kuitenkin hyvin niinku yksityinen asia ihmisille

On työyhteisön vastuulla olla kansainvälisen vapaaehtoistyöntekijän tukena, jos asiakas kommentoi ikävään sävyyn esimerkiksi vapaaehtoisen kielitaitoa. Villen mukaan on tärkeää välittää viestiä siitä, että *mokaaminen* on sallittua. Tulee muistaa, että jotkut ihmiset voivat ottaa omaan kielitaitoon liittyvät asiat hyvinkin henkilökohtaisesti, joten tsemppaaminen on tärkeää.

Vaikka Lutakossa ei Villen mukaan ole tapana kovinkaan tarkkaan seurata sitä, miten vapaaehtoiset oppivat eri työtehtävät, kansainvälisten vapaaehtoisten suhteen tätä kannattaa tehdä ja se on sekä vapaaehtoisen että muun työyhteisön etu. Työtehtäviin liittyy paljon seikkoja, jotka suomenkieliselle ja Suomessa aina asuneelle ovat itsestäänselvyksiä ja joita ei välttämättä perehdyttäessäkään tajuta ottaa huomioon, mutta jotka eivät välttämättä näyttäydy selkeinä ulkomaalaiselle. Villen mukaan tähän auttaa ajan ja huomion antaminen ja kommunikaation lisääminen kansainvälisten vapaaehtoisten kanssa. Myös Vartiainen-Oran (2013: 332) mukaan toisenlaisesta kieli- ja kulttuuritaustasta tulevat henkilöt saattavat tarvita enemmän ja erilaista ohjausta kuin kyseisessä maassa aina asuneet henkilöt.

6.3.4 Asiakkaiden ja yhteisön suhtautuminen vieraskielisiin työntekijöihin

Asiakkailta saatu palaute kansainvälisistä vapaaehtoistyöntekijöistä on yleensä Villen mukaan positiivista ja yllättynyttä. Joskus harvoin jotakuta saattaa harmittaa, ettei saakaan suomenkielistä palvelua heti ensimmäisenä kohtaamaltaan työntekijältä. Yhdistyksen sisällä kielipoliittiset kysymykset aiheuttavat silloin tällöin keskustelua. Joskus kansainväliset vapaaehtoiset muistuttavat, aiheellisesti, tiedotteiden ja muun virallisen kommunikaation kääntämisestä englanniksi. Villen mukaan on erittäin harvinaista, että suomalainen vapaaehtoinen kokisi kansainvälisiä vapaaehtoistyöntekijöitä ongelmaksi. Näissä tapauksissa on usein kyse englannin taidon puutteesta tai haluttomuudesta käyttää vieraita kieliä, ja tilanteesta on yleensä selvitty sillä, että vapaaehtoistyöntekijää rohkaistaan puhumaan suomea ulkomaalaisille työntekijöille ja muistutetaan, että suomen puhuminen heille on jopa toivottavaa. Kuten "oikeillakin" työpaikoilla, myös vapaaehtoistyöhön perustuvassa yhteisössä erilaisista työkulttuureista tulevien ihmisten toimintatavat ja normit tulee sovittaa yhteen niin että työskentely sujuu ilman suuria ongelmia. Lähiesimiesten vastuulla on huomioida kaikkia työyhteisön osapuolia ja taata arjen sujuvuus. (Vartia, Bergbom, Rintala-Rasmus, Riala, Salminen, Giorgiani & Huuhtanen 2007: 18.)

Usein asiakaskohtaamiset vapaaehtoistyössä ovat nopeita ja näin ollen vapaaehtoistyöntekijät eivät ehdi huomatakaan, miten asiakas häneen suhtautuu. Luultavasti asiakaskaan ei aina huomaa, jos häntä palveleva henkilö ei ole äidinkielen suomen puhuja.

Usein kuitenkin vapaaehtoistyöntekijän kielitaidon rajat tulevat vastaan asiakaspalvelutilanteessa, ja silloin asiakkaissa herää erilaisia reaktioita.

Vasta vähän aikaa Jelmussa työskennellyt Sanni on kokenut vain positiivista ja uteliasta vastaanottoa. Yleensä häneltä kysytään, miksi hän opiskelee suomea ja ihmetellään, että ulkomailla edes voi opiskella suomea. Myös kielitaidostaan hän kertoo saavansa positiivista palautetta. Anna taas kertoo, että eräänä iltana, kun Lutakossa oli teini-ikäisille suunnattu tapahtuma, asiakkaat olivat olleet suorastaan järkyttyneitä siitä, että työntekijä ei puhunutkaan suomea. Toisaalta taas muilta asiakkailta ja myös työtovereilta hän on saanut ystävällistä palautetta ja yllättyneitä uteluita siitä, miksi on muuttanut juuri Suomeen eikä jonnekin lämpimään maahan.

Kansainvälisen vapaaehtoistyöntekijän kehitysvaiheessa oleva kielitaito voi hämmentää asiakkaita, koska jotkut asiakkaat tuntuvat näkevän suomen kielen osaamisen joko- tai-tyyppisenä taitona, kuten seuraavat Annan ja Empan esimerkit osoittavat.

(35)

A: And also like aa the customers. When you first say something in Finnish

H: Mm.

A: aa and then they ask you for something more and you don't understand them and you say like "Sorry I don't speak Finnish. Can you like say it in English?" They're so in shock like

H: Yeah.

A: "You just spoke Finnish to me" ((nauraa))

H: Yeah.

A: "You said several phrases." And they really think, that if you say "Kiitos" or like

H: Yes.

A: "Anteeks" or something like this, then you speak Finnish. ((nauraa))

- - -

E: Ehm most of them are surprised, because ee my colleague said that I have a good pronunciation in Finnish and because I repeat the phrases with the customers all over again, so ehm if I say that I don't speak Finnish, they never believe me and they keep speaking Finnish because nobody believes me. ((nauraa))

H: Yes. ((nauraa)) And then what happens?

E: And then for example if I say "Sori mä en puhu suomea" nobody believes me and then I have to say it in English "I really don't speak Finnish" ((nauraa)) and then they start speaking English.

Annan mielestä on huvittavaa, että suomalaiset kuvittelevat yhden pienen kohteliaisuusfraasin perusteella ulkomaalaisen puhuvan muutoinkin hyvää suomea. Ilmeisesti monet asiakkaista tulkitsevat suomenkielisen keskustelunaloituksen merkiksi siitä, että henkilö osaa suomea. Kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät taas saattavat ajatella haluavansa olla kohteliaita suomeksi, vaikka eivät juuri muuta osaisikaan. Empalle on sanottu, että hän ääntää suomea hyvin. Hän epäilee, että tämän takia asiakkaat eivät aina usko, ettei hän puhu enempää suomea. Näistä tilanteista saattaa syntyä pieniä väärinymmärryksiä, jotka ovat kuitenkin yleensä helposti korjattavissa.

J.J. listaa kolme reaktiota, joita hän yleensä kohtaa, kun asiakkaat huomaavat, ettei hän

puhu kovin paljon suomea. Jotkut vaihtavat heti englanttiin, jotkut vaihtavat työntekijää ja jotkut alkavat kysellä, mistä hän on kotoisin ja innostuvat puhumaan pari sanaa hänen äidinkieltään. J.J.:n mukaan suomalaiset suhtautuvat positiivisesti ja huvittuneesti siihen, että ulkomaalainen opiskelee suomen kieltä. Toisaalta tämä on hänen mielestään normaalia: hänkin on tyytyväinen, jos joku opettelee hänen äidinkieltään, ja pyrkiikin rohkaisemaan kielenoppijaa opiskelemisessa.

Karolínan mielestä yllättävän monella suomalaisella on vaativa asenne kielen oppijaa kohtaan: *jos tuut tänne ni sun on (- -) opittava kieli välittömästi ja täydellisesti*. Kielen hyvin oppineen kohdalla taas saatetaan suorastaan unohtaa, että hän on nähnyt vaivaa oppimansa eteen. Karolína kertoo huvittuneena, että joskus samassa seurueessa olevien ulkomaalaisten pariakin suomen kielen sanaa saatetaan ihastella, kun taas kukaan ei kiinnitä huomiota siihen, että hän puhuu koko ajan suomea.

6.4 Vapaaehtoistyö kotoutumisen edistäjänä

6.4.1 Vapaaehtoistyö ja yhteisöllisyys

Sen lisäksi, että kansainvälisiä vapaaehtoistyöntekijöitä tuetaan kielen kanssa, on Villen mukaan erityisen tärkeää saada suomalaiset vapaaehtoiset vastaanottavaisiksi ulkomaalaisia kohtaan muutoinkin, koska vapaaehtoisten keskinäinen ryhmä on se, joka parhaiten tukee, neuvoo ja opettaa uusia vapaaehtoisia.

Villen kokemuksen mukaan kansainvälisen vapaaehtoistyöntekijän suomen kielen taidolla ei ole varsinkin aluksi kovin suurta merkitystä sille, miten hänet otetaan porukkaan mukaan. Myöhemmin, jos henkilö päätyy jäämään Suomeen pidemmäksi aikaa ja jatkamaan vapaaehtoistyötä, suomen kielen taidosta on etua ystävyysuhteiden pysyvyyden ja syventymisen kannalta. Saman yhteyden vuorovaikutuksen syvenemisen ja kielitaidon merkityksen välillä on huomannut tutkimuksessaan myös Kovalainen (2011: 211–212). Villen mukaan suurin osa kansainvälisistä vapaaehtoisista onkin kiinnostunut suomen kielen taitonsa kehittamisestä ja yrittää pidemmän päälle käyttää suomea vapaaehtoistyössä.

Ville kokee, että pääsääntöisesti kansainvälisten vapaaehtoisten kotoutuminen ja ryhmään pääseminen on sujunut hyvin. Ihmisillä voi olla monia syitä ja motivaatioita vapaaehtoistyön tekemiselle.

V: (- -) ja on siis akt- hyvin aktiivisiakin (.) [kansainvälisiä] vapaaehtoistyöntekijöitä ollu koko ajan. Se, että mikä siihen vaikuttaa- vaikuttaako siihen enemmän se, että niitä harrastuspaikkoja ei oo niin paljon (.) että se on niinku pää- iso harrastus ja tärkeä harrastus monille

H: Mm.

V: vai että onks siinä se, että siellä on oikeesti kivaa ja monien, varsinki ihmisten jotka on sitte jääny asumaan tänne tai ollu täällä sen kolme vuotta, ni se on ollu tosi merkittävä se kaverisuhteiden luomiseen myös, ja ne ihmiset on selkeästi päässy hyvin sisään siihen yhteisöön ja ja työn syrjään kiinni ja ei koe sitä stressaavana että

H: Mm.

V: pitää tehdä myös niitä töitä eikä vaan hengata kavereitten kanssa

Ville arvelee, että joidenkin kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden motiivina harrastukselleen on se, että kyseiselle ryhmälle ei ole välttämättä tarjolla kovin paljon muita harrastusmahdollisuuksia. Toisaalta merkittävää on myös se, jos vapaaehtoistyössä on *oikeesti kivaa*. Villen mukaan etenkin pidempään Suomessa asuvat kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät pääsevät vapaaehtoistyön kautta sisään sosiaalisiin piireihin ja työelämään. Vapaaehtoistyö on heille mielekäs vapaa-ajanviettotapa, vaikka siinä joutuukin tekemään töitä. Tässä yhteydessä nousee esiin ajatus vapaaehtoistyöstä ”vakavampana” ajanviettotapana jonkun muun harrastuksen sijaan (ks. Marjovuon 2014: 18 mukaan Rochester ym. 2010). Myös Leskisen (2016: 54–57) tutkimuksessa Monikulttuurikeskus Glorian vapaaehtoistyöntekijät kuvailivat vapaaehtoistyötä aktiivisuutta lisääväksi ja elämää rikastuttavaksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi.

Kotoutumisesta kertovat myös tutkimushenkilöideni tulevaisuuden suunnitelmat: neljä viidestä suunnittelee jäävänsä Suomeen pysyvästi tai ainakin pidemmäksi aikaa, jos vain työtilanne sen mahdollistaa. Anna, Emppa ja Karolína kokevat, että vapaaehtoistyökokemuksesta on hyötyä myös palkkatöitä hakiessa. Erityisesti toiminnan monipuolisuus on etu, koska työkokemusta pystyy hyödyntämään hyvin monella eri alalla.

Sanni kokee, että joissain tilanteissa kielitaidolla on vaikutusta porukassa mukana olemiseen, esimerkiksi jos kaikki vitsailevat jollain asialla ja vitsin ymmärtääkseen täytyisi osata suomea oikein hyvin. Tässä nousee taas esiin jo luvussa 6.2.5 käsitelty huumorin merkitys sekä itse kielenoppimistilanteissa että myös motivaattorina kielen oppimiselle. Sanni kokee, että hänet on otettu hyvin vastaan Lutakossa ja hän on mielestään osa porukkaa, vaikei vielä kovin läheinen ihmisten kanssa. Myös Emppa näkee, että kielitaidon kehittyessä on helpompi olla mukana keskusteluissa, ja kokee suomen oppimisen auttaneen häntä pääsemään paremmin mukaan porukkaan.

Anna kokee, että kielitaito vaikuttaa ystäväystymiseen jossain määrin: on helpompi tutustua ihmiseen, joka puhuu mielellään englantia, kun oma suomen kielen taito on vielä melko vähäinen. Anna näkee myös, että Jelmun toimintaan osallistuvat ulkomaalaiset tutustuvat

helposti toisiinsa, koska ovat *omalla saarellaan* suomalaisten joukossa. Toisista ulkomaalaisista saa vertaistukea, ja Anna kuvaakin heidän kanssaan ajan viettämistä *mukavuusalueella olemiseksi*.

Karolína muistelee seuraavassa esimerkissä alkuaikojaan vapaaehtoistyöntekijänä ja sitä, miten kielitaidon kehitys on vaikuttanut sosiaaliseen kanssakäymiseen vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa.

(37)

K: (- -) kaikki oli tosi (.) avoimia ja ja avuliaita (noi) meitä kohtaan, ketkä puhuttiin englantia ja (.) jaa (.) öö jos tuli joku asiakaspalvelutilanne tai tai jotain sinne päin, niin heti joku suomalainen tuli tuli sinne paikalle ja seuras, että onko kaikki hyvin ja ja sillain (.) mut tota (.) musta tuntuu, että ihan kunnolla mä pääsin siihen siihen porukkaan vasta sillon kun mä puhuin- kun mä rupesin puhumaan puhumaan suomea (- -)

(- -)

K: (- -) mää sitten (.) pystyn niinku osallistumaan ihan mihinkä vaan keskusteluun

H: Mm.

K: ilman ilman mitään rajoitteita il- ilman sitä että joku joku joutuisi ää kertomaan mulle vielä jälkikäteen

H: Mm.

K: mistä puhutaan ja

H: Aivan.

K: ja noin.

Vaikka suomalaiset vapaaehtoiset olivat ystävällisiä ja avuliaita, Karolína kokee päässeensä *ihan kunnolla* mukaan porukkaan vasta siinä vaiheessa, kun hän pystyi osallistumaan suomeksi *ihan mihinkä vaan keskusteluun*. Silloin suomalaisten vapaaehtoisten ei enää tarvinnut varmistella, että Karolína pysyy mukana keskustelussa, mikä luultavasti vaikutti vuorovaikutuksen vapautumiseen muutenkin. Karolínan mielestä yksittäisen ihmisen kanssa keskusteltaessa vuorovaikutukseen ei juuri vaikuta se, onko käytetty kieli englanti vai suomi. Isommassa joukossa keskustelun kieli on kuitenkin yleensä suomi, jolloin kansainväliset vapaaehtoiset eivät useinkaan kykene olemaan täysin esteittä mukana keskustelussa ja vuorovaikutuksessa.

J.J. kertoo pohtineensa paljonkin sitä, miksi syvällisempien ystävyysuhteiden solmiminen Jelmun vapaaehtoistoiminnassa on haastavaa. Hän ymmärtää, että pääosin suomenkielisessä porukassa puhutaan mieluummin suomea kuin vierasta kieltä ja näkee, että suomen kielen taidon kehittyminen saattaa auttaa häntä ystävyysuhteiden lujittamisessa. Toisaalta asia ei vaivaa, koska hän viihtyy vapaaehtoistyössä. Hänen mielestään Lutakossa on hyvä ilmapiiri ja ihmiset tulevat hyvin toimeen keskenään.

6.4.2 Vapaaehtoistyön vaikutus kotoutumiseen

Partasen (2012: 104) tutkimuksessa haastatellut sisääntuloammateissa työskentelevät kansainväliset opiskelijat kokivat, että vaikka työ itsessään ei vastannut heidän koulutustaan, työskentely suomalaisten ihmisten kanssa ja sitä kautta muodostunut yhteisöllisyys vaikuttivat kotoutumiseen positiivisesti. Samoin kaikki haastatteleman kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät kertoivat, että Jelmun toiminnassa mukana olo on auttanut kotoutumaan ja asettumaan Suomeen ja Jyväskylään. Anna, J.J. ja Sanni nostavat esiin vapaaehtoistyön merkityksen sosiaalisten suhteiden muodostamiselle ja sille, että pääsee näkemään *oikeaa elämää* korkeakoulumaailman ulkopuolella.

(38)

S: (- -) en ole vain vaihtari, joka menee yliopistoon, mutta on myös niin kuin yks tärkeässä emm-paikassa kaupungissa mi- mihin niin kuin tavalliset ihmiset menevät

H: Mm.

S: ei vai- ei vain ehm opiskelijat.

H: Joo. Että on

S: Joo.

H: muutakin elämää kuin yliopistolla.

S: Joo ja suomalaista elämää (.) että se on

H: Joo.

S: joo mu- musta tuntuu (.) että on joo vähän (ytimessä) tai että se on varsinainen kaupunkielämä.

Sanni kokee, että hänellä on vapaaehtoistyön kautta muitakin rooleja kuin pelkästään yliopistolla aikaa viettävällä *vaihtarilla*. Lutakko on hänen mielestään *tärkeä paikka kaupungissa* ja siellä käyvät opiskelijoiden lisäksi muutkin *tavalliset ihmiset*. Lutakko edustaa Sannille *varsinaista kaupunkielämää*.

Sekä Anna että J.J. kokevat, että he ovat paljon enemmän tekemisissä suomalaisten kanssa ja tuntevat suomalaista kulttuuria paremmin kuin heidän Jyväskylässä asuvat ulkomaalaiset tuttavansa, jotka eivät ole tämänkaltaisessa harrastustoiminnassa mukana. J.J.:n mukaan vain kansainvälisessä korkeakouluympäristössä aikaansa viettäville ulkomaalaisille jää idealistinen ja ulkokohtainen kuva Suomesta ja suomalaisuudesta. Hän itse taas kokee saaneensa Lutakossa työskennellessään *kokonaisvaltaisemman* ja *realistisemman* käsityksen maasta. Hän myös kertoo päässeensä Jelmun toiminnan kautta tekemään paljon asioita, joihin ulkomaalaisella ei ehkä muuten olisi pääsyä, kuten työskentelemään Jurassic Rock -festivaaleilla ja osallistumaan loppuunmyydyille Naamat-festivaaleille. J.J. kertoo kannustavansa muita ulkomaalaisia opettelemaan suomea, vaikka he asuisivat Suomessa vain väliaikaisesti, koska englannin käytön kätevyydestä huolimatta suomen kielen osaaminen auttaa ymmärtämään paremmin, miten ihmiset täällä elävät, kommunikoivat ja toimivat.

Pietilän (2010: 9–10) väitöskirjatutkimuksen mukaan etenkin pidempään Suomessa asumista suunnittelevat maahanmuuttajat kokivat työ- tai opiskelupaikan sekä sosiaaliset

suhteet tärkeiksi tekijöiksi sopeutumismotivaation kannalta ja olivat valmiita näkemään paljon vaivaa kielitaidon kehittymisen eteen. Myös Taajamon (2005: 75–76) tutkimuksessa harrastukset, juhlat ja kokoontumiset auttoivat kansainvälisiä opiskelijoita laajentamaan "reviiriään" korkeakoulumaailman ulkopuolelle ja kohtaamaan paikallisten ihmisten arkielämän.

Emppa ja Karolína vertaavat Lutakkoa ja Jelmun yhteisöä kotiin ja perheeseen, mikä on yleinen vertaus myös suomalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa (Tuomaala 2010: 114). Ulkomaalaiselle vapaaehtoistyöntekijälle tämä voi olla jopa vahvempi tunne, kun oma perhe ja ystäväpiiri ovat kaukana toisessa maassa.

(39)

H: (- -) Aand aa (.) do you think the work in Lutakko has affected to your ac- acculturation or settling down here?

E: Yes I would say emm because em I know a lot of people from Lutakko and ehm basicly most of my Finnish friends are from there. ((naurahtaa)) So emm it- Lutakko is the place that really makes me feel at home in Jyväskylä ((naurahtaa)). So it's, it's been great way to, to just get used to Finland and the other languages and other culture.

K: Ööö joo mun mielestä tosi tosi (.) vahva vaikutus siinä oli, koska koska (.) mulle siitä tuli vähän niinku toinen koti ja toinen perhe

H: Mm.

K: tai siis semmonen (.) no tässä Suomessa jopa ensimmäinen ke- perhe, koska mulla ei oo omaa, omaa perhettä täällä (.) niin niin muistaakseni olikse joskus kakstuhattakakstoista keväällä mä vietin siellä- (.) niinku mä olin siellä melkein kaikki keikkapäivät. Tulin joskus iltapäiväkolmelta ja ja sitten jäin aamukolmeen asti

H: Ehm.

K: tai jotain sinne päin ja (.) mä löysin sitä kautta tosi paljon kavereita ja jaa (.) kyllä tuli paljon s- oli semmonen kotoisampi olo Jyväskylässä.

H: Joo.

K: Jaa se se on hirveän hirveän vaikeeta selittää sanoilla. ((naurahtaa))

H: Mmm. Niinpä.

K: Niin se on semmonen- (.) ja siitä tulee semmonen (.) semmonen olo, että kuuluu johonkin johonkin, ei eliittiin mutta

H: Mm.

K: johonkin ryhmään

H: Mm.

K: tai johonkin tietynlaiseen ihmislajiin. ((naurahtaa))

Sen lisäksi, että Emppa on saanut Jelmun toiminnan kautta suomalaisia ystäviä ja tuntee olonsa *kotoisaksi* ollessaan Lutakossa, hän myös kokee toiminnan hyvänä tapana tutustua Suomeen, muihin kieliin (suomen lisäksi siis ilmeisesti muihinkin käyttämiinsä ja kuulemiinsa vieraisiin kieliin) ja kulttuuriin. Karolínalle Jelmu on hänen Suomen perheensä. Hän on aiemmin viettänyt merkittävän paljon aikaa vapaaehtoistyön parissa ja ystäväystynyt ihmisten kanssa. Hän kokee vaikeana *selittää sanoilla* Jelmun merkitystä hänen kotoutumiselleen. Karolína valitsee mielenkiintoisia sanoja yrittäessään kertoa ryhmään kuulumisen kokemuksestaan. Jelmu ei ole Karolínalle sama asia kuin *eliitti*, jolla on kenties hänen

mielestään negatiivinen konnotaatio, mutta hän mainitsee sen esimerkkinä sanasta, jota hakee. Jelmun kuulumisen on siis Karolínalle ehkä joidenkin silmissä arvostettuun ryhmään kuulumista. *Tietynlainen ihmislaji* on myös mielenkiintoinen määritelmä, jolla Karolína kuvaa luultavasti erottautumista muista ihmisistä joidenkin, ”jelmulaisiksi” miellettyjen piirteiden kautta. Myöhemmin Karolína vielä jatkaa oman identiteettinsä kuvailua.

(40)

K: (- -) (Kyllä mä) sanoisin, että Lutakosta on tullu osa mun identiteettiä.

H: Mm.

K: Että se on (.) se on niinku merkittävä ää henkinen ominaisuus, et joku

H: Mm.

K: on jelmulainen.

Jelmulaisuus on Karolínan mielestä *merkittävä henkinen ominaisuus* ja osa hänen identiteettiään. Usein Jelmun vapaaehtoistyöntekijät kuvailevatkin yhdistystä perheen kaltaiseksi ryhmäksi, jolta voi pyytää apua tarvittaessa melkein mihin tahansa (Tuomaala 2010: 114). Vaikka yhteisössä on mukana hyvin erilaisia ihmisiä, me-henki luo yhteenkuuluvuutta ihmisten välille.

Ville kokee, että kansainvälistyminen ja kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät vaikuttavat positiivisesti koko Jelmun toimintaan.

(41)

V: et sä voit voit niinku päästä jutteleen ja- jutteleen sitä englantii ja päästä tutustuu uu- uuenlaisiin ihmisiin vielä enemmänki ku niihin perus jyvaskyläläisiin ihmisiin. Että (.) ja myös semmonen siihen kielenoppimiseen se oikeesti tekee paljon, että ihmiset joutuu tommosessa ympäristössä vähän puhumaan

H: Mm.

V: toki väkisinki jotkut ei siitä tykkää, mutta (.) näkisin, et se aiheuttaa enemmän hyvää kun huonoa siinä yhteisössä (.) ja myös työntekijöille. Kyllä se omastakin mielestä oli tosi virkistävää ku oli, oli kansainvälistä porukkaa, joilla oli paljon niinku (.) jos ei nyt uudenlaisia ideoita ni ainakin erilainen asenne monesti ku suomalaisilla ja ja mielenkiintosisia tarinoita kuinka oli päätyny tänne ja näin ni (.) luulen et se tekee sille yhteisölle sinänsä itsessään vielä enemmän hyvää kun niille jotka sitä kieltä ja kulttuuria oppii siellä (.) niinku itselleen tai se tekee kollektiivisemmin

H: Mm.

V: sitten hyvää.

Suomalaiset vapaaehtoiset pääsevät käyttämään kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa vieraita kieliä ja tutustumaan erilaisiin ihmisiin, ehkä jopa auttamaan integroitumisessa suomalaiseen elämänmenoon. Kaksisuuntainen kotoutuminen (ks. Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010: 20) toteutuu siis parhaimmillaan Jelmun toiminnassa kansainvälisten ja suomalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden kesken samaan tyyliin kuin Leskisen (2016: 88) tutkimuksessa suomen kielen ryhmissä työskentelevien vapaaehtoistyöntekijöiden ja maahanmuuttajien kesken. Myös Jelmun palkatut työntekijät

pääsevät työskentelemään erilaisten ihmisten kanssa ja saavat kenties uusia ideoita toimintaan. Näin ollen toiminnan kansainvälistymisellä on Villen mielestä jopa enemmän arvoa yhdistyksen parissa toimiville suomalaisille kuin kansainvälisille vapaaehtoistyöntekijöille.

7 POHDINTA

7.1 Yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista

Yhteenvetona tutkimukseni tuloksista voidaan sanoa, että vapaaehtoistyöllä on positiivinen vaikutus Jelmun kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden suomen kielen oppimiselle. Vapaaehtoistyöntekijät oppivat suomea ennen kaikkea vuorovaikutustilanteissa sekä asiakkaiden että työyhteisön jäsenten kanssa toimiessaan. Kieltä opitaan sekä passiivisesti kuuntelemalla että aktiivisesti itse puhetilanteisiin osallistuen. Puhetilanteiden lisäksi affordansseina toimivat muun muassa eri työpisteillä sijaitsevat kirjalliset ohjeet. Erityisesti vapaaehtoistyöntekijät kertovat oppineensa vapaaehtoistyössä asiakaspalveluun ja toisaalta epämuodollisempiin keskusteluihin sopivaa puhekieltä sekä varsinkin musiikkitapahtumien järjestämiseen liittyvää sanastoa.

Vaikka vapaaehtoistyöntekijät kertovat päässeensä hyvin mukaan työyhteisöön suomen kieltä osaamattominakin, helpottaa kielen oppiminen syvällisempää kanssakäymistä työkavereiden kanssa ja muun muassa huumorin ymmärtämistä. Kielitaitotaso ei sinällään määrittele vapaaehtoistyöntekijän työtehtäviä, vaan jokainen pääsee halutessaan kokeilemaan haastavampiakin työtehtäviä kielitaidon vajavuudesta huolimatta. Toisaalta suurin osa kansainvälisistä vapaaehtoistyöntekijöistä kokee, että aluksi on hyvä tehdä yksinkertaisia työtehtäviä esimerkiksi narikassa, jossa on aina paikalla myös suomenkielisiä työtovereita. Kansainväliset vapaaehtoistyöntekijät kykenevät hoitamaan yksinkertaiset asiakaspalvelutilanteet suomeksi myös vähäisellä kielitaidolla.

Työyhteisön jäsenet tukevat kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kielen oppimista muun muassa antamalla oppijalle tarvittavia sanoja tai fraaseja, toistamalla ja selittämällä sanoja, korjaamalla kieltä ja antamalla aikaa miettiä. Vapaaehtoisvastaavan mukaan tärkein tuki, jonka yhteisö voi tarjota, on hyväksyntä ja viesti siitä, että ”huonollakin” kielitaidolla voi olla mukana yhdistyksen toiminnassa ja virheitä saa tehdä. Kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden huomioonottamisessa on myös kehittämishaasteita. Esimerkiksi isoissa ryhmätilanteissa vapaamuotoisesti keskusteltaessa suomea osaamaton vapaaehtoistyöntekijä monesti ”unohtuu.” Näissä tilanteissa jonkun suomenkielisen olisi hyvä varmistaa, että suomea vasta opettelevatkin pysyvät mukana keskustelussa. Toisaalta suomenkielisen keskustelun seuraaminen koetaan myös affordanssina kielen oppimiselle.

Jelmu edustaa selkeästi kolmannelle sektorille sijoittuvaa kulttuurialan toimijaa, jonka toiminnassa on mukana muitakin kuin suomalaisia henkilöitä. Kuten jo luvussa 2.1 totesin,

kulttuuriala vetää erityisesti puoleensa maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä (Hammar-Suutari 2011: 142). Verrattuna esimerkiksi Hammar-Suutarin (Mts. 151–155) tutkimuksen tuloksiin Jelmun työyhteisö näyttäytyy kenties yhteisöllisempänä, mutta toisaalta esimerkiksi yhteinen vapaa-ajan vietto vapaaehtoistyön ulkopuolella riippuu pitkälti yksittäisistä ihmisistä ja heidän luomistaan ystävyysuhteista. Ystävystymistä tapahtunee yhdistyksessä enemmän yhteisten intressien ja elämäntilanteiden kuin henkilöiden kansallisuuden tai äidinkielen perusteella. Kulttuurialalla toimii maahanmuuttajia muina työntekijöinä kuin taiteilijoina varsin vähän ja heitä valitaan usein harjoittelijoiksi tai avustaviin tehtäviin (ks. esim. Strömmer 2016; Hammar-Suutari 2011: 149; Saukkonen 2010: 116, 125). Tässä mielessä Jelmä näyttäytyy tasa-arvoisena ”työyhteisönä”: jokainen vapaaehtoinen pääsee tekemään haluamiaan tehtäviä. Vapaaehtoisten joukosta voi myös päätyä palkalliseksi työntekijäksi yhdistykseen. Toistaiseksi maahanmuuttajataustaisia henkilöitä ei ole yhdistyksessä palkkatyöläisinä ollut, mutta esteitä sille tuskin olisi.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Olen pyrkinyt raportoimaan tutkimuksen kulun ja tutkimuksessa tekemäni valinnat avoimesti ja selkeästi. Olen parhaani mukaan myös pitänyt huolen tutkimushenkilöiden anonymiteetin säilymisestä, joskin kyseisen yhdistyksen pienestä koosta ja läheisistä ystävyysuhteista johtuen en ole voinut taata tutkimuksen osallistujille täyttä anonymiteettiä. Olen kuitenkin informoinut heitä asiasta ennen haastattelujen tekemistä ja antanut näin mahdollisuuden harkita, miten avoimesti he haastatteluissa asioistaan puhuvat. Keino paremman anonymiteetin takaamiseen olisi tietysti ollut olla mainitsematta yhdistyksen nimeä työssäni, mutta en itse pitänyt sitä hyvänä ratkaisuna, koska halusin nimenomaan sitoa työni tähän tiettyyn yhdistykseen. Sain tutkimusluvan Jelmä ry:n edustajilta ja myös heidän toiveensa oli, että yhdistys mainitaan nimeltä maisterintutkielmassani. Tutkimuksessani käsitellyt teemat eivät varsinaisesti ole kovin arkaluonteisia, vaikka toki kielenoppiminen ja esimerkiksi mahdolliset kokemukset syrjinnästä ovatkin henkilökohtaisia asioita. Tutkimushenkilöt vaikuttivat kertovan asioistaan ja kokemuksistaan kuitenkin avoimesti eivätkä ehkä ole nähneet sitä ongelmana anonymiteetin kannalta.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta itseäni mietityttää eniten tutkimukseen osallistujien pieni määrä. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituskaan tuottaa yleistettävissä olevaa tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 74) ja toisaalta taas onnistunut

tapaustutkimus tarjoaa mahdollisuuden yleistämiseksi, jolloin yksittäisen tapauksen perusteella voidaan tutkittavasta aiheesta muodostaa jonkinlainen kokonaisnäkemys (Leino 2007: 214). Mielestäni olen saanut pienimuotoisessa tutkimuksessa melko paljon irti aiheestani. Kulttuurialan vapaaehtoistoimijoita ei ole juurikaan tutkittu, joten siinäkin mielessä tutkimukseni oli hyvä avaus aiheen pariin. Toki toivon, että jatkossa tehdään lisää tutkimusta suomen kielen oppimisesta vapaaehtoistyössä. Kolmannen sektorin ja vapaaehtoistyön merkitystä yleisemminkin kotoutumiselle on mielestäni tärkeää tutkia jatkossa enemmän.

Tavoitteenani oli löytää tutkimukseeni mahdollisimman paljon toisistaan poikkeavia kansainvälisiä vapaaehtoistyöntekijöitä saadakseni laajan kuvan heidän suomen kielen oppimisestaan yhdistystoiminnassa. Tavoitteeni toteutuikin siltä osin, että osallistujien suomen kielen osaamisessa ja Suomessa asumisen kestossa oli eroja. Toisaalta taas haastateltavat olivat jossain määrin homogeeninen joukko ikänsä ja Jyväskylään päätyneen syynsä (opiskelu) suhteen. Tämä on luonnollista siinä mielessä, että Jelmun vapaaehtoisista suurin osa on iältään pari-kolmekymppisiä ja erittäin monet ovat opiskelijoita. Siinä mielessä tutkimushenkilöni edustivat hyvin keskimääräisiä jelmulaisia.

Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009: 85) toteavat, oppinnäytetyöt ovat tekijänsä oppineisuutta osoittavia harjoitustöitä, joten aineiston koko ei ole tärkein kriteeri oppinnäytettä tarkastellessa. Aineisto on laadullisissa tutkimuksissa pääsääntöisesti pieni, ja niissä pyritäänkin yleensä tilastollisten yleistysten sijaan kuvaamaan jotain ilmiötä, ymmärtämään tietynlaista toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkittavalle ilmiölle. Henkilöillä, joilta tietoa kerätään, tulee siis olla kokemusta ja tietoa asiasta, jota ollaan tutkimassa. Tässä olen mielestäni onnistunut: tutkimushenkilöt tietävät mistä puhuvat ja ovat myös kertoneet ajatuksistaan ymmärrettävästi ja mieleenjäädä. Haastattelijana olen melko kokematon, ja se on varmasti vaikuttanut myös tutkimukseeni. Jotkut kysymyksenasettelut saattoivat olla johdattelevia, vaikka etukäteen yritinkin asiaan panostaa. Kokeneempi haastattelija olisi saattanut saada enemmän irti joistain aihepiireistä ja olisi osannut kysyä tarkentavia kysymyksiä oikeissa kohdissa. Toisaalta haastattelut sujuivat mielestäni hyvin ja olivat antoisia ja mukavia tilanteita.

Kuten Haikalan (2015: 66–67) maisteritutkielmassa tuli ilmi, akateemisesti koulutetut S2-oppijat ovat usein taitavia hyödyntämään esimerkiksi työharjoittelupaikan tarjoamia affordansseja kielenoppimisessa. Tämä tuli esiin myös omassa tutkimuksessani, ja huomasin myös, että vaikka yhtä lukuun ottamatta haastateltavat eivät olleet kielitieteilijöitä, he olivat taitavia erittelemään omaa (kielen) oppimistaan ja osaamistaan sekä tunnistamaan tilanteet, joissa oppiminen on mahdollista. Olin positiivisesti yllätynyt siitä, miten syvällisesti

esimerkiksi kielen oppimisesta ja suhtautumisesta eri kieliin pystyin keskustelemaan haastateltavieni kanssa. Luulen, että tämän osaltaan mahdollisti se, että kaikki haastatellut olivat korkeakouluopiskelijoita, eli heillä oli jo aiempaa ymmärrystä omista tavoista oppia ja yleisemminkin kokemusta esimerkiksi kielten opiskelusta. Englanniksi käydyt keskustelut olisivat varmasti olleet vielä antoisampia, jos oma englannin kielen taitoni olisi hieman parempi. Toisaalta englanninkieliset haastattelut menivät paremmin kuin alun perin oletin eikä ymmärrysvaikeuksia ollut oikeastaan ollenkaan.

Kuten jo ennen haastatteluja ennakoinkin, jotkin kielitaidon osa-alueet korostuivat tutkimuksessani toisten jäädessä vähemmälle huomiolle. Bergbomin ja Giorgianin (2007: 73–74) tutkimuksessa työelämässä olevat maahanmuuttajat kokivat puhutun suomen ymmärtämisen kielitaidon osa-alueista helpoimmaksi ja kirjoittamisen vaikeimmaksi. Voisin tutkimukseni perusteella uskoa, että asia on suurimmaksi osaksi näin myös Jelmun kansainvälisten vapaaehtoisten kohdalla, vaikka en kysynytäkään suoraan heidän suhtautumisestaan kielitaidon eri osa-alueiden hallitsemiseen. Vapaaehtoiset kertoivat oppineensa etenkin puhekieltä Lutakossa. Myös usein mainittu sanaston oppiminen on luultavasti tapahtunut yleensä kuuntelemalla äidinkieliä suomen puhujia. Toki myös kirjallisten affordanssien merkitys tuli esiin osassa haastatteluja. Sen sijaan suomen kielen kirjoitustaitoa tarvitsee todella vähän niissä työtehtävissä, jossa vapaaehtoistyöntekijät yleensä Jelmussa työskentelevät, joten harva kansainvälisistä vapaaehtoistyöntekijöistä lienee joutunut tilanteeseen, jossa pitäisi osata kirjoittaa jotain suomeksi.

Kuten luvussa 5.1.2 totesin, olen varsinaisesti kieleen liittyvien kysymysten lisäksi pyrkinyt tutkimuksessani selvittämään Jelmun toiminnan merkitystä kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kotoutumiselle. Olen pyrkinyt tarkastelemaan näitäkin kysymyksiä kielen oppimisen kautta ajautumatta liikaa esimerkiksi yhteiskuntatieteiden puolelle, ja mielestäni onnistunutkin tässä tehtävässä melko hyvin. Myös keskittyminen kulttuurialan yhteisöön on tuonut oman monitieteisen lisänsä tutkimukseeni.

7.3 Tutkimuksen tuloksista herännyttä pohdintaa ja jatkotutkimusideoita

Itselleni oli erityisen mielekästä päästä tekemään maisterintutkielma, joka liittyy vapaaehtoistyöhön ja kolmanteen sektoriin. Työntekoa pidetään yleisesti merkinä suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymisestä, ja maahanmuuttajien työllistyminen ja asema työmarkkinoilla saakin paljon huomiota julkisessa keskustelussa ja viranomaisistoimissa. Maahanmuuttajista puhuttaessa ei useinkaan oteta huomioon muita yhteiskunnallisen

osallistumisen ja osallisuuden muotoja, kuten asuinmaassa puhutun kielen osaamista, asuntoa sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja poliittista osallistumista, koska työnteolla nähdään olevan näitä suurempi painoarvo. (Forsander 2013: 220.) Itselleni vapaaehtoistyö on omasta taustastani johtuen ollut jo pitkään sydämen asia, ja näen vapaaehtoistoiminnalla olevan lukuisia hyviä vaikutuksia niin yksittäisten ihmisten kuin yhteiskunnankin kannalta.

Tekemissäni haastatteluissa tuli ilmi, että suomalaisessa yhteiskunnassa, niin työ-, koulu- kuin vapaa-ajan ympäristöissäkin, on helppo pärjätä englannin kielellä. Tämä on tietysti ulkomaalaisten elämää helpottava asia, mutta toisaalta varsinaista pakottavaa tarvetta oppia kieltä ei tällaisessa ympäristössä synny eikä myöskään tilaisuuksia käyttää kieltä ole niin paljon kuin maassa, jossa englantia puhutaan vähemmän. Myös Lutakossa käytettävään englannin kieleen tuntui haastateltavilla olevan kahtiajakoinen suhde. Toisaalta se helpottaa monia työtehtäviä, porukkaan mukaan pääsemistä ja yleisen keskustelun ymmärtämistä. Toisaalta se, että kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa käytettäisiin enemmän suomea heidän kielitaitotasostaan välittämättä voisi rohkaista kielen käyttämiseen ja antaa viestiä, että kieltä voi käyttää myös vaillinaisella kielitaidolla. Tuntuu, että ulkomaalaisen vastuulle jää helposti sekä vaatia asioiden läpikäymistä myös englanniksi että pyytää suomalaisia puhumaan hänelle suomea. Syitä tähän voi vain arvailla ja varmasti pohjalla on myös hienotunteisuutta, mutta ainakaan suomalaiset vapaaehtoistyöntekijät eivät näyttäyty kovin aktiivisina kielipolitiikan uudistajina yhteisössään. Edellä mainittu ajattelu on myös ristiriidassa kielipoliittisen toimintasuunnitelman (Hakulinen, Kalliokoski, Kankaanpää, Kanner, Koskenniemi, Laitinen, Maamies & Nuolijärvi 2009: 9) rinnakkaiskielijaatuksen kanssa. Sen mukaan suomen kielen käyttöön kannustetaan, ja kielen käyttöä muiden kielten rinnalla ja aina tilaisuuden tullen tuetaan.

Taronen (1983: 286–287) mukaan erilaisia kommunikaatiostrategioita, joilla kielenoppija voi paikata kielen osaamistaan, ovat kiertoilmauksen, lähikäsitteen tai itse kehitellyn yhdyssanan käyttäminen, äidinkielen ilmauksen kääntäminen sanasta sanaan kohdekielelle, kielen vaihto (esimerkiksi äidinkielen sanan käyttäminen erikielisessä puheessa), avunpyyntö ("Mikä tämä on [kohdekielellä]?"), eleiden käyttäminen, aiheen välttely ja viestin hylkääminen. Lutakossa käytetään sekä omien havaintojeni että haastattelujen perusteella ainakin kielen vaihtoa, avunpyyntöä ja erilaisia eleitä ja näyttämistä. Kieltä opettelevat suomen puhujat saattavat myös keksiä luovasti uusia sanoja ja tulevat yleensä ymmärretyksi. Näistä asioista olisin jälkikäteen ajateltuna voinut kysellä tutkimushenkilöiltä tarkemmin, koska olisi mielenkiintoista tietää, miten luovasti kieltä lopulta käytetään vai salliiko työympäristö vain joko "hyvän" suomen tai englannin kielen käytön.

Tulosten pohjalta minua jäi erityisesti mietityttämään, miten ratkaista yhteisön vuorovaikutustilanteissa kieltä vasta opettelevan henkilön ymmärtämisen varmistaminen ja keskusteluun mukaan ottaminen. Haastatteluissa tuli useassa kohdassa esiin, että suomalaiset olettavat ulkomaalaisen ilmaisevan, mikäli eivät pysy mukana yhteisessä keskustelussa. Jos taas ulkomaalainen on hiljaa, hänen tulkitaan pysyvän mukana keskustelun kulussa. Tämä saattaa viitata suomalaisten taipumukseen mieltää hiljaisuus osaksi aktiivista viestintää. Suomalaiselle hiljaisuus ryhmässä on luonnollista ja ilmentää harmoniaa. Sen sijaan monissa muissa maissa lyhytkin tauko puheessa voidaan mieltää epävarmuuden tai epäkohteliaisuuden merkiksi. (Nieminen 2014: 66.) On helppoa sanoa, että suomalaisten tulee ottaa huomioon kansainvälisten vapaaehtoisten kielitaito isommassa ryhmässä käytävien keskustelujen aikana, mutta konkreettisesti ajateltuna asia ei ole niin helposti ratkaistavissa. Olisiko hyvä sopia esimerkiksi joka työllälle vastuuhenkilö, joka pitää huolen siitä, että keskustelujen pääsisältö välittyy myös suomea vähemmän osaaville henkilöille? Toisaalta yleinen aiheesta keskusteleminenkin lisäänee tietoisuutta asiasta ja sitä kautta kansainvälisten vapaaehtoisten huomioiminen luultavasti lisääntyy.

Monikielisillä ja -kulttuurisilla työpaikoilla tulisi asiantuntijoiden mukaan miettiä, pitäisikö kirjallisten ohjeiden olla saatavilla muillakin kuin suomen kielellä, etenkin jos on kyse työ- ja asiakasturvallisuutta koskevista määräyksistä ja ohjeista. Myös työhön tarvittavan erityissanaston omaksumiseksi voisi työpaikoilla järjestää kurssin tai yhteisiä keskusteluja, jotta tärkeimmät termit tulisivat tutuksi. Yhdessä laadittu sanasto voi myös auttaa termien opettelussa. (Vartia, Bergbom, Huuhtanen, Rintala-Rasmus, Salminen, Riala & Giorgiani 2007: 184–185.) Työpaikoilla tulisi myös miettiä asennetta maahanmuuttajataustaisiin työntekijöihin ja tarkastella yhteisön valmiuksia tehdä työtä monikulttuurisessa ympäristössä. Aiheeseen liittyviä pohdintakysymyksiä voisivat olla maahanmuuttajien sopeutuminen suomalaisiin käytäntöihin ja työtapoihin, omien kulttuuristen tapojen säilyttäminen työpaikalla ja maahanmuuttajien erilaisten ajatusten, tapojen ja osaamisen hyödyntäminen. (Mts. 179.)

Edellä mainitut ideat olisivat mielestäni käyttökelpoisia myös Lutakossa hyödynnettäviksi. Etenkin erilaiset kirjalliset ohjeet olisi hyvä olla saatavilla suomen lisäksi englanniksi, ja näin osin onkin. Mielestäni kyseisen yhdistyksen kielellisistä käytänteistä voisi tehdä jatkotutkimusta myös englannin kieleen keskittyen, koska kansainvälisten vapaaehtoistyöntekijöiden, kuten myös asiakkaiden, parempi huomioiminen olisi kaikkien osapuolten etu.

Huomasin tutkimusta tehdessäni, että vaikka maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta ja

monikulttuurisista yhdistyksistä onkin tehty jo jonkin verran tutkimusta Suomessa (esim. Pyykkönen 2003a ja b, 2007, 2009), tutkimustietoa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osallistumisesta niin sanotusti suomalaiseen (ei esimerkiksi tietyn etnisen ryhmän alullepanemaan) yhdistystoimintaan ja sitä kautta kotoutumisesta (mukaan lukien kielenoppiminen) puuttuu. Esimerkiksi valtioneuvoston selonteossa kotouttamislain toimeenpanosta odotetaan, että liikunta-, kulttuuri- ja vapaa-ajan järjestöt rohkaisevat maahanmuuttajaväestöä mukaan toimintoihinsa (Valtioneuvosto 2008: 16). Tässä voisi olla oiva jatkotutkimuskohde, koska olisi kiinnostava tietää, miten paljon yhdistys- ja vapaaehtoistoiminnassa ylipäänsä on mukana maahanmuuttajataustaisia henkilöitä ja millainen vaikutus toimintaan osallistumisella on henkilöiden kielen oppimiselle ja muulle kotoutumiselle. Oma tutkimukseni osoitti, että varsin konkreettisia työtehtäviä tarjoava vapaaehtoistyö voi rikastuttaa suomen kielen oppijan kielitaitoa ja lisätä vuorovaikutusta suomalaisten kanssa. Arkipäiväiset jutustelut ja toistuvat, rutiininomaiset asiakaspalvelutilanteet ovat tärkeitä affordansseja kielenoppijalle, jonka vastuulla on hoitaa konkreettinen työtehtävä onnistuneesti. Toisaalta yhteisön tuella on paljon merkitystä niin kielen oppimiselle kuin kotoutumiselle. Kun erikieliset ihmiset otetaan tasa-arvoisina tekijöinä mukaan toimintaan eikä heitä aseteta erillisiksi toiminnan kohteiksi tai muutoin erilaiseen asemaan, voi lopputuloksena olla onnistunut ja kaksisuuntaisesti toimiva kotoutumisprosessi.

8 LÄHTEET

- Aalto, Eija & Mustonen, Sanna & Tukia, Kaisa 2009: Funktionaalisuus toisen kielen opetuksen lähtökohtana. *Virittäjä* (3) s. 402–423.
- Aalto-Heinonen, Susanna, Järvinen, Tuuli & Siirilä Lotta 2014: "Iloinen sekametelisoppa." *Multi-Cultin vapaaehtoistoimijat monikulttuurisena yhteisönä*. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelma. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/72785/Aalto-Heinonen_Susanna.pdf?sequence=1
- Alanen, Riikka 2000: Vygotsky, van Lier ja kielenoppiminen: sosiokulttuurinen viitekehys kielellisen tietoisuuden ja vieraan kielen tutkimuksessa. – Paula Kalaja & Lea Nieminen (toim.), *Kielikoulussa – kieli koulussa*. AFinLAN vuosikirja 2000. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 58 s. 95–120. Jyväskylä: AFinLA.
- 2002: Lev Vygotski: kieli ja ajattelu ihmisen kehityksessä. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 4 s. 201–234. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- Ammattinetti 2015a: Baarimestari. http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/632_ammatti?link=true 13.10.2015
- 2015b: Järjestyksenvalvoja. http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/615_ammatti 13.10.2015
- Arajärvi, Pentti 2009: Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Batstone, Rob 2010: Issues and options in sociocognition. – Batstone, Rob (toim.), *Sociocognitive perspectives on language use and language learning* s. 3–23. Oxford: Oxford University Press.
- Bayer, Agnes 2002: *Report on the main findings of the empirical research conducted in the framework of the project "Should I Stay or Should I Go"* (Julkaisematon Should I Stay or Should I Go -tutkimuksen osaraportti).
- Beckett, David & Hager, Paul 2002: *Life, work and learning. Practice in postmodernity*. London & New York: Routledge Taylor & Francis group.
- Bergbom, Barbara 2007: Maahanmuuttajien sosiaalinen intergraatio suomalaisiin työyhteisöihin. – Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riala & Simo Salminen: *Monikulttuurisuus työn arjessa* s. 105–124. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi 2007: Maahanmuuttajien suomen kielen taito. – Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riala & Simo Salminen: *Monikulttuurisuus työn arjessa* s. 65–84. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Chaudron, Craig 1988: *Second language classrooms: research on teaching and learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chun, Ann E., Day, Richard R., Chenoweth N. Ann & Luppescu, Stuart 1982: Errors, interaction, and correction: a study of non-native conversations. *TESOL Quarterly* 16 (4) s. 537–547.
- Duff, Patricia & Kobayashi, Masaki 2010: The intersection of social, cognitive, and cultural processes in language learning: a second language socialization approach. – Rob Batstone (toim.), *Sociocognitive perspectives on language use and language learning* s. 75–93. Oxford: Oxford University Press.
- Dufva, Hannele 2011: Ei kysyvää tieltä eksey: kuinka tutkia kielten oppimista ja opettamista haastattelun avulla. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas* s. 131–145. Tampere: Finn Lectura.
- 2013: Kognitio, kieli ja oppiminen: hajautettu näkökulma. – Tiina Keisanen, Elise Kärkkäinen, Mirka Rauniomaa, Pauliina Siitonen & Maarit Siromaa (toim.), *AFinLA-e, Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2013 (5) s. 57–73. AFinLA: Jyväskylä. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/8739>
- Dufva, Hannele & Aro, Mari & Suni, Minna & Salo, Olli-Pekka 2011: Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielenoppimisen tutkimus. – Esa Lehtinen, Sirkku Aaltonen, Merja Koskela, Elina Nevasaari & Mariann Skog-Södersved (toim.), *AFinLA-e, Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2011 (3) s. 22–34. – <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/4454/4261>
- Ellis, Rod 2010: Cognitive, social, and psychological dimensions of corrective feedback. – Rob Batstone (toim.), *Sociocognitive perspectives on language use and language learning* s. 151–165. Oxford: Oxford University Press.
- Eskola, Antti & Kurki, Leena 2001: Johdanto. – Antti Eskola & Leena Kurki (toim.), *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena* s. 7–12. Tampere: Vastapaino.
- Eurooppalainen viitekehys 2003: *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys 2003*. Helsinki: WSOY.
- Ferguson, Adam 1995 [1767]: *An Essay on the History of Civil Society*. London: Transaction Publishers.
- Forsander, Annika 2002: Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Hel-

- sinki: Väestöntutkimuslaitos.
- 2013: Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 220–244. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsander, Annika & Raunio, Mika 2005: Globalisoituvat työmarkkinat – asiantuntijamaahanmuuttajat Suomessa.
– Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien välinen työ* s. 26–53. Helsinki: Edita.
- Garam, Irma, Jaalivaara, Janne, Kuosmanen, Isa & Suhonen Tuomo 2014: *Esiselvitys ulkomaalaisten korkeakouluopiskelijoiden taloudellisista vaikutuksista*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. Valmisteluraportit 21/2014. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
https://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/v21.pdf
- Grönholm, Maija 2008: *Laiska vai ahkera – vastakohtasuhteiden oppiminen kielikylvyssä*. VAKKI:n julkaisut nro 35, Vaasa.
- Grönlund, Henrietta 2007: *Kolmas sektori, vapaaehtoistyö ja kotoutumisen tukeminen: haasteet ja mahdollisuudet suomalaisessa yhteiskunnassa. Vapaaehtoistoiminta kotoutumisen tukena*. Raportti Suomen Punaisen Ristin Kotoutuminen ja kolmas sektori -seminaarista 29.5.2007. S. 6–8. <http://docplayer.fi/5206028-Vapaaehtoistoiminta-kotoutumisen-tukena.html>
- Haikala, Raisa 2015: *Akateemisten s2-puhujien kielenkäyttötilanteet ja kielen oppimisen mahdollisuudet työharjoittelussa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46373/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201506182383.pdf?sequence=1>
- Hakulinen, Auli, Kalliokoski, Jyrki, Kankaanpää, Salli, Kanner, Antti, Koskenniemi, Kimmo, Laitinen, Lea, Maamies, Sari & Nuolijärvi, Pirkko 2009: *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 7. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. – http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/suomen_kielen_tulevaisuus_kotus_verkkojulkaisuja_7.pdf 7.12.2016
- Hamilton, David 1994: Traditions, Preferences, and Postures in Applied Qualitative Research. – Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.), *Handbook of Qualitative Research* s. 60–69. USA: Sage.
- Hammar-Suutari, Sari 2011: Kulttuuria monikulttuurisesti. – Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien kohtaamisia arjessa* s. 141–164. Tampere: Vastapaino.
- Harinen, Päivi & Niemelä, Heli 2005: Nuorten maahanmuuttajien elämää ja kokemuksia. – Seppo Paananen (toim.), *Maahanmuuttajien elämää Suomessa* s. 157–171. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hartikainen, Mari & Heinonen, Annakaisa 2009: *Työnantajien ja maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden käsityksiä palvelualueilla vaadittavasta suomen kielen taidosta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21014/URN_NBN_fi_jyu-200906081699.pdf?sequence=1
- Heimala-Kääriäinen, Elina 2015: *Seurassa parempaa sairaalasuomea: ammatillinen kielitaidon oppiminen ja kolegojen kielellinen tuki sairaalaympäristössä*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46378/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201506192388.pdf?sequence=1>
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huttunen, Laura 2010: Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. – Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* s. 39–63. Tampere: Vastapaino.
- Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi 2007: Valinnan paikat. – Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito* s. 41–56. Helsinki: Gaudeamus.
- Härkönen, Anne 2011: *Suomen kielen sosiaalinen oppiminen työyhteisössä: IT-alan työperusteiset maahanmuuttajat suomalaisessa työyhteisössä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37093/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011121611808.pdf?sequence=1>
- Jelmu ry:n toimintakertomus 2015. Jyväskylän elävän musiikin yhdistys Jelmu ry.
- Johnson, Marysia 2004: *A Philosophy of Second Language Acquisition*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Jäppinen, Tuula 2011: Suomen kielen taidon riittävyys yritysten aikapaineisissa puhetilanteissa esimiesten ja työharjoittelijoiden kuvaamina. – *Puhe ja kieli* 31 (4) s. 193–214.
- Jäppinen, Tuula & Komppa, Johanna 2009: *Suomea toisena kielenä ammattikorkeakoulussa*. – Sanna Voipio-Huovinen, Katriina Rapatti & Anni Rantahalme (toim.), *Suomen kielen opetuksia. Suomi toisena kielenä -opettajat ry. 15 vuotta* s. 61–63. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kangas, Anita 2003: *Kolmas sektori ja kulttuuripoliittikka*. – Sakari Hänninen, Anita Kangas & Martti Siisiäinen

- (toim.), *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori* s. 38–69. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Karhunen, Paula 2013: Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. <http://www.taike.fi/documents/10921/0/Maahanmuuttajataiteilijat+taiteen+tukijarjestelmassa.pdf> 30.9.2016
- Kela, Maria 2010: Autenttisesta dialogista ammatillisen kielenopetuksen materiaaliksi. – Mikel Garant & Mirja Kinnunen (toim.), *Ammatillinen viestintä, koulutus ja kulttuuri – Professional Communication, Education and Culture* s. 29–45. AFinLan vuosikirja 2010. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 68. Jyväskylä.
- Kivinen, Anna 2015: Suomen suosio kasvanut nopeasti. – *Keskisuomalainen* 22.11.2015 s. 5.
- Komppa, Johanna, Jäppinen, Tuula, Herva, Marja & Hämäläinen, Taija: *Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehukset*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Aatos-artikkelit 16/2014. – http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf 24.10.2015
- Komppula, Anna-Liisa 2010: *Kahvia ja onnistumisen kokemuksia: vapaaehtoistyö ja sen motiivit Jelmä ry:ssä*. Opinnäytetyö. Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelma. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21626/Komppula-Anna-Liisa.pdf?sequence=1>
- Koskiahio, Briitta 2001: Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. – Antti Eskola & Leena Kurki (toim.), *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena* s. 15–40. Tampere: Vastapaino.
- Kotimaisten kielten keskus 2016: Kielipolitiikka. – <http://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka> 7.12.2016
- Kovalainen, Niina 2011: Kulttuurien välinen vuorovaikutus korkeakoulutuksen areenalla. – Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien kohtaamisia arjessa* s. 197–225. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, Leena 2001: Kasvaminen palvelutehtävään. Sosiaalipedagoginen katse vapaaehtoistyöhön. – Antti Eskola & Leena Kurki (toim.), *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena* s. 67–92. Tampere: Vastapaino.
- Kyhä, Henna 2011: *Koulu- ja maahanmuuttajat työmarkkinoilla. Tutkimus korkeakoulututkinon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa*. Väitöstudium. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- L 9.4.1999/493. *Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta*. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493> 23.8.2016.
- Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* s. 28–45. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007: Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. – Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito* s. 9–38. Helsinki: Gaudeamus.
- Lairio, Marjatta, Puukari, Sauli & Taajamo, Matti 2013: Kansainvälisten opiskelijoiden ohjaus korkea-asteella. – Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.), *Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö* s. 258–278. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lanolf, James P. 2011: The Sociocultural approach to second language acquisition. Sociocultural theory, second language acquisition, and artificial L2 development. – Dwight Atkinson (toim.), *Alternative approaches to second language acquisition* s. 24–47. Abingdon: Routledge.
- Latomaa, Sirkku, Pöyhönen, Sari, Suni, Minna & Tarnanen, Mirja 2013: Kielikysymykset muuttoliikkeessä. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 163–183. Helsinki: Gaudeamus.
- Latomaa, Sirkku, Saukkonen, Pasi & Sriealiute-Norho, Vaida 2016: *Monikielisyys on luovuutta! Tutkimus taiteen ja monikielisyyden yhdistämisestä*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen verkkojulkaisuja 36. <http://www.cupore.fi/documents/Monikielisyysluovuutta.pdf> 20.10.2016
- Leino, Helena 2007: Yleinen ongelma, yksi tapaus. – Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito* s. 214–227. Helsinki: Gaudeamus.
- Leki, Ilona 1991: The preferences of ESL students for error correction in college-level writing classes. *Foreign Language Annals* 24 (3) s. 203–218.
- Leskinen, Kirsi 2016: *Vapaaehtoiset suomen kielen oppimista tukemassa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/50658/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201606303406.pdf?sequence=1>
- van Lier, Leo 1995: *Introducing language awareness*. Harmondsworth, UK: Penguin Books.
- 1996: *Interaction in the language curriculum. Awareness, autonomy and authenticity*. London: Longman.
- 2000: From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. – James P. Lanolf (toim.), *Sociocultural Theory and Second Language Learning* s. 245–259. Oxford: Oxford university press.

- Lilja, Niina 2010: Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa. *Jyväskylä studies in humanities* 146. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25630/9789513941161.pdf?sequence=1>
- Lindberg, Inger 2003: Second language awareness: What for and for whom? – *Language Awareness* 12 (3) s. 157–171.
- Long, Michael H. 1980: Input, interaction and second language acquisition. Unpublished Ph.D. dissertation, UCLA.
- Lyyra, Miia 2012: *Kulttuurisen nuorisotyön tulevaisuus Jyväskylän Elävän Musiikin Yhdistyksessä*. Opinnäytetyö. Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelma. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44773/miia_lyyra.pdf?sequence=1
- Lähteenmäki, Mika 2002: Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Volosinov. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* 4 s. 179–200. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Malmsten, Annukka: Rajaaminen. – Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito* s. 57–73. Helsinki: Gaudeamus.
- Marjovuori, Ari 2014: *Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:9. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Martikainen, Tuomas, Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni 2013: Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 23–54. Helsinki: Gaudeamus.
- Martin, Maisa 1999: Suomi toisena ja vieraana kielenä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 157–178. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- 2002: Suomen kielen oppijasta käyttäjäksi. – Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. s. 39–53. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta 2007: *Vapaaehtoistyön rajapinnoilla*. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: oppimateriaalit 6. Helsinki: Yliopistopaino.
- Myllyniemi, Sami 2009: *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Myrskylä, Pekka & Pyykkönen, Topias 2014: *Suomeen muuttaneiden naisten ja miesten työmarkkinatilanne, koulutus ja poliittinen osallistuminen*. Tilastokeskus. Working papers 2/2014. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ywpr2_201400_2014_12369_net.pdf 18.10.2016
- Mähönen, Elina 2014: *Maahanmuuttajalääkärin kokemuksia ammatillisen kielitaidon kehittämisestä: "no se mun kurssi oli töissä"*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45134/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201501201153.pdf?sequence=1>
- Niemelä, Anna 2009: *Kansainvälistä opiskelua ulkomailla ja kotimaassa*. Tutkimus korkeakoulutettujen englanninkielisistä koulutusohjelmista 31/2009. Helsinki: OTUS. – <http://www.slideshare.net/otusowl/2009-kansainvlist-opiskelua-ulkomailla-ja-kotimaassa>
- Nieminen, Marjut 2014: *Monikulttuurinen asiakastyö*. Helsinki: Tietosanomaa.
- Ohta, Amy Snyder 2001: *Second Language Acquisition Processes in the Classroom: Learning Japanese*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Opetusministeriö 2009: *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 12. Helsinki: Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. – <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014: *Hyvän virkakielen toimintaohjelma*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014: 2. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto. – <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr02.pdf?lang=fi> 15.10.2016
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015: EU/ETA- alueen ulkopuolelta tuleville korkeakouluopiskelijoille lukuvuosi- maksut. Tiedote 22.10.2015. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/10/ETA.html> 4.12.2016
- Partanen, Maiju 2012: *Matkalla sairaalaan: maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielen oppimisesta sisääntulo- ammatissa*. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38113/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201206271974.pdf?sequence=1>
- Peltonen, Selene 2005: *Somalinuorten kulttuurisen identiteetin muotoutuminen diasporassa. Elämää etnisen identiteetin ja suomalaisen yhteiskunnan välissä*. Web Reports No. 10. Siirtolaisuusinstituutti 2005. – http://www.siirtolaisuusinstituutti.fi/files/pdf/webreport/webreport_010.pdf 6.8.2016

- Pica, Teresa 1994: Research on negotiation: what does it reveal about second-language learning conditions, processes and outcomes? – *Language learning* 44 (3) s. 493–527.
- Pietilä, Irja 2010: *Intercultural Adaptation as a Dialogical Learning Process. Motivational factors among the short-term and long-term migrants*. Acta universitatis tamperensis 1523. Tampere: Tampereen yliopisto. – <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66616/978-951-44-8089-8.pdf?sequence=1>
- Pitkänen, Pirkko 2011: Johdanto. – Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien kohtaamisia arjessa* s. 9–15. Tampere: Vastapaino.
- Pitkänen-Huhta, Anne 2011: Kielentutkimusta etnografisella otteella. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas* s. 88–103. Tampere: Finn Lectura.
- Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri 2003: Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003: 1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pujolar, Joan & Puigdevall, Maite 2015: Linguistic *mudes*: how to become a new speaker in Catalonia. – *International Journal of the Sociology of Language* 231 s. 167–187.
- Puukko, Laura 2014: *Kuinka tutustua suomalaisiin? Maahanmuuttajanaisten arkielämän läheiset suhteet*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos. – <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135399/Gradu%20LauraPuukko.pdf>
- Pyykkönen, Miikka 2003a: Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta. – Sakari Hänninen, Anita Kangas ja Martti Siisiäinen (toim.), *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori* s. 89–120. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- 2003b: Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. – Päivi Harinen (toim.), *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Julkaisuja /Nuorisotutkimusseura, 38. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- 2007: *Monikulttuurisuus suomalaisten nuorisojärjestöjen toiminnassa*. Nuorisotutkimusseuran verkkokjulkaisusarja. – <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/jarjesto.pdf>
- 2009: Maahanmuuttajayhdistysten kulttuuritoiminta ja kulttuurille annetut merkitykset. – Tuula Joronen (toim.), *Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla, tutkimuksia 2009: 4* s. 142–158. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. – http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/09_10_20_Tutk_4_Joronen.pdf
- Pyykkönen, Miikka & Martikainen, Tuomas 2013: Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 281–300. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyykkönen, Miikka & Saukkonen, Pasi 2015: Vähemmistöt, monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka. – Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö* s. 375–402. Helsinki: Tietosanoma.
- Pöyhönen, Sari, Tarnanen, Mirja, Vehviläinen, Eeva-Maija, Virtanen, Aija & Pihlaja, Lenita 2010: *Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Ratia, Anna-Maria 2015: ”Minä ymmärrän, mutta en tiedä onko oikea vai ei.” – *Maahanmuuttajatyöntekijän vuorovaikutustilanteita suomenkielisessä ravintolan keittiössä*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46814/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201509142869.pdf?sequence=1>
- Raunio, Mika, Säävälä, Minna, Hammar-Suutari, Sari & Pitkänen, Pirkko 2011: Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. – Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien kohtaamisia arjessa* s. 17–50. Tampere: Vastapaino.
- Reuter, Anni & Jaakkola, Magdalena 2005: Venäjänkielisten, vironkielisten ja kaksikielisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot. – Seppo Paananen (toim.), *Maahanmuuttajien elämää Suomessa* s. 23–41. Helsinki: Tilastokeskus.
- Rochester, Colin, Paine, Angela, Howlett, Steven & Zimmeck, Meta 2010: Volunteering and society in the 21st century. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ruusuvirta, Minna & Saukkonen, Pasi 2015: Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori. – Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö* s. 354–374. Helsinki: Tietosanoma.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010: Haastattelun analyysin vaiheet. – Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* s. 9–36. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005: *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Sahrdyan, Sonya 2015: Miten maahanmuuttajat oppivat suomea formaalin, informaalin ja non-formaalin oppimisen kautta? – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta syyskuu 2015*. – <http://www.kieliverkosto.fi/article/miten-maahanmuuttajat-oppivat-suomea-formaalin-informaalin-ja-non-formaalin-oppimisen-kautta/>

- Saukkonen, Pasi 2010: *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Cuporen julkaisuja 19. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore.
- 2013a: Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 81–97. Helsinki: Gaudeamus.
- 2013b: *Monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka Pohjois-Euroopassa*. Cuporen verkkojulkaisuja 19/2013. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore. – http://www.kulttuuriakaisille.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/MonikulttuurisuusJaKulttuuripolitiikkaPohjoisEuroopassa.pdf 3.8.2016
- Saukkonen, Pasi, Ruusuvirta, Minna & Joronen, Tuula 2007: *"Tulossa on jotain juttuja" – kyselytutkimus pääkaupunkiseudun taide- ja kulttuuritoimijoiden suhteesta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen*. Cupore ja Helsingin kaupungin tietokeskus. Cuporen verkkojulkaisuja 2/2007. http://www.cupore.fi/documents/monikulttuurisuus_kyselyjulkaisu.pdf 3.8.2016
- Sheen, Younghee 2006: Corrective feedback, individual differences and the acquisition of articles by second language learners. Unpublished Ph.D. thesis, University of Nottingham.
- Siisiäinen, Martti 1991: Järjestötoiminta. – Mauri Palomäki, Kalevi Sadeluoto & Martti Siisiäinen (toim.), *Järjestötoiminta*. Suomen kartasto 321. Helsinki.
- 2002: Kulttuuriyhdistykset kolmannen sektorin toimijoina Suomessa. – Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet* s. 290–302. Helsinki: Tietosanoma.
- Sjöberg, Anne 2004: Toimiva kielitaito työelämässä. – Kari Sajavaara ja Sauli Takala (toim.), *Kielikoulutus tienhaarassa* s. 137–147. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Smith, Adam 1976 [1776]: *The wealth of nations*. New York: Oxford University Press.
- Strömmer, Maiju 2016: Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work. *Multilingua: journal of cross-cultural and interlanguage communication*. 35 (6) s. 697–721.
- Suni, Minna 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen oppimisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä studies in humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2010: Työssä opittua: työntekijän näkökulma ammatilliseen kieli- ja viestintätaitoonsa. – Mikel Garant & Mirja Kinnunen (toim.), *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2010/n:o 2 s. 45–58. Jyväskylä: AFinLA. – <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/3875/3657>
- 2011a: Maahanmuuttajakin tarvitsee työelämän kieli- ja viestintätaitoja. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* marraskuu 2011. – <http://www.kieliverkosto.fi/article/maahanmuuttajakin-tarvitsee-tyoelaman-kieli-ja-viestintataitoja/>
- 2011b: Missä ja miten maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoaan? – *Ammattikasvatuksen aika* kauskirja 13 (2) s. 8–22.
- Suomi työkielenä 2011: *Suomi työkielenä. Sosiokognitiivinen näkökulma maahanmuuttajien ammatilliseen kielitaitoon*. – <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/tutkimus/suomityokielena> 13.11.2015
- Susi, Riikka & Heikkilä, Elli 2011: Immigrants, Police and Social Work – Good Practices in Finland. – Elli Heikkilä, Manon Danker, Emilio José Gómez Ciriano, Hugh McLaughlin & Henny Reubsaet (toim.), *Working together for better integration – immigrants, police and social work*. Migration studies C18. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Sutela, Hanna & Larja, Liisa 2015: Maahanmuuton syyt. Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä. – Tarja Nieminen, Hanna Sutela & Ulla Hannula (toim.), *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014* s. 15–25. Helsinki: Tilastokeskus.
- Suurpää, Leena 2002: *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Julkaisuja/ Nuorisotutkimusseura, 28. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Säävälä, Minna & Keski-Hirvelä, Elisa 2011: Osallisuuden haaste: kulttuurisesti monimuotoistuva työvoimakoulutus. – Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien kohtaamisista arjessa* s.165–196. Tampere: Vastapaino.
- Taajamo, Matti 2005: *Ulkomaiset opiskelijat Suomessa. Kokemuksia opiskelusta ja oppimisesta, elämästä ja erilaisuudesta*. Tutkimuksia 16. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. – <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2005/t016>
- Tarnanen, Mirja & Suni, Minna 2005: Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. – Seppo Paananen (toim.), *Maahanmuuttajien elämää Suomessa* s. 9–21. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tarone, Elaine 1981: Some thoughts on the notion of communication strategy. – *TESOL Quarterly* 15 (3) s. 285–295.
- 2010: Social context and cognition in SLA: a variationist perspective. – Rob Batstone (toim.), *Sociocognitive perspectives on language use and language learning* s. 54–72. Oxford: Oxford University Press.
- Tiittula, Liisa 2005: Monikulttuurisuus ja viestintä. – Pirkko Pitkänen (toim.), *Kulttuurien välinen työ* s. 123–135. Helsinki: Edita.

- Tikkanen, Johanna 2012: Pitäisikö vaihtaa pari sanaa? - *Helsingin sanomat* 25.11.2012. – <http://www.hs.fi/kaukunki/a1353736569795>
- Tourunen, Anniina 2008: *Olohuone: asiakkaiden mielipiteitä Kahvila Lutakosta ja sen kehityshaasteista*. Opin näytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelma. – https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17756/jamk_1212753599_2.pdf?sequence=2
- Trux, Marja-Liisa 2000: Monimuotoinen työyhteisö. – Marja-Liisa Trux (toim.), *Aukeavat ovet – kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston julkaisusarja 238 s. 261–316. Helsinki: Sitra.
- Tuomaala, Tomi 2010: *Schaumaninkatu 3. Tanssisali Lutakko 1990–2010*. Jyväskylä: Jyväskylän elävän musiikin yhdistys Jelmu ry.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: *Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012. – <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Valtion+kotouttamisohjelma+21092012.pdf> 10.10.2016
- 2013: *AFRO-hanke, Asenneilmapiiriin ja kolmansien maiden kansalaisten aliedustukseen vaikuttaminen positiivisen erityiskohtelun avulla*. <http://www.tem.fi/afro-hanke> 9.10.2015.
- 2016: *Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019*. – https://tem.fi/documents/1410877/3181440/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-2019.pdf/5d99abfe-0889-4eec-9a66-8e5bf587c1f7 10.10.2016
- Valenta, Marko 2009: Immigrants' Identity Negotiations and Coping with Stigma in Different Relational Frames. – *Symbolic Interaction* 32 (4) s. 351–371.
- Valtioneuvosto 2008: *Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta*. Helsinki: Valtioneuvosto. – http://www.intermin.fi/download/31570_kotouttamislakiselonteko_021008.pdf?7d9cf07fa180d388 10.10.2016
- 2015: *Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. – http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82 25.10.2016.
- Varonis, Evangeline Marlos & Gass, Susan 1985: Non-native / non-native conversation: A model for negotiation of meaning. *Applied Linguistics* 6 (1), s. 71–90.
- Vartia, Maarit, Bergbom, Barbara, Huuhtanen, Pekka, Rintala-Rasmus, Anita, Salminen, Simo, Riala, Riitta & Giorgiani, Terhi 2007: Tutkimuksesta käytäntöön. – Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riala & Simo Salminen, *Monikulttuurisuus työn arjessa* s. 177–187. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Vartia, Maarit, Bergbom, Barbara, Rintala-Rasmus, Anita, Riala, Riitta, Salminen, Simo, Giorgiani, Terhi & Huuhtanen, Pekka 2007: Monikulttuuriset työyhteisöt – tutkimus maahanmuuttajien sovitautumisesta suomalaisiin työyhteisöihin. – Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riala & Simo Salminen, *Monikulttuurisuus työn arjessa* s. 15–26. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Vartia, Maarit, Riala, Riitta, Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi 2007: Työ ja työympäristö maahanmuuttajien ja suomalaisten työntekijöiden kokemana. – Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riala & Simo Salminen, *Monikulttuurisuus työn arjessa* s. 85–104. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Vartiainen-Ora, Päivi 2013: Kulttuurienvälinen ohjaus ja kaksisuuntainen perehdytys työelämässä. – Vesa Korhonen ja Sauli Puukari (toim.), *Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö* s. 330–341. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vihavainen, Riikka 2010: *"Me ollaan tavallaan iso perhe."* Yhteisöllinen klubitila vapaaehtoistyön näkökulmasta. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelma. – https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25380/Vihavainen_Riikka.pdf?sequence=1
- Virtanen, Aija 2013. Minä sairaanhoitajana: tulevaisuuden minuudet motivaatiota muokkaamassa. – *Lähivertailuja - Lähivördlusi* 23, 403-427. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/48131/minasairanhoitajanavirtanen2013.pdf?sequence=1>
- Wahlroos, Maria 2014: *Kielitaito osana restonomien työkalupakkia*. Opinnäytetyö. Haaga-Helia-ammattikorkeakoulun hotelli- ja ravintola-alan liikkeenjohdon koulutusohjelma. – <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74905/Kielitaito%20osana%20restonomien%20tyokalupakkia.pdf?sequence=1>
- Wrede, Sirpa 2010: Suomalainen työelämä, globalisaatio ja vieraat työssä. – Sirpa Wrede & Camilla Nordberg (toim.), *Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus* s. 7–31. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.

- Yeung, Anne Birgitta 2002: *Vapaaehtoistyö osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoismintaan.* Tiivistelmä. – [http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/vapaaehtoisminta/vapaaehtoisminta_osana_kansalaisyhteiskuntaa - ihanteita vai todellisuutta](http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/vapaaehtoisminta/vapaaehtoisminta_osana_kansalaisyhteiskuntaa_-_ihanteita_vai_todellisuutta) 13.11.2015
- Yin, Robert K. 2003: *Case study research. Design and methods.* Third Edition. USA: Sage.
- Ylitalo, Rauli 2012: *Kahdenkymmenen vuoden talkoot. Mitä voimme oppia vapaaehtoistyöstä Jelmury:ssä? Opin- näytetyö.* Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelma. – https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44774/Rauli_Ylitalo.pdf?sequence=1

LIITTEET

Liite 1.

Litterointimerkit

(.)	tauco (merkittävän pitkä tai miettimiseen viittaava)
(yeah)	epäselvästi äännetty sana
(-)	tunnistamaton sana tai lause
korva-	kesken jäävä sana tai lause
”korvatulppa”	suomeksi opitut esimerkisanat tai -lauseet, toisen sanomisen toistaminen sanastaunaan
((nauraa))	nauru
[kieli]	poistetun sanan tai slangisanan/puhekielisen ilmauksen selitys

Liite 2.

Haastattelurunko

- Milloin ja miksi muutit Suomeen?
- Milloin ja miksi tulit Lutakkoon vapaaehtoistyöntekijäksi? Mistä sait tietää Lutakon toiminnasta?
- Missä olet opiskellut suomea? Kuinka kauan olet opiskellut suomea (aika/opintopisteet)? Miksi aloit opiskella suomea?
- Millaista suomen opiskelu on oppilaitoksessa/kurssilla? Mitä teette siellä?
- Osasitko suomea ennen kuin tulit Lutakkoon töihin?
- Oletko oppinut suomea Lutakossa?
- Mitä olet oppinut suomen kielestä? Millaisissa tilanteissa olet oppinut jotain uutta?
- Oletko oppinut jotain suomalaisesta kulttuurista (työ-/ vapaa-ajan kulttuurista)? Keikkakulttuurista, yleisön käyttäytymisestä tms.?
- Mitä kieliä käytät työkavereiden/asiakkaiden kanssa Lutakossa?
- Miten päätät, mitä kieltä puhut/puhutaan eri tilanteissa?
- Mitä sanoja käytät suomeksi? Mitä teet suomeksi (palvelet, neuvot, kiellät...)?
- Mitä apua olet saanut työkavereilta/asiakkailta suomen oppimiseen liittyen (toisto, selvemmin tai hitaammin puhuminen, suomen käyttö englannin sijaan, virheiden korjaaminen...)? Miten toivoisit työkavereiden/asiakkaiden auttavan sinua kielen kanssa?
- Miten varmistat, että ymmärrät jonkin asian oikein suomeksi? Miten muut varmistavat ymmärtävänsä sinua?
- Millaisia tilanteita kielen oppimiseen/käyttämiseen on liittynyt vapaaehtoistyössä?
- Hauskoja/ikäviä/hämmäntäviä tilanteita?
- Mikä suomen kielen käyttämisessä ilahduttaa, mikä ärsyttää? Miksi?
- Oletko saanut Lutakossa työskennellessäsi onnistumisen kokemuksia kielen oppimiseen liittyen? Millaisia?
- Miten itseluottamuksesi suomen kielen käyttäjänä on kehittynyt?
- Millaista palautetta saat työkavereilta/asiakkailta? Miltä se tuntuu?
- Onko kieli/ kielitaito vaikuttanut porukkaan mukaan pääsemiseen jollain tavalla? Miten?
- Miten kieli vaikuttaa rooliin vapaaehtoisena (työtehtävien jakoon jne.)? Miltä se tuntuu?
- Miten Lutakossa työskentely on vaikuttanut Jyväskylään kotoutumiseen/asettumiseen?
- Mitä muuta teet tällä hetkellä (työt/opiskelu)? Mitä aiot tehdä tulevaisuudessa?

Questions

- When and for what reason did you move to Finland?
- When did you start volunteer work at Lutakko? How that happened? From where you heard about Lutakko and Jelmü?
- Where and for how long have you studied Finnish?
- How is studying Finnish at school/at Finnish course? What do you do there?
- Did you speak Finnish before you started volunteer work? Have you learned Finnish at Lutakko? What kind of things have you learned? In what situations?
- Have you learned something about Finnish culture (work or spare time culture)? About gig-culture or how the crowd behaves?
- What languages do you use with work mates/clients in Lutakko? How do you decide which language you use in different situations?
- What words do you use in Finnish? What do you do in Finnish (servicing, advising, forbidding...)?
- How your work mates or clients have helped you with Finnish learning (repetition, speaking more slowly/more clearly, using Finnish instead of English, correction...)? How you wish they would help you?
- How do you make sure that you understand others? How they make sure that they understand you?
- Think of the situations that you have learned Finnish at Lutakko. What kind of situations they have been? Tell me about a funny/dull/confusing situation.
- What kind of feelings you have when you use/learn Finnish? What makes you happy, what irritates you? why?
- Have you had the "I can" -experiences with language learning at Lutakko? How have the experiences been?
- How has your self-confidence as a language user developed?
- what kind of feedback do you get from work mates or clients? How does it feel?
- Has the language/language proficiency affected how you have made friends in Lutakko? How?
- Does the language/ language proficiency affect your role as a volunteer? For example what kind of work you do at Lutakko? How does it feel?
- How has volunteer work at Lutakko affected your acculturation/settling down in Jyväskylä?
- What else do you do right now (are you working/studying)? What you are going to do in the future?

